

FORSVAR FOR NATUREN

NYMINDEGAB SKYDE- OG ØVELSESTERRÆN

DRIFTS- OG PLEJEPLAN **2016-2030**

Titel: Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn,
Drifts- og plejeplan 2016-2030

Udgivelse: Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse,
2016

Udarbejdelse: NIRAS/Jane Kirkegaard og Pernille Brandt
Poulsen

Kvalitetssikring: Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse,
Henrik Olsen og Darja Andrejevna Poles-
huk

Godkendelse: Torben Gade, vicedirektør, Forsvars-
ministeriets Ejendomsstyrelse

Fotos: Michael Sand og NIRAS A/S

**Layout og
produktion:** Rosendahls a/s, København

ISBN: 978-87-92898-79-1

Internetversion: Planen kan findes i elektronisk format
på www.forsvaret.dk

INDHOLD

LÆSEVEJLEDNING	6
1. RESUMÉ	8
2. INDLEDNING	10
2.1 Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner	10
2.2 Konkret implementering	14
2.3 Konkret om drifts- og plejeplanen for Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn	14
3. MÅLSÆTNINGER	17
3.1 Forsvarsministeriets generelle drifts- og plejemålsætninger	17
3.2 Konkrete drifts- og plejemålsætninger for Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn	18
4. STATUS	22
4.1 Historie	22
4.2 Landskab og geologi	23
4.3 Ejendomsøversigt og kortgrundlag	24
4.4 Militæranvendelse	26
4.5 Intensivt plejede arealer (IPA)	27
4.6 Naturbeskyttelse	28
4.7 Publikumshensyn	45
5. ANALYSE	46
5.1 Evaluering af drifts- og plejeplan 2003-2018	46
5.2 Nye indsatser	47
6. VISIONER	56
7. AKTIVITETER	64
7.1 Rydning	65
7.2 Slåning og opsamling af slået materiale	66
7.3 Afgræsning	67
7.4 Hydrologi	68
7.5 Beplantningspleje, hugst, foryngelse og omlægning	69
7.6 Habitattrægrupper	69
7.7 Bekæmpelse af invasive plantearter	69
7.8 Publikumshensyn	71
7.9 Aktiviteter uden model	71
7.10 Monitoring	73
8. RERENCIELISTE	74
9. BILAG	78
9.1 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen	78
9.2 Modeller	82
9.3 Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner	90
9.4 Arealtypekoder	91
9.5 Driftsplan for skovbevoksede områder	93
9.6 Høringsnotat vedrørende indkomne forslag til Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn, drifts- og plejeplan 2016 – 2030	97
9.7 Høringssvar	99

LÆSEVEJLEDNING

I drifts- og plejeplanen gennemgås de overordnede mål for Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn, den nuværende status samt de langsigtede visioner for driften, som de beskrevne aktiviteter skal understøtte.

Planen beskriver i indledningen baggrunden for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets terræner og specifikt for Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn. I Kapitel 3 om målsætninger beskrives herefter de kort- og langsigtede mål for Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn opdelt i strategiske, taktiske og operationelle mål for henholdsvis den militære anvendelse, naturbeskyttelsen og den rekreative benyttelse af terrænet.

Bjergfyrplantagen med undervegetation af hedelyng.

Nuværende status for terrænet er grundlaget for en analyse af den prioriterede indsats, der skal iværksættes. Kapitel 4 indeholder således en beskrivelse af skyde- og øvelsesterrænets historie, geologi, ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier, samt en beskrivelse af publikumsadgang.

Planens analysedel omfatter både en opsamling på den udarbejdede evaluering af den seneste drifts- og plejeplan og en redegørelse for hvilke nye indsatser, der skal gennemføres i indeværende planperiode. Indsatserne bygger på de langsigtede visioner for landskabets fremtidige overordnede udvikling. I planen gennemgås de overordnede visioner, der knytter sig konkret til Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn, mens generelle visioner for Forsvarsministeriets terræner gennemgås i Bilag 9.1.

I Kapitel 7 beskrives i tabelform de konkrete aktiviteter, der danner grundlaget for realisering af indsatserne beskrevet tidligere. Aktiviteterne bygger på en række modeller (metoder til naturpleje), der findes beskrevet i Bilag 9.2. Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterrænerne fremgår af Bilag 9.3. I Bilag 9.4 vises en oversigt over arealtypekoderne. Bilag 9.5 viser driftsplanen for de skovbevoksede arealer. Kommentarer til den eksterne høring gennemgås i Bilag 9.6, og det beskrives, hvordan kommentarerne eventuelt har haft indflydelse på planen. Selve høringsvarene fremgår af Bilag 9.7

Hvert kapitel (undtagen Kapitel 1) indledes med en kort opsummering af kapitlets væsentligste indhold. Denne opsummering fremgår med kursiv.

1. RESUMÉ

Siden 1991 er der for en række af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesområder udarbejdet drifts- og plejeplaner med henblik på at sikre rammerne for uddannelse og træning af militære enheder under realistiske vilkår og samtidig tilgodesee hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses bestemmelse for drifts- og plejeplaner (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2011). Målsætninger for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse forskelligartede mål er formuleret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner og på grundlag af Forsvarsministeriets øvrige generelle retningslinjer udmøntet i en række arealtilknyttede plejemålsætninger.

Nærværende drifts- og plejeplan fastsætter rammen for udviklingen af Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn for perioden 2016-2030. Planen fastsætter som et grundlæggende mål at bevare og udvikle Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn som et velfungerende skyde- og øvelsesterræn med mulighed for stadig udvikling med henblik på at sikre totalforsvarets behov. Samtidig sættes målene for naturbeskyttelse på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn højt. Dette er affødt af terrænets store naturværdier, herunder både nationalt og internationalt beskyttede og prioriterede naturtyper og arter, hvor Natura 2000-målsætningerne spiller en væsentlig rolle. Desuden er der betydelige rekreative interesser knyttet til både skyde- og øvelsesterrænet.

Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn udgør i alt 296 ha. Heraf udgør Nymindegab Skydeterræn 62 ha, imens Nymindegab Øvelsesterræn udgør 233 ha. Derudover omfatter terrænet tre små naturområder (øer/holme) beliggende i Nyminde Strøm på tilsammen ca. 1 ha. På Nymindegab Øvelsesterræn er ca. 35 ha omfattet af bestemmelserne

for IPA (intensivt plejede arealer). De intensivt plejede arealer ligger primært omkring bygningerne i lejrområdet, langs perimeterhegnet og omfatter en stor del af områdets slette- og overdrevsområde. Drift og pleje af IPA er som hovedregel ikke omfattet af planen. Enkelte af de områder, der er omfattet af bestemmelserne for IPA, indgår dog i aktiviteterne i planen, da områderne er omfattet af naturbeskyttelsesloven.

Hele Nymindegab Skydeterræn ligger indenfor Natura 2000-område nr. 69 - Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen og størstedelen af skydeterrænet er udpeget som habitatnatur. Den største udfordring her, er sikring af gunstig bevaringsstatus for de lysåbne naturtyper, der er ved at gro til med træer og buske. Specielt den invasive planteart rynket rose breder sig voldsomt på området, og skygger dermed naturligt hjemmehørende arter bort. Tilgroningen kan ligeledes være et problem for den militære anvendelse, hvis området skal anvendes til at øve fremrykning. For at forbedre områdets uddannelses- og naturmæssige værdier planlægges en målrettet indsats for at fjerne rynket rose ved en indledende opgravning/oprykning samt en langsigtet opfølgning, hvor nye skud bekæmpes. Denne bekæmpelse forsøges kombineret med afgræsning med får, geder eller små kreaturer i den skydefri sommerperiode.

På Nymindegab Øvelsesterræn er specielt hedeområderne i Vesterlund Plantage ved at gro til med træer og buske, der truer de naturmæssige og landskabelige værdier. For at sikre naturværdierne planlægges delvise rydninger samt afgræsning. De planlagte aktiviteter vurderes ligeledes at styrke områdets uddannelses- og øvelsesmæssige værdi.

Halvdelen af Nymindegab Øvelsesterræn er skovbevokset, hvoraf størstedelen (82 %) er nåleskov, der bærer

præg af manglende tynding og pleje. Skoven er dermed meget tæt og uigennemtrængelig, hvilket ikke understøtter øvelsesvirksomheden. Planen opstiller et langsigtet mål om at konvertere skoven til en række skovudviklingstyper, der bygger på principperne for naturnær skovdrift. Den vestlige del af skoven vil stadig fremstå som en egnskarakteristisk bjergfyrplantage, mens den østlige del vil blive mere løvskovspræget. Der lægges vægt på, at der skal være et større område med urørt skov og åbne skovegne fordelt over hele skoven.

Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn indeholder kun enkelte våde områder, der alle ligger indenfor øvelsesterrænet. Planen søger derfor at styrke og forbedre de hydrologiske forhold på øvelsesterrænet, således at den naturlige tilgroning bremses. I og omkring terrænets to søer gøres der en særlig indsats for at forbedre naturtilstanden. Samtidig genskabes naturlige hydrologiske forhold ved at lukke en grøft i den nordlige del af øvelsesterrænet.

En væsentlig prioritet i planarbejdet er at opstille en langsigtet vision for den landskabelige udvikling i retning af åbne, halvåbne og lukkede landskaber og for herved at tilgodese både militære og naturbevarelsesmæssige interesser. Der fastlægges således en række naturudviklingstyper for de åbne og halvåbne landskaber og parallelt hertil skovudviklingstyper for de lukkede skovbevoksede landskaber.

Selve indsatsen på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn formuleres i planens Kapitel 7 om aktiviteter. Forsvarsministeriets generelle retningslinjer for forvaltning af de forskellige arealtyper har fastlagt en række modeller, der beskriver hvordan forskellige indsatser skal gennemføres. Modellerne omsættes til konkrete aktiviteter, hvor der for Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn jævnfør ovenstående er tale om rydninger, slåninger, afgræsning, beplantningspleje og hydrologiprojekter. Derudover gennemføres der enkelte aktiviteter, der ikke er beskrevet via en fastlagt model.

Kanonstilling fra 2. verdenskrig med udsigt mod syd og vest ud over skydeterrænet.

2. INDLEDNING

Dette kapitel beskriver baggrunden for drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets arealer generelt, herunder formålet med planlægningen, planprocessen og retsvirkning af planen mv. Desuden beskrives den konkrete baggrund for drifts- og plejeplanen for Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn.

Igennem de sidste 100 år er en række områder i Danmark blevet udlagt til militære formål, hvoraf skyde- og øvelsesterræner udgør en stor del. Forsvarsministeriet råder således i dag over et samlet areal på ca. 33.000 ha, hvoraf størstedelen udgøres af nogle få, meget store terræner. En stor del af arealerne er naturområder eller tidligere landsbrugsarealer, der ikke for nylig har været i omdrift. Der er også en del arealer, der er bortforpagtet til ekstensivt landbrug, eller drives som skov. Den primære målsætning for arealerne er anvendelsen til militære uddannelsesformål. Dernæst prioriteres naturbeskyttelse, herunder konvertering til mere naturnær skovdrift. Endeligt gælder, at Forsvarsministeriets arealer åbnes for publikum, når dette kan forenes med de militære og naturmæssige målsætninger. For langsigtet at kunne tilgodese de forskellige interesser, der er tilknyttet terrænerne, er det helt afgørende at sikre en effektiv og målrettet planlægning, hvilket er en høj prioritet hos Forsvarsministeriet.

2.1 Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner

Siden 1991 er der udarbejdet drifts- og plejeplaner for Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner med henblik på at sikre mulighederne for den nødvendige uddannelse og træning af enheder under så realistiske forhold som muligt og samtidig tilgodese hensynet til naturbeskyttelse og publikums rekreative interesser. Med nærværende plans udarbejdelse foreligger der 47 gældende drifts- og plejeplaner.

Drifts- og plejeplanerne udarbejdes af Forsvarsministeriet og er et af de vigtige redskaber til at implementere Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015 (Forsvarsministeriet, 2012) og til at gennemføre en arealforvaltning, der sikrer de mange interesser, der knytter sig til militære terræner.

Der er med nærværende plan sikret, at eksisterende lovmæssige bindinger er overholdt. Ved nye væsentlige bindinger kan planerne tilpasses, eventuelt via et tillæg. Mindre ændringer, særligt af militær interesse, kan gennemføres uden tillæg. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2011).

Drifts- og plejeplanerne omhandler i princippet alle forhold, der knytter sig til forvaltningen af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner. Støjforhold fra militære aktiviteter behandles dog ikke i planerne, men henhører under særlig regulering via Bekendtgørelse nr. 1732 af 21. december 2015 om støjregulering af Forsvarsministeriets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner (Miljø- og Fødevareministeriet, 2015).

2.1.1 Formål og målgruppe

Formålet med drifts- og plejeplanerne er at sikre et for Forsvarsministeriet bindende dokument, der

- beskriver de militære, naturbeskyttelses- og publikumsmæssige målsætninger, der knytter sig til terrænerne,

- fremlægger en status for terrænernes naturværdier og anvendelse,
- foretager en analyse af, hvordan målsætningerne bedst tilgodeses og forenes,
- opstiller visioner for den langsigtede udvikling af terrænerne,
- fastlægger generelle modeller og konkrete aktiviteter for forvaltningen i planperioden, og
- sikrer ejerskab blandt såvel interne som eksterne bidragydere gennem inddragelse i tilblivelsesprocessen.

De primære modtagere af drifts- og plejeplanerne er den til enhver tid driftsansvarlige myndighed hos Forsvarsministeriet, samt de militære brugere. Hertil kommer civile myndigheder, frem for alt kommunerne, som med drifts- og plejeplanen opnår et solidt og veldokumenteret udgangspunkt for administrationen af lovgivning på terrænerne - særligt lovgivning om planlægning, miljømål, naturbeskyttelse og vandløb. Endelig er planerne rettet mod offentligheden, herunder ikke mindst lokale interessenter, der ønsker at anvende terrænerne til rekreative formål.

2.1.2 Indhold

Drifts- og plejeplanerne er udarbejdet, så de bliver så operationelle som muligt. De beskrivende afsnit referer fortrinsvis til allerede publiceret eller på anden måde tilgængelig information, f.eks. tidligere drifts- og plejeplaner, der rummer en større mængde værdifuld dokumentation. Samtidig er det hensigten, at planerne, for at bevare størst mulig aktualitet, ikke beskriver forskrifter og målsætninger, der er stærkt foranderlige. Dette gælder ikke mindst de militære målsætninger, der har vist sig at kunne ændres over kort tid. Her vil drifts- og plejeplanen frem for alt være en reference til de strateginotater, som Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse udarbejder og løbende reviderer.

Drifts- og plejeplanen er således en ramme, der skal sikre samordning af målsætninger og aktiviteter og derudover anviser den konkrete indsats på naturbeskyttelsesområdet. Udmøntningen af militære målsætninger vil ske indenfor rammen af planen, men igennem kon-

Kulissebyen Nr. Malling.

krete projekter, der formuleres separat og i hvert enkelt tilfælde gennemgår myndighedsbehandling. Se desuden afsnit 2.1.7.

Drifts- og plejeplanerne følger en kapitelstruktur, hvor målsætningerne vægtes højt, således at disse på baggrund af en analyse nemt og overskueligt kan omsættes til egentlige aktiviteter. En gennemgående struktur i planerne er opdeling i følgende tre prioriteringer:

1. Militæranvendelse: Uddannelse og træning af personale og udvikling af materiel.
2. Naturbeskyttelse: Bevarelse og genskabelse af naturværdier. Herunder behandles fortidsminder.
3. Publikumshensyn: Adgang, information og formidling.

2.1.3 Revision, ændringer og tillæg

Opdatering og revision af drifts- og plejeplanerne foregår således, at den nye plan træder i kraft senest, når den eksisterende planperiode udløber. Der kan dog blive tale om, at planerne revideres halvvejs i planperioden. Revisionen består i en evaluering af den forudgående planlægning og indsats samt en opdatering af status, herunder også opdatering af lovmæssige krav. På grundlag heraf indstilles eller videreføres eksisterende aktiviteter, ligesom der kan gennemføres nye. Revisionen består desuden af opdatering af kortmateriale.

Ændringer i planer, der ikke umiddelbart forestår revision, kan gennemføres af Forsvarsministeriet efter behørig inddragelse af eksterne parter, herunder civile myndighederne. Ligeledes kan der udarbejdes tillæg for specifikke, afgrænsede temaer.

2.1.4 Planproces

Revision og udarbejdelse af drifts- og plejeplanerne indebærer en række faser: Igangsættelse, indsamling af data og materiale, formulering, høring, beslutning og publicering, og endelig implementeringen. Interne brugere og eksterne bidragsydere inddrages via høring og konsultation med henblik på identificering af forslag og ønsker til planlægningen samt indsamling af relevante data fra forskningsinstitutioner, myndigheder, nabolodsejere og interesseorganisationer. Inddragelsen sker dels formelt og dels uformelt. Ansvaret for planprocessen, der er nærmere beskrevet i Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner, påhviler Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse (Forsvarets Bygnings- og Etablermentstjeneste, 2011).

2.1.5 Planperiode

Planperioden for drifts- og plejeplanerne er fastsat til 15 år, og konkrete plandispositioner tilrettelægges indenfor denne tidsramme. Der kan for nogle aktiviteter være tale om en kortere implementeringsfrist, hvilket vil fremgå af aktivitetsskemaet.

2.1.6 Virkning, retsbaggrund og myndighedsinddragelse

Drifts- og plejeplanerne er ikke juridisk bindende, og en række af de aktiviteter, planerne beskriver, kræver dispensation og/eller tilladelse mv. i henhold til dansk lovgivning, herunder lovgivning, der er en udmøntning af internationale direktiver mv. Ved inddragelse af interessenter i tilblivelsesprocessen har Forsvarsministeriet dog en berettiget forventning om, at myndighedsbehandlingen af sådanne dispositioner vil ske med udgangspunkt i drifts- og plejeplanen og dermed smidigt og hurtigt. Tilsvarende ønskes det, at planerne kan blive en platform for samarbejde mellem Forsvarsministeriet og lokalsamfundet og bidrage til gensidig forståelse for terrænernes drift, pleje og flersidige anvendelse.

Lysåbent naturområde i den nordlige del af øvelsesterrænet.

2.1.7 Relation til lovgivning

Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner beskriver ikke de lovmæssige bindinger, der har betydning for det enkelte terræn, herunder de konkrete forhold, der gælder i form af f.eks. udpegning af beskyttede naturtyper (naturbeskyttelsesloven), fredskov (skovloven) og fortidsminder (museumsloven). Lovene er indarbejdet i Forsvarsministeriets egne bestemmelser, der ligger til grund for drifts- og plejeplanerne. Vurderingen af krav om myndighedsbehandlinger af drifts- og plejetiltag, projekter, anlæg mv. er en fast etableret del af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses sagsbehandling, hvormed indholdet af de enkelte forskrifter ikke behøver en nærmere beskrivelse i drifts- og plejeplanerne. Eksempler på projekter, der kræver myndighedsbehandling, er opstilling af faste og midlertidige anlæg, etablering af nye beplantninger, rydning af eksisterende beplantninger, oplagring af materialer til vejvedligehold mv.

Mange terræner er omfattet af Natura 2000-planer, der er vedtaget nationalt. Nærværende drifts- og plejeplan udgør den handleplan, som udmønter den nationale Na-

tura 2000-plan for området, hvoraf Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn er omfattet. Forsvarsministeriet træffer bl.a. gennem drift- og plejeplanerne passende foranstaltninger med henblik på at undgå forringelse af beskyttede naturtyper og levesteder for arter på arealer, der er udpeget som internationale naturbeskyttelsesområder. Forsvarsministeriet træffer desuden passende foranstaltninger med henblik på at undgå forstyrrelse af de arter, for hvilke områderne er udpeget, for så vidt disse forstyrrelser har betydelige konsekvenser for opnåelse af bevaringsmålsætningen for de beskyttede arter.

Derudover beskriver de landsdækkende statslige vandplaner hvilken indsats og hvilke virkemidler, der skal til for at sikre god økologisk tilstand i hhv. søer, vandløb, kystvande og grundvand. Såfremt Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn er omfattet af indsatser i vandplanen implementeres de i drifts- og plejeplanen. Forsvarsministeriet bidrager desuden med virkemidlerne, hvor det er relevant (f.eks. ændrer vedligeholdelse af eller restaurerer vandløb og etablerer nye vådområder).

Klithedevegetation på Nymindegab Skydeterræn.

2.1.8 Relation til generelle retningslinjer

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har primo 2011 udarbejdet 7 bestemmelser, der fungerer som generelle retningslinjer for f.eks. skovdrift, drift og pleje af landbrugsarealer og lysåbne naturarealer, samt forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2011). Disse retningslinjer udgør rammen for forvaltningen på det enkelte terræn, og de er således direkte retningsgivende for drifts- og plejeplanerne. Det sker fortrinsvis gennem nærværende plans Kapitel 5 og Bilag 9.2, hvor der opstilles modeller for den konkrete implementering af planen, og hvor der er en mere specifik reference til bestemmelserne.

2.1.9 Relation til Forsvarsministeriets strateginotater

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har siden 2009 i samarbejde med de operative kommandoer (fra 2014 Værnsfælles Kommando) og Hjemmeværnsskammaden udarbejdet strateginotater for samtlige terræner og opdaterer disse en gang årligt. Formålet med strateginotaterne er at beskrive de nuværende militære forhold på alle Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner samt ønsker til anvendelse af områderne i en 25-årig tidshorisont. Desuden behandler notaterne Forsvarsministeriets forventninger til de fremadrettede brugsmønstre for områderne. Strateginotaterne danner grundlaget for målbeskrivelsen af de militære interesser i udarbejdelsen af drifts- og plejeplanerne.

2.2 Konkret implementering

Drifts- og plejeplanerne vil i kraft af deres relativt lange gyldighedsperiode kun vanskeligt kunne anvendes som et iværksættelsesdokument til direkte dag-til-dag-implementering af konkret forvaltning.

Den myndighed, der til enhver tid har ansvaret for den specifikke implementering af drifts- og plejeplanerne, omsætter planens aktivitetsoversigter til konkrete tiltag på det enkelte terræn og har desuden ansvaret for, at den enkelte aktivitet til enhver tid er i overensstemmelse med gældende lovgivning. Ved eventuel tvivl om,

hvorvidt en given aktivitet kan gennemføres lovligt, skal dette altid afklares i samarbejde med Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

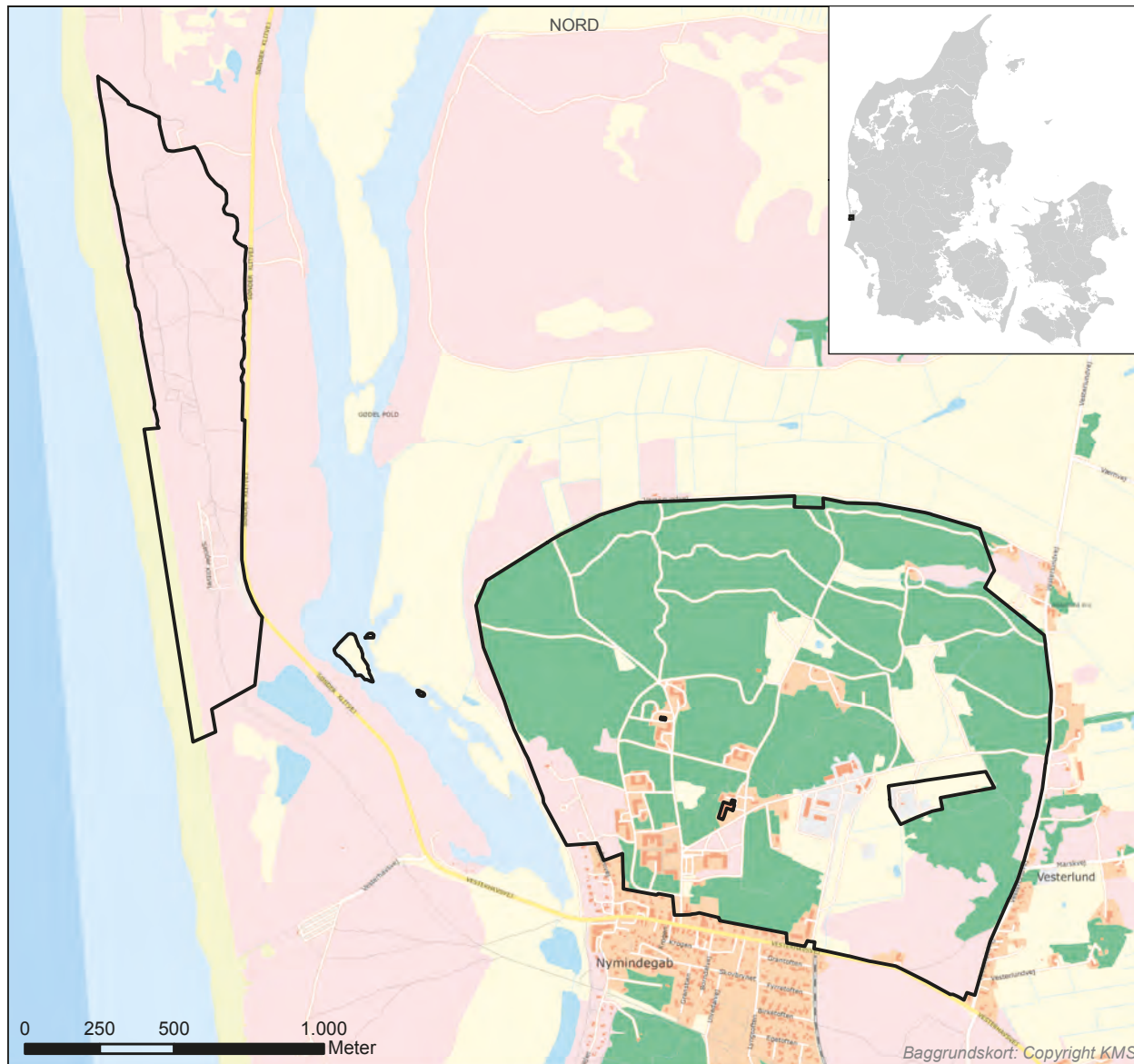
2.3 Konkret om drifts- og plejeplanen for Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn

Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn ligger ved den sydlige del af Ringkøbing Fjord. Nymindegab Skydeterræn anvendes primært til dag- og mørkeskydninger med håndvåben og panserværnsvåben og til gennemførelse af mindre sprængninger. Skydeterrænet, der er på 62 ha, ligger i Ringkøbing-Skjern Kommune, imens Nymindegab Øvelsesterræn, der er på 233 ha, ligger i Varde Kommune. Øvelsesterrænet omfatter bl.a. det store skovområde Gødel Bjerger/Vesterlund Plantage, og anvendes primært til uddannelse af enkeltmand og mindre enheder. Derudover omfatter Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn tre små naturområder (øer/holme) beliggende i Nyminde Strøm på tilsammen ca. 1 ha. Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn omfatter i alt ca. 296 ha. Se oversigtskort over arealerne på Figur 2-1.

Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn er hjemsted for Hjemmeværnsskolen, der er Hjemmeværnets største uddannelsessted. Hjemmeværnsskolens primære opgave er at uddanne ledere og instruktører og sikre kompetente førere til de forskellige enheder i Hjemmeværnet.

2.3.1 Revideret drifts- og plejeplan for Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn 2016-2030

Udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan er påbegyndt i 2014 og har inddraget en række interne og eksterne interesseparter. Processen er afsluttet i 2016 og har blandt andet haft den tidligere drifts- og plejeplan (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Nymindegablejren, 2003) og Natura 2000-tillæg til drifts- og plejeplanen (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2012) som særligt betydende grundlag. Drifts- og plejeplanen udgør desuden den handleplan, som udmønter den nationale Natura 2000-plan for det Natura 2000-område, der omfatter Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn.

Figur 2-1: Oversigtskort over Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn.

I forbindelse med udarbejdelse af planen er der indledningsvis foretaget indsamling af data og materiale for at evaluere den drift, der har været på Nyminddegab Skyde- og Øvelsesterræn i løbet af den foregående drifts- og plejeplanperiode. Der er ikke udført nye botaniske registreringer eller registreringer af dyrelivet på terrænet, udover hvad der er observeret i forbindelse med besigtigelse af området.

Der har været afholdt et indledende møde med de militære brugere den 3. juni 2015. På mødet blev en række ønsker til terrænets udvikling gennemgået. Efterfølgende er der med udgangspunkt i de militære målsætninger foretaget en afvejning af ønsker og behov for udviklingen af terrænet. Planen har været sendt i intern høring i starten af 2016 og i ekstern høring i oktober/november 2016.

Et af de karakteristiske bygningskomplekser på Nyminddegab Øvelsesterræn.

3. MÅLSÆTNINGER

Dette kapitel beskriver målsætningen for Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn på kort og langt sigt. Kort- og langsigtede målsætninger har fungeret som et arbejdsredskab under drifts- og plejeplanens udarbejdelse og er bestemmende for den fremtidige drift og pleje af terrænet.

3.1 Forsvarsministeriets generelle drifts- og plejemålsætninger

Målsætningen for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse forskelligartede mål er formuleret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner og er på grundlag af Forsvarsministeriets generelle retningslinjer udmøntet i en række kortsigtede drifts- og plejemålsætninger for de enkelte delarealer.

Målene opdeles i strategiske, taktiske og operationelle mål. De strategiske mål er langsigtede, mens både de taktiske og operationelle mål skal søges opfyldt indenfor planperioden. Målene er indbyrdes forbundet fra det overordnede og langsigtede til det konkrete og kortsigtede.

3.1.1 Militær anvendelse

Arealerne på Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes primært af Forsvarsministeriets egne enheder til uddannelsesmæssig brug. Desuden bliver arealerne anvendt af totalforsvarets øvrige myndigheder, Politiet og lignende. Arealerne skal fremstå så varierede som muligt, så de over tid indeholder de terræntyper, der først og fremmest er behov for til militære uddannelser.

3.1.2 Naturbeskyttelse

Forsvarsministeriets arealer udgør i kraft af mange års ekstensiv drift og målrettet naturpleje nogle af de mest værdifulde naturområder i Danmark. Mange terræner er helt eller delvist udpeget som naturarealer af internatio-

nal betydning med krav om en aktiv indsats for at sikre gunstig bevaringsstatus for særligt udpegede naturtyper og arter. Disse såkaldte Natura 2000-områder dækker i alt ca. 17.000 ha. Indsatserne her retter sig mod f.eks. næringsstofberigelse, tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi og invasive arter. Indsatsen beskrevet i nærværende drifts- og plejeplan udgør den handleplan, som udmønter den nationale Natura 2000-plan. Hertil kommer, at der på alle terræner potentielt forekommer arter, der kræver særlig beskyttelse, f.eks. odder, flagermus, visse krybdyr og padder samt insekter. Yngle- og rasteplasser for dyr og planter omfattet af habitatdirektivets bilag IV (EU, 1992) er endvidere beskyttede ifølge naturbeskyttelseslovens § 29 a og § 30, stk. 2 (Miljøministeriet, 2006).

Ifølge vejledningen til naturbeskyttelsesloven forudsættes, "at de statslige arealforvaltende myndigheder løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i en rimelig stand". Det er en generel målsætning, at Forsvarsministeriet aktivt bidrager til sikring af naturværdierne på de naturarealer, der er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3. Forsvarsministeriets arealer rummer ydermere andre væsentlige samfundsmæssige værdier i form af kulturminde, som skal beskyttes.

3.1.3 Publikumshensyn

Hovedparten af Forsvarsministeriets arealer er tilgængelige for civilt publikum, når arealerne ikke anvendes til militær uddannelse og øvelser, for såvel organiseret som uorganiseret brug (Miljøministeriet, 2002). De skal der-

for tilbyde publikum gode oplevelser i forbindelse med såvel organiseret som uorganiseret brug. Publikums adgang skal kanaliseres hensigtsmæssigt i forhold til militære aktiviteter og faciliteter samt kulturminde, naturområder og arter, der kræver særlig beskyttelse mod forstyrrelser.

Spredte bunkersanlæg vidner om øvelsesterrænets historie.

3.2 Konkrete drifts- og plejemålsætninger for Nyminddegab Skyde- og Øvelsesterræn

Drifts- og plejemålsætningerne for Nyminddegab Skyde- og Øvelsesterræn følger den overordnede struktur for henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn.

3.2.1 Militær anvendelse

Det er et grundlæggende mål at bevare og udvikle Nyminddegab Skyde- og Øvelsesterræn så det også fremover kan danne rammen om primært Hjemmeværnets uddannelser med hensyn til både skyde- og øvelsesvirksomhed. Skyde- og øvelsesterrænet anvendes foruden af Hjemmeværnet også af Hærens enheder og i nogen grad af Søværnets, Flyvevåbnets, Beredskabsstyrelsens og Politiets enheder.

Nyminddegab Skyde- og Øvelsesterræn er en ubetinget nødvendighed for Hjemmeværnets virke og en betinget nødvendighed for uddannelse af Hærens og Flyvevåbnets enheder.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Nyminddegab Skyde- og Øvelsesterræn anvendes primært af Hjemmeværnet, hvis kursuscenter for hele landet er placeret i Nyminddegablejren. Terrænet understøtter således uddannelse af alle soldater og enheder i Hjemmeværnet, og er en ubetinget nødvendighed for dets virke. Det er nødvendigt, at terrænet - også fremover - kan virke både som skyde- og øvelsesterræn i et omfang, som mindst svarer til det nuværende niveau. Af andre myndigheder er det specielt Hæren som anvender både skyde- og øvelsesterrænet, dels til uddannelse af mindre enheder, men også som led i større øvelsesvirksomhed i aksen Oksbøl - Varde - Nyminddegab, hvor specielt logistiske enheder ofte placeres i Nyminddegab. Nyminddegab Skyde- og Øvelsesterræn er en betinget nødvendighed for gennemførelsen af uddannelsen af Hærens og øvrige myndigheders enheder.	De nuværende rammer for militære aktiviteter på Nyminddegab Skyde- og Øvelsesterræn skal som minimum bevares, så der fortsat kan gennemføres grund-, funktions- og enhedsuddannelse for Hjemmeværnets enheder. Der må ikke ske en indskrænkning i hverken skyde- eller øvelsesterrænets arealer, ligesom vægtningen i deres brug kun må ændres til den militære anvendelses fordel. Med henblik på at opnå de bedst mulige uddannelsesresultater, skal det sikres at terrænet ikke gror til, og der skal skabes og vedligeholdes et varieret landskab, der kan understøtte den militære uddannelsen. Det skal sikres, at eksisterende spor og veje vedligeholdes, og bevares på linje med diverse faste installationer.	Det skal ved rydning, evt. afgræsning samt bekæmpelse af invasive arter sikres, at Nyminddegab Skydeterræns nuværende anvendelsesmuligheder fastholdes. Hedeområderne på Nyminddegab Øvelsesterræn ryddes for buske og vedopvækst. Skovområderne på Nyminddegab Øvelsesterræn drives efter naturnære principper, og der fastlægges langsigtede mål for skovudviklingstyperne. En stor del af skovarealerne på Nyminddegab Øvelsesterræn afgræsses, og der suppleres med rydning af vedplanter efter behov for at begrænse tilgroningen. Afgræsningen øger den øvelsesmæssige værdi af skovområderne, da skoven bliver mere varieret. Hvis græsning ikke kan gennemføres, udføres slåning af flere af de lysåbne arealer.

3.2.2 Naturbeskyttelse

Målene for naturbeskyttelse er blandt andet affødt af naturtyper og arter (Naturstyrelsen, 2011). Dertil er der Natura 2000-planens bindende målsætning for udvalgte opstillet mål for en række øvrige naturtyper og arter.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Den planlagte drifts- og plejeindsats skal være i overensstemmelse med Natura 2000-planlægningen. Naturtyper og arter skal have gunstig bevaringsstatus.	Drifts- og plejeindsatsen udarbejdes med udgangspunkt i Natura 2000-planen for Natura 2000-område nr. 69 - Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen.	Habitatnaturtyperne på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-område nr. 69, der er omfattet af Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn ryddes for uønsket opvækst (specielt rynket rose og glansbladet hæg). Efterfølgende bekæmpes invasive arter løbende.
Drifts- og plejeindsatsen skal understøtte yngle- og rasteområder for arter på habitatdirektivets bilag VI.	Ved gennemførelse af drifts- og plejetiltag vil der blive indarbejdet foranstaltninger for at sikre, at den økologiske funktionalitet af eventuelle yngle- og rasteområder for bilag IV-arter på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn ikke påvirkes.	Potentielle yngle- og rasteområder for flagermus, markfirben og spidssnudet frø skal sikres igennem hensigtsmæssig drift- og pleje, herunder rydning og slåning af lysåbne naturområder, beplantningspleje, blotlægning af sandet jord (ved oprykning af rynket rose og glansbladet hæg) og genskabelse af naturlig hydrologi.
Indenfor rammerne af den militære brug af Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn skal der generelt søges at understøtte en mangfoldig natur.	Tilstanden af de beskyttede naturtyper hede, overdrev, mose, fersk eng og søer/vandhuller skal bevares eller forbedres.	Der fjernes opvækst af træer og buske på de beskyttede naturtyper, og flere af områderne afgræsses efterfølgende, således at de bevares som lysåbne naturtyper. Der udføres naturpleje- og forbedring i og ved øvelsesterrænets to søer. Efter en indledende hydrologisk undersøgelse lukkes hele eller dele af grøften i den nordlige del af øvelsesterrænet for at genskabe naturlig hydrologi i området.
Invasive arter skal bekæmpes aktivt.	Rynket rose og glansbladet hæg bekæmpes intensivt på Nymindegab Skydeterræn. Invasive arter på Nymindegab Øvelsesterræn bekæmpes løbende.	Der foretages en målrettet fjernelse af rynket rose specielt på Nymindegab Skydeterræn. Større planter af glansbladet hæg nedskæres og yngre planter rykkes op. Bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo på Nymindegab Øvelsesterræn fortsættes, og der skal fortsat være opmærksomhed på forekomster af andre invasive arter.
Skovarealerne på Nymindegab Øvelsesterræn skal forvaltes efter naturnære skovdriftsprincipper baseret på bestemte skovudviklingstyper, og med henblik på at skoven bliver mere åben.	Skovarealerne styrkes naturmæssigt gennem naturplejetiltag som understøtter naturnær skovdrift. Skovarealernes robusthed mod klimaforandringer styrkes gennem naturplejetiltag som understøtter naturnær skovdrift. Naturnær skovdrift skal sikre større diversitet og dynamik på skovarealerne.	Skoven på Nymindegab Øvelsesterræn omlægges til naturnær skovdrift og der udlægges fem skovudviklingstyper, hvoraf en af dem er urørt skov. En del af skovarealerne afgræsses sammen med øvrige naturarealer.

Nedlagt jernbanespor på øvelsesterrænet.

3.2.3 Publikumshensyn

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn skal fortsat kunne anvendes rekreativt som udflugtsmål og oplevelsessted under hensyn til militære og naturbeskyttelsesmæssige interesser.	Offentlig adgang til arealet sikres efter de til enhver tid gældende regler.	Opdatering af information om adgangsmuligheder til Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn via internettet. Ny publikumsfolder udarbejdes. Infotavler opdateres/opsættes.

4. STATUS

Dette kapitel giver en status for forholdene på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn ved planperiodens start. Status indeholder en beskrivelse af ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier og publikumshensyn. Hele Nymindegab Skydeterræn og en mindre del af Nymindegab Øvelsesterræn er udpeget som Natura 2000-område, der ligeledes beskrives.

Udarbejdelse af status i denne drifts- og plejeplan bygger på et bredt grundlag af data og information, herunder oplysninger fra den tidligere drifts- og plejeplan for Nymindegablejren 2003-2018 (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Nymindegablejren, 2003) samt Nymindegablejren, tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2018 (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2012), Danmarks Miljødata, Natura 2000-planer, den gældende vandplan (Miljøministeriet, 2011) og den kommende vandområdeplan. Hertil kommer information fra lokale ressourcepersoner og institutioner, herunder www.DOF-Basen.dk (Dansk Ornitologisk Forening). Der henvises i øvrigt til Forsvarsministeriets hjemmeside for oplysninger om Forsvarsministeriets naturforvaltning.

4.1 Historie

I 1800-tallet var Nymindegab et fiskerleje og udgangspunkt for havfiskeri, da udløbet fra Ringkøbing Fjord lå umiddelbart syd for Nymindegab. I forbindelse med etableringen af et nyt udløb ved Hvide Sande i 1931 mistede Nymindegab efterhånden sin betydning som fiskerleje. Ved 2. verdenskrigs udbrud og den tyske besættelse af Danmark fik området omkring Nymindegab en helt ny betydning, idet området kom til at indgå som en del af det kystforsvar, som tyskerne lod opbygge langs den jyske vestkyst.

Nymindegablejren blev etableret i årene 1941-43 i forbindelse med anlæggelse af den mere end 5.000 km lange Atlantvold, som strakte sig fra Nordnorge til den

spanske grænse i syd. Et fæstningsværk, der stadig i dag er iøjnefaldende og netop ved Nymindegab ses særligt tydeligt bl.a. i form af den solide panserværnsmur, der løber nedenom Holmsland Klit ved Nyminde Strøm. Lejren blev anvendt af de tyske tropper som fagligt støtteområde for det imponerende forsvarsværk.

Udbygningen af fæstningsværket fortsatte helt frem til foråret 1945. Mandskabet, der udførte arbejdet fra slutningen af 1943 til krigens afslutning, var primært tvangsarbejdere, der under hele perioden var indkvarteret i pigtrådsomkransede barakker ude ved kysten.

Umiddelbart syd for vejen til Nymindegab Strand lå et kystbatteri (105 mm kanoner). Mandskabet var kystartillerister. I samme område var placeret et avanceret radarsystem. Nord for dette område lå "Flaklejren", der var et område indrettet til indskydning af jernbaneflakskyts. Der var rangerbanegård og skydestandpladser med ildlederbunkere og betontilkørselsveje. Mandskabet, der tilhørte Luftwaffe, var indkvarteret i Nymindegablejren. I lejrens vestlige del var der indrettet kommandostation og en optisk pejlestation, der bl.a. blev udnyttet af kystbatteriet.

Efter kapitulationen overtog Indenrigsministeriet Nymindegablejren, der indledningsvis blev anvendt til bl.a. at huse tyske flygtninge. Men allerede ved årsskiftet 1945-46 overgik lejren til uddannelsessted for genopbygningen af det danske forsvar. Efter etableringen

af Hjemmeværnet i 1949, blev Hjemmeværnsskolens virksomhed indpasset i Nymindegablejren. I januar 1970 overtog Hjemmeværnet administration og forvaltning af hele Nymindegablejren. I forbindelse med ibrugtagningen af Centurion-kampvognen, blev der i 1965 etableret et kampvognsværksted i lejrens østlige del, der frem til 2005 stod for vedligeholdelse af Forsvarets kampvogne. Fra 2004 og til 2011, hvor værkstedet blev lukket ned, var den primære opgave at stå for skrotning af kampvogne, og i 2011 blev værkstedet lukket. I 2007 overgik kommandantskabsopgaverne i Nymindegablejren til Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste (Hjemmeværnet, 2011).

4.2 Landskab og geologi

Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn ligger ved den sydlige del af Rinkøbing Fjord, opdelt af Nyminde Strøm i to separate terræner. Skydeterrænet ligger længst mod vest på den smalle tange mellem Vesterhavet og Nyminde Strøm og udgøres primært af forskellige

klitdannelser. Øvelsesterrænet ligger sydvest for skydeterrænet i området ved Gødel Bjerger og udgøres af et klitlandskab domineret af plantager.

Begge områder er geologisk set postglaciale klitlandskaber, hvilke vil sige at landskabet er dannet efter den seneste istid gennem marine aflejringer og flyvesandsaflejring. De lavtliggende områder langs kysten og langs Nyminde Strøm består primært af aflejringer af saltvandssand og saltvandsgrus, mens klitdannelserne består af klitsand og flyvesand.

Nymindegab Skydeterræn ligger langs med kysten, og består derfor af forskellige bælter af klitter. De største og mest dynamiske klitter er de hvide klitter, der ligger længst ud mod Vesterhavet. Disse klitter har kun et svagt vegetativt dække, der hovedsagelig består af marehalm. Den kraftige vind har stor indvirkning på sandtransport de steder, hvor vegetationen ikke kan holde på sandet, og disse klitter er derfor under konstant udvikling.

Anlæg på øvelsesterrænet.

Gamle bælter til en kampvogn.

De hvide klitter er høje og danner derved et læbælte. Bag ved klitterne opstår der derfor nogle delvist stabiliserede forhold, hvor en vegetation af mosser og laver langsomt dækker klitterne og stopper sandtransporten. Derved opstår de såkaldte grå klitter. Efter en del år som grå klit vil mosser og lav have dannet et tynd lag af organisk materiale oven på sandet. Herved opstår muligheden for at lyng og andre dværgbuske kan indvandre og området bliver derved til klithede. Skiftet fra grå klit til klithede ses i den østligste del af skydeterrænet.

Nymindegab Øvelsesterræn ligger lige nord for byen Nymindegab, i et område domineret af plantage bestående af primært bjergfyr og contortafyr. Landskabet var tidligere domineret af klithede, men blev hen mod slutningen af 1800-tallet tilplantet for at hindre sandflugt. Det oprindelige hedepræg ses flere steder i landskabet i form af små områder med lyng.

Lejren, der siden 1949 har fungeret som uddannelsessted for Hjemmeværnet, er som nævnt oprindeligt opført af den tyske værnemagt under 2. verdenskrig, og en del af den oprindelige bygningsmasse er derfor udført med et frisisk/slesvigsk præg. Bygningerne ligger spredt rundt i øvelsesterrænet som en overdimensioneret landsby, der er vokset ind i det bevoksede klitlandskab. Kulturstyrelsen har på grund af lejrens historie og de mange karakteristiske bygninger udpeget lejren som et af 25 forsvarsarealer af særlig betydning for totalforsvaret under Den Kolde Krig. Udpegningen er ikke en fredning, men nærmere en opfordring til at bevare og formidle området fremover.

4.3 Ejendomsoversigt og kortgrundlag

4.3.1 Terrænet og dets inddeling

Som grundlag for planlægningen af drift og pleje anvendes en administrativ inddeling i 16 afdelinger og underliggende litra. Afdelingsnumrene fremgår af Figur 4-1.

På grundkortet (Kortbilag 1) er afdelingerne opdelt i flere litra, hvilket vil sige driftsenheder, der er ensartede med hensyn til terræn, naturtype, anvendelse og vækstforhold. Minimumsstørrelsen for en litra er for træbevok-

sede arealer som hovedregel 0,3 ha og for ubevoksede arealer ca. 1,0 ha. Visse intensive eller særlige anvendelser er udlitret uanset størrelse; det gælder f.eks. huse og søer. Til hver litra knyttes en kode, der angiver arealtypen (f.eks. BJF for bjergfyr og SLE for slette). Markante, mindre bevoksninger eller andre arealer (herunder lavbundsarealer), der ikke ønskes adskilt som selvstændig litra f.eks. på grund af størrelsen, men alligevel ønskes markeret på kortet, er indtegnet med prikket linje på kortene. Liste med forklaring af de anvendte arealtypekoder er vedlagt som Bilag 9.4.

Den registrering af naturtyper, som er vist på grundkortet, modsvarer den registrering af beskyttet natur, herunder hede, mose, overdrev, enge og søer, som var gældende ved denne plans udarbejdelse. De beskyttede naturtyper er beskrevet i afsnit 4.6.4.

Ud over den systematiske inddeling af terrænet forekommer en lang række vejnavne, som anvendes i den daglige kommunikation – f.eks. Carlsens Vej, Niels Larsens Vej og Vestkyststien langs skydeterrænet. Disse er i vidt omfang angivet på kortbilagene.

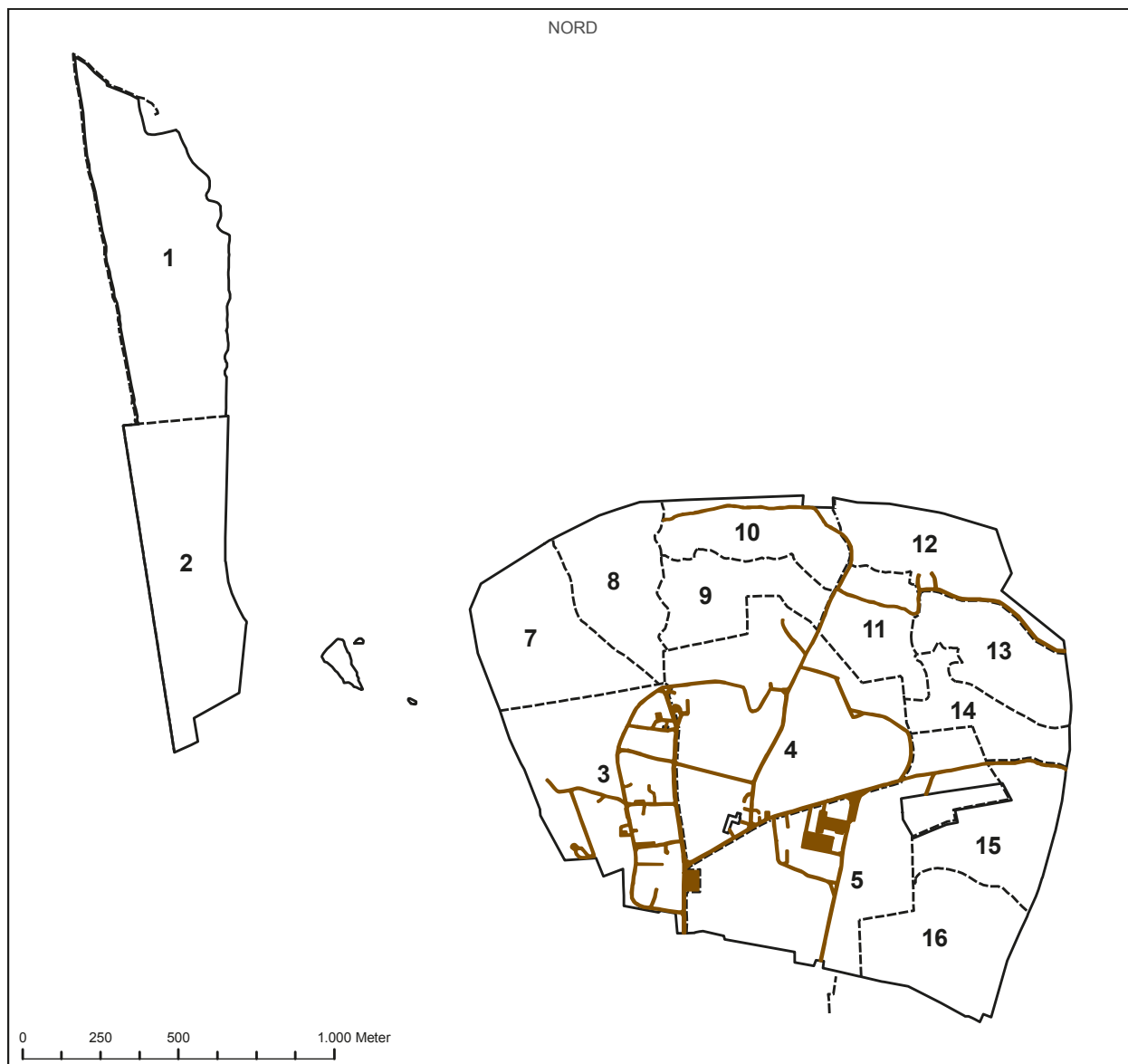
4.3.2 Arealfordeling

Arealfordelingen på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn på tidspunktet for opstart af planlægningsarbejdet (2014) fremgår af Figur 4-2. Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn udgør i alt 296 ha.

Det fremgår, at skoven udgør over halvdelen af det samlede areal, men også at klit/strandbred udgør en stor andel. Af det træbevoksede areal er størstedelen (138 ha) nåleskov, imens kun 30 ha er løvskov. Skov forekommer kun på Nymindegab Øvelsesterræn. Klit/strandbred forekommer primært på skydeterrænet, men der findes også et mindre klitområde i den sydvestlige del af øvelsesterrænet. Overdrev/slette og hede udgør ca. 12 % af det samlede areal, og ligger spredt på øvelsesterrænet. Den våde natur, der omfatter moser, enge, strandsump og søer, udgør kun en mindre del af det samlede område.

4.3.3 Naboforhold

Nymindegab Skydeterræn er beliggende i den sydlige del

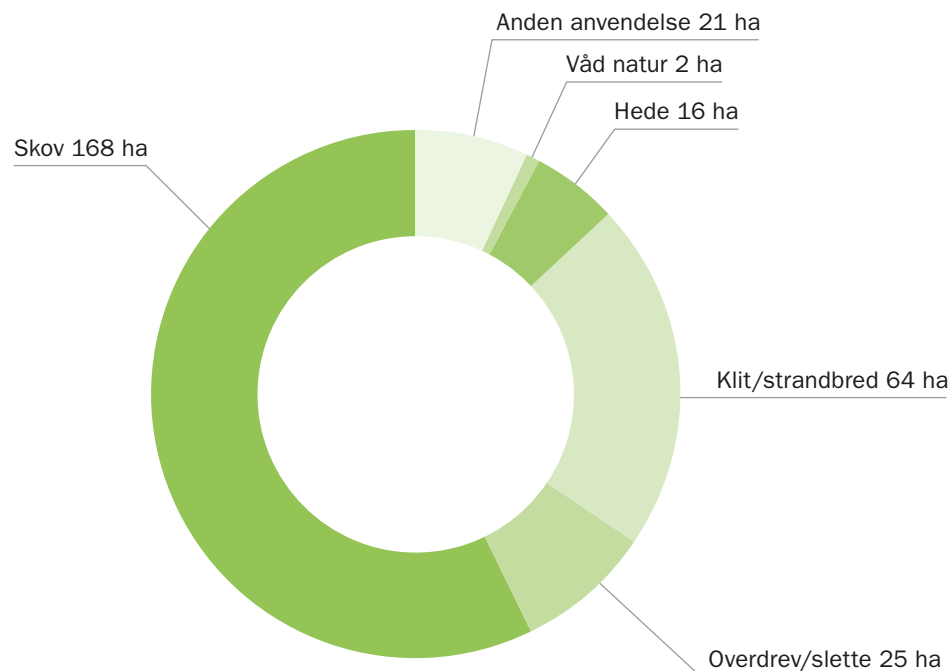
Figur 4-1: Oversigtskort med afdelingsnumre. Afdeling 6, der omfatter større veje og parkeringspladser, er vist med farve.

af Holmslands Klit mellem Vesterhavet og Sønder Klitvej. Skydeterrænet er mod øst afgrænset af den internationale natursti, Vestkyststien. Nymindegab Øvelsesteræn ligger i den nordlige del af byen Nymindegab, hvor lejrområdet og hovedindgangen ligger langs Vesterhavsvej, og grænser op til flere private beboelser. Øvelsesterænet er afgrænset mod nord og øst af Vesterlundvej, og grænser mod nordøst op til Vesterlund Camping og en privat beboelse. Mod vest afgrænses øvelsesterænet af naturarealer langs Nyminde Strøm.

4.3.4 Kortmaterialer

På grundlag af luftfotos, markgennemgang, matrikelkort og tidligere kort er der udarbejdet tre kort, som omfatter følgende:

- Grundkort
- Aktivitetskort
- Skov- og naturudviklingstyper

Figur 4-2: Overordnet arealanvendelse (ha) på Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn. I alt 296 ha. Anden anvendelse omfatter lejrområdet, anlæg, skydebane, veje mv. Våd natur omfatter mose, enge, strandsump og søer. Kilde: Grundkort, Kortbilag 1.

4.3.4.1 Grundkort, Kortbilag 1

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på tidspunktet for opstart af planlægningsarbejdet (2014). I princippet medtages alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen. Kortet anvendes som grundlag for aktivitetskortet, skov- og naturudviklingskortet samt for temakort udarbejdet i tilknytning til planen.

4.3.4.2 Aktivitetskort, Kortbilag 2

Aktivitetskortet er en grafisk illustration af de fremtidige forskrifter og retningslinjer beskrevet som aktiviteter i drifts- og plejeplanen. Systematikken er her, at der med farver og særlige signaturer angives de områder, hvor der gennemføres særlige aktiviteter og plejeforanstaltninger. En homogen farve angiver aktiviteter, der er tilbagevendende, f.eks. slåning af lysåbne arealer, mens skravering angiver engangsindgreb (projekter). I visse tilfælde, f.eks. ved aktiviteter med meget begrænset arealstørrelse, eller hvor aktiviteten dækker hele terrænet, er tiltagene udeladt af det trykte kort.

4.3.4.3 Skov- og naturudviklingstyper, Kortbilag 3

Skov- og naturudviklingstypekortet er udarbejdet på baggrund af det administrative grundkort, og illustrerer terrænets langsigtede arealudvikling.

4.4 Militæranvendelse

Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn er Hjemmeværnets vigtigste skyde- og øvelsesterræn, og er en ubetinget nødvendighed for Hjemmeværnets virke. Hæren er skyde- og øvelsesterrænets næststørste bruger, herefter kommer andre myndigheder. Terrænet er betinget nødvendigt for disse myndigheders uddannelse. Terrænet skal tilbyde realistiske uddannelsesmuligheder for Hjemmeværnets soldater og enheder under anvendelse af både løs og skarp ammunition og er en vigtig del af aksen Oksbøl - Varde - Nymindesgab. Der vil fremadrettet være et uændret eller stigende behov for brug af terrænet i forbindelse med Hjemmeværnsskolens virksomhed.

Udover Hjemmeværnsskolen benytter øvrige enheder fra Forsvaret, Politiet, Beredskabet og øvrige myndigheder lejrens faciliteter til uddannelse og konference.

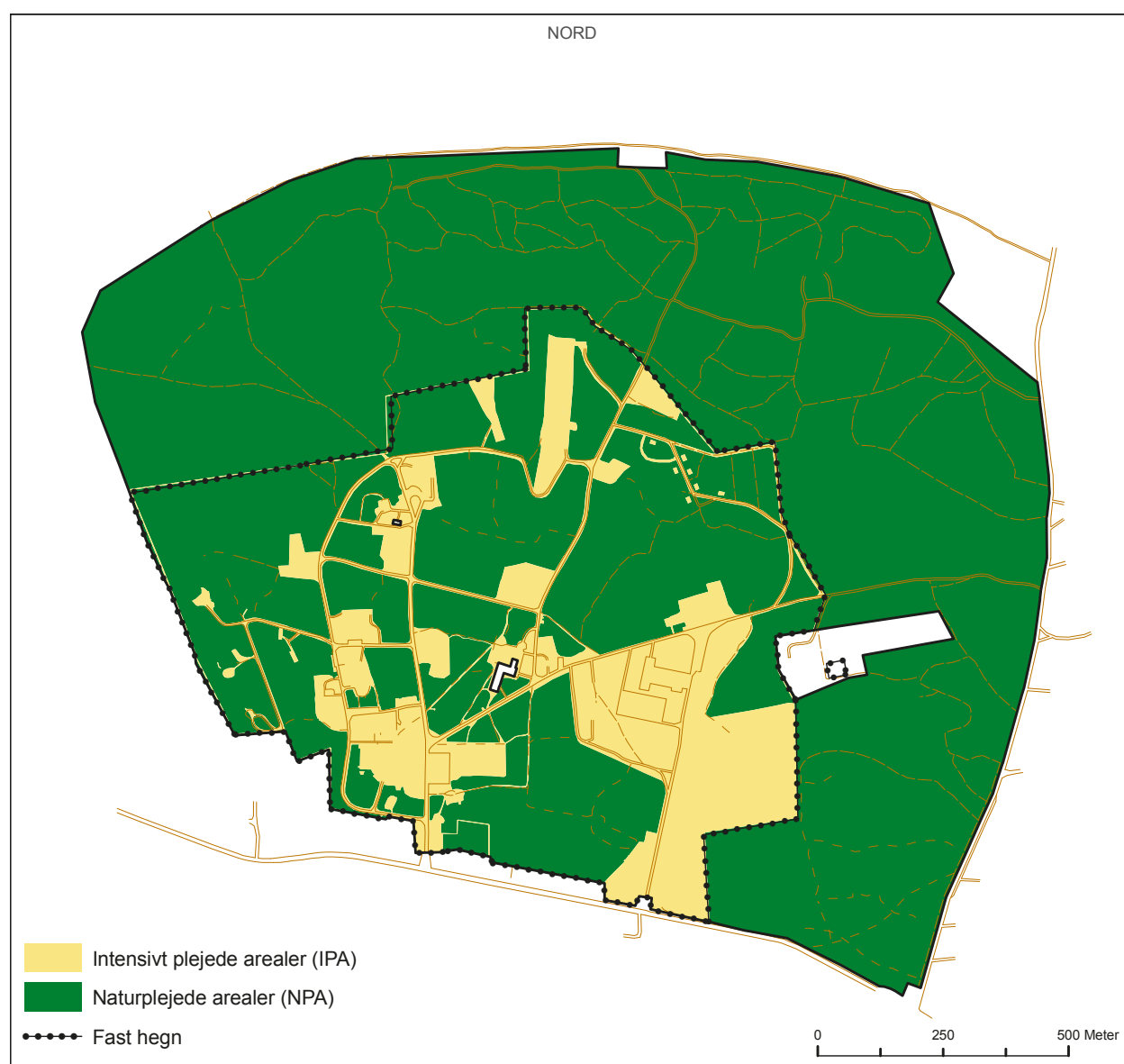
4.5 Intensivt plejede arealer (IPA)

En del af arealerne på Nymindegab Øvelsesterræn er omfattet af bestemmelserne for IPA (intensivt plejede arealer). De overordnede rammer for driften af IPA fastlægger en række tilstandskrav til vegetationen. Selve driften af IPA er udliciteret til et eksternt firma, og driften styres lokalt.

De intensivt plejede arealer udgøres primært af arealerne omkring bygningerne, langs perimeterhegnet, omkring skydebanen samt det store sletteområde i den

sydøstlige del af lejren. IPA udgør ved denne drifts- og plejeplans opstart i alt 35 ha.

Idet IPA er omfattet af gældende bestemmelser, foreskriver drifts- og plejeplanen ikke aktiviteter, som ligger indenfor IPA. Undtaget er dog de arealer, der er omfattet af naturbeskyttelsesloven indenfor IPA området, og disse områder indgår i aktiviteterne i drifts- og plejeplanen for Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn. Det drejer sig om 8,6 ha af de i alt 35 ha IPA.

Figur 4-3: Intensivt plejede arealer (IPA) og naturplejede arealer (NPA) på Nymindegab Øvelsesterræn. Hele skydeterrænet er omfattet af NPA.

Den resterende del af terrænet er omfattet af bestemmelserne for NPA (naturplejede arealer) og indgår i drifts- og plejeaktiviteterne i nærværende plan. Figur 4-3 viser den geografiske placering af IPA og NPA på Nyminddegab Øvelsестerræn. Hele skydeterrænet er omfattet af NPA.

4.6 Naturbeskyttelse

Nyminddegab Skyde- og Øvelsестerræn rummer en række betydelige naturværdier, der i høj grad er knyttet til de områder, hvor der findes beskyttede naturtyper, især i form af klithede, indlandshede og overdrev. Naturinteresserne relaterer sig særligt til arealerne på skydeterrænet, der indgår i Natura 2000-område nr. 69 - Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen, der omfatter habitatområde H62 (Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen) og fuglebeskyttelsesområde F43 (Ringkøbing Fjord). Størstedelen af Natura 2000-området udgøres af vandarealet i Ringkøbing Fjord, og kun ca. 26 % er landareal. Natura 2000-området er specielt udpeget for at beskytte områdets kystnatur, herunder strandeng, hvid klit, grå/grøn klit og klithede samt dyr og planter knyttet særligt til disse landskabstyper. Nyminddegab Skyde- og Øvelsестerræn udgør med sine ca. 60 ha indenfor Natura 2000-området kun en lille del af det i alt 27.684 ha store område.

Der gives i det følgende en status for naturværdierne på Nyminddegab Skyde- og Øvelsестerræn. Rækkefølgen af beskrivelserne følger beskyttelsesniveauet, således at

naturværdier med det højeste beskyttelsesniveau beskrives først. Til slut beskrives øvrige temaer, herunder invasive arter. Se Figur 4-4.

4.6.1 Natura 2000

Natura 2000 består af et netværk af internationale naturbeskyttelsesområder, som omfatter de såkaldte habitatområder og fuglebeskyttelsesområder. Områderne er udpeget for at beskytte levesteder og rasteområder for fugle, bestemte beskyttede naturtyper samt beskyttede truede, sårbare og sjældne arter af planter og dyr.

Natura 2000-planerne udgør samlet set det planmæssige grundlag for at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som Natura 2000-områderne er udpeget for at beskytte. De nuværende Natura 2000-planer gælder til og med 2015. Forberedelsen af Natura 2000-planerne for perioden 2016-21 er indledt med en opdatering af basisanalyserne i 2014, hvorefter der er igangsat høringer af udkast til Natura 2000-planerne.

Natura 2000-planerne indeholder en delplan for hvert Natura 2000-område. Delplanen udarbejdes på grundlag af en basisanalyse, og planen opstiller et langsigtet mål for områdets natur og et indsatsprogram for en 6-årig periode (dog 12-årig for træbevoksede fredskovpligtige

Figur 4-4: Grafisk illustration af niveauerne for naturbeskyttelse på Forsvarsministeriets arealer.

arealer). Basisanalysen indeholder bl.a. kortlægning af habitatnaturtyper og levesteder for arter, som områderne er udpeget for, samt vurdering af tilstand og foreløbig vurdering af trusler for områdets udpegningsgrundlag.

Efter den endelige vedtagelse af Natura 2000-planerne udarbejdes en handleplan for, hvordan indsatsen realiseres. Handleplanen beskriver den konkrete og lokale indsats i Natura 2000-områderne, og de overordnede bestemmelser for dette er fastlagt i miljømålsloven (Miljøministeriet, 2009). Miljømålsloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus.

Natura 2000-planerne er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planerne til grund. Offentlige lodsejere er bundet af planernes langsigtede målsætninger og kan vælge at gennemføre disse direkte i egne drifts- og plejeplaner.

Forsvarsministeriet forestår Natura 2000-planlægningen gennem drifts- og plejeplanerne. Drifts- og plejeindsatsen på Forsvarsministeriets terræner skal således tilpasses i henhold til Natura 2000-lovgivningen. Dette medfører blandt andet, at der i drifts- og plejeplanerne skal gennemføres passende foranstaltninger med henblik på at undgå forringelse af beskyttede naturtyper og levesteder for arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne.

På baggrund af Natura 2000-planen er der tidligere udarbejdet et tillæg til drifts- og plejeplanen for Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2012), hvor forhold vedrørende drift og pleje i perioden 2012-2018 er beskrevet.

I det følgende er der udarbejdet en kortfattet beskrivelse af det habitatområde og det fuglebeskyttelsesområde, som Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn er omfattet af, og som derfor er relevante i forhold til driften af og naturplejen på terrænet.

Til beskrivelser og vurdering af indsatsen anvendes som udgangspunkt den gældende Natura 2000-plan 2010-15 med tilhørende dokumenter (Naturstyrelsen, 2011) samt den opdaterede basisanalyse 2016-21 (Naturstyrelsen, 2013) og udkast til Natura 2000-plan 2016-21 (Naturstyrelsen, 2014).

4.6.1.1 Habitatområde H62 - Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen

Den arealmæssigt altdominerende naturtype i habitatområde H62 er strandeng, efterfulgt af forskellige klitnaturtyper.

Størstedelen af skydeterrænet indgår i habitatområdet, mens kun ca. 0,4 ha af den nordvestlige del af øvelseterrænet indgår i habitatområdet. Habitatområdet grænser op til øvelseterrænets nordlige og vestlige grænser. Se Figur 4-5.

Der er kortlagt ca. 55 ha habitatnaturtyper på skydeterrænet og øen/holmene i Nyminde Strøm. Hele skydeterrænet, undtagen selve strandbredden og parkeringspladsen mod syd, er kortlagt som habitatnatur med 6 af de i alt 20 terrestriske naturtyper på udpegningsgrundlaget for habitatområdet. Der er ikke kortlagt habitatnaturtyper på øvelseterrænet. Af de 6 habitatnaturtyper indenfor skydeterrænet, er klithede en såkaldt prioriteret naturtype, som Danmark har et særligt ansvar for at beskytte. Desuden er grå/grøn klit meget betydningsfuld på grund af forekomsten af plante- og dyrearter, der er sjældne på landsplan.

Der indgår 7 arter i habitatområdets udpegningsgrundlag, men det er kun odder, der forventes at kunne forekomme indenfor skydeterrænet. De resterende arter er knyttet til naturtyper, der enten ikke forekommer eller arealmæssigt er meget begrænsede på skydeterrænet.

Udbredelse og tilstand af habitatnaturtyper på udpegningsgrundlaget for habitatområdet

De 6 terrestriske naturtyper, der findes indenfor Nymindesgab Skydeterræn er strandeng (naturtype nr. 1330), hvid klit (naturtype nr. 2120, grå/grøn klit (naturtype nr. 2130), klithede (naturtype 2140), havtornklit (naturtype nr. 2160) og grårisklit (naturtype 2170).

Nymindegab Øvelsesterræn grænser mod nord og vest op til naturområder, der er udpeget som grå/grøn klit (naturtype nr. 2130), klithede (naturtype 2140), klitlavning (naturtype 2190) og tidvis våd eng (naturtype 641). Søerne umiddelbart syd for skydeterrænet samt Nyminde Strøm, er udpeget som den marine naturtype kystlagune (naturtype nr. 1150). De omkringliggende naturtyper beskrives ikke nærmere, idet driften og naturplejen på terrænet ikke vurderes at påvirke disse områder.

Naturtilstanden af hver enkelt habitatnaturtype er sammenlagt af et strukturindeks og et artsindeks, som sammenlagt giver en klassificering af naturtilstanden. Naturtilstanden er inddelt i fem klasser (I-V), hvor kun naturtilstand I og II opfylder kravet om gunstig bevaringsstatus. Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt ud fra deres nuværende naturtilstand sammenholdt med de aktuelle trusler og inddeles i gunstig, ugunstig eller ukendt.

Prognosen er ugunstig, vurderet ugunstig eller ukendt for alle habitatnaturtyperne i habitatområdet, men er gunstig eller vurderet gunstig for en lang række af arterne på udpegningsgrundlaget (Naturstyrelsen, 2011).

Strandenge

Strandenge omfatter plantesamfund, som jævnligt oversvømmes af havet, f. eks. ved vinterstorme, samt tilsvarende vegetation af salttålende græsser og urter ved kysten selvom der ikke forekommer oversvømmelse. Naturtypen omfatter både græssede og ugræssede saltenge ved kysten, strandsumpe og vegetation på opskyllede tanglinier i strandenge. Naturtypen findes langs kyster, der er beskyttet mod væsentlig bølgepåvirkning og deraf følgende erosion (Naturstyrelsen, 2010). Strandeng er kun registreret på den mindste af holmene i Nyminde Strøm, og er tilstandsvurderet med en naturtilstand i klasse III, hvilket vil sige i moderat tilstand.

Hvide klitter

Hvide klitter findes oftest i de yderste rækker af klitter langs kysterne med en typisk bevoksning af hjælme eller marehalm, men også de vandremiler, der udgår herfra, hører ind under naturtypen. I de hvide klitter sker der en

fortsat fygning af sand på grund af et sparsomt dække af vegetation. Den konstante sandflugt fører til, at der aflejres sandtunger i læsiden, som gør klitten lys at se på og har givet den navnet (Skov- og Naturstyrelsen, 2000). Arealerne med hvide klitter er ikke tilstandsvurderet indenfor Nymindegab Skydeterræn.

Grå/grøn klit

findes på naturlig næringsfattig og udvasket jordbund i de fikserede kystklitter. Vegetationen er lavtvoksende og åben og er typisk domineret af urter, mosser og laver eventuelt med spredte dværgbuske. Habitatnaturtypen rummer en væsentlig variation i surhedsgrad, idet den omfatter både den sure grå klit og den kalkholdige grønsværsklit, men også en vis naturlig variation i fugtighed (Fredshavn et al., 2011). Grå/grøn klit på skydeterrænet er tilstandsvurderet med en naturtilstand i klasse II-III, hvilket vil sige med god til moderat naturtilstand.

Klithede

Klithede findes på naturligt næringsfattigt og udvasket flyvesand i de fikserede kystklitter. Vegetationen er artsfattig og typisk domineret af dværgbuske. Naturtypen rummer en væsentlig naturlig variation i fugtighed og surhedsgrad (Fredshavn et al., 2011). Klithede er en prioriteret naturtype i europæisk sammenhæng.

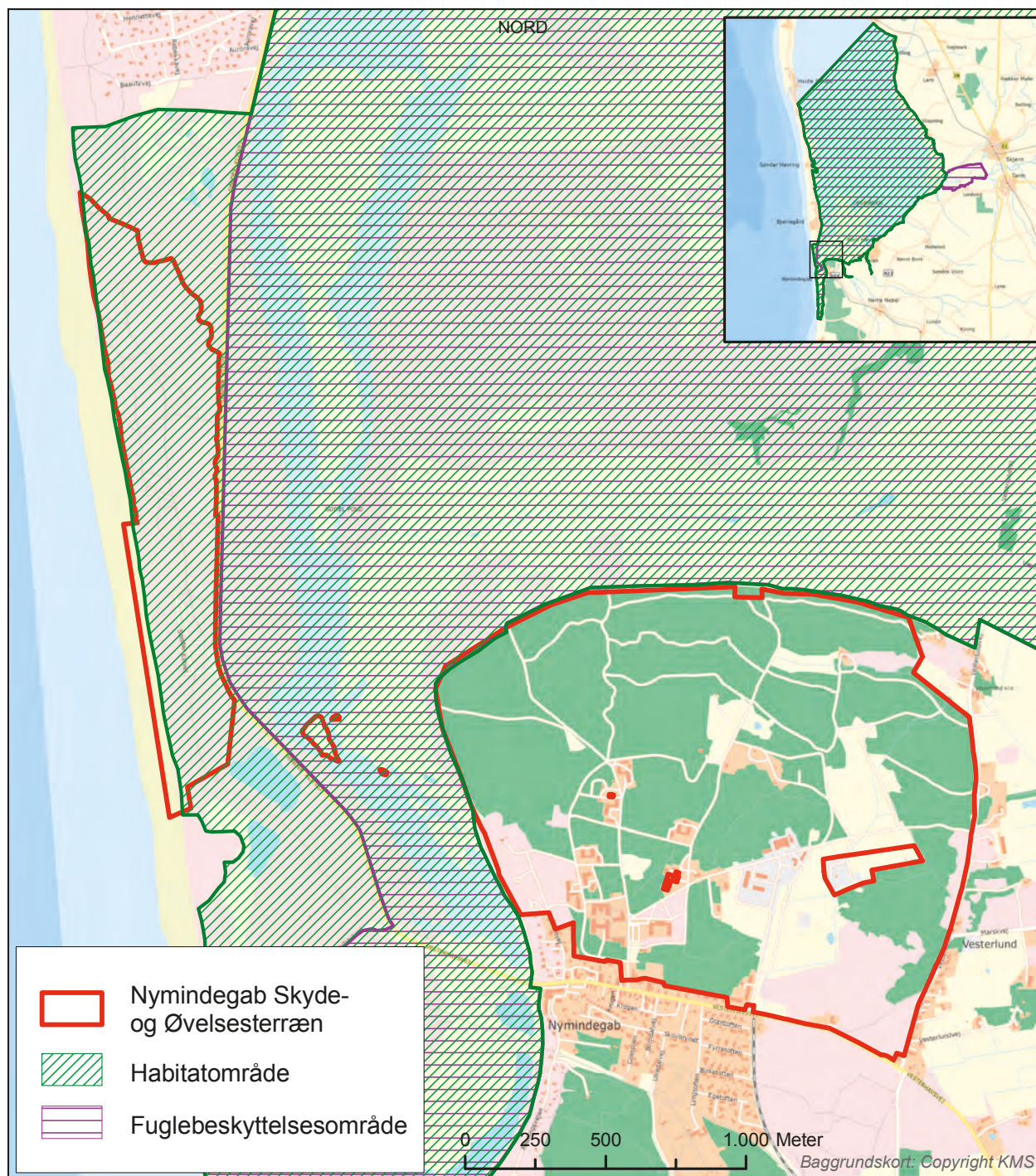
Klitheden på Nymindegab Skydeterræn er tilstandsvurderet med en naturtilstand i klasse II-III, hvilket vil sige med god til moderat naturtilstand.

Havtornklit

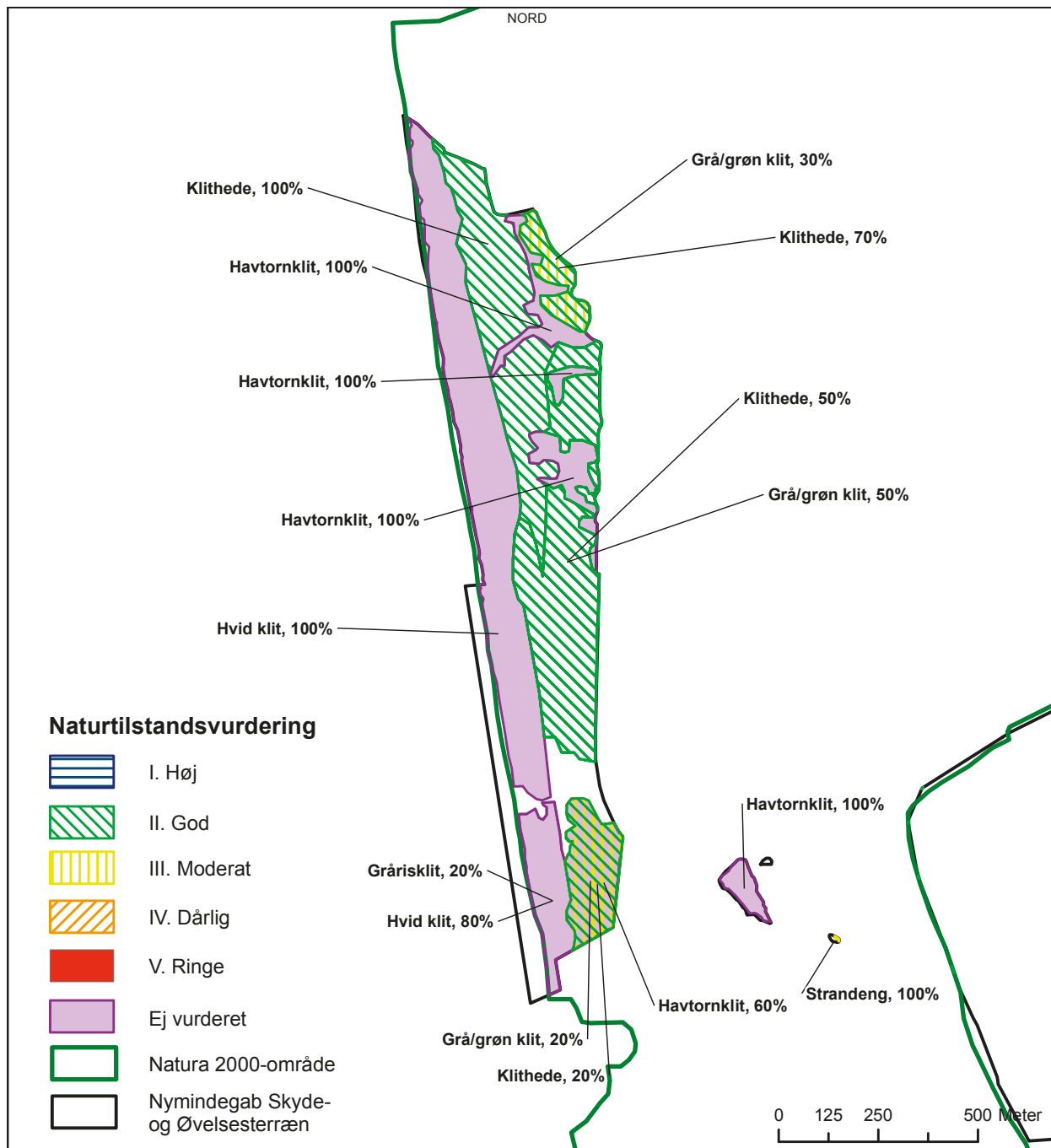
er kystnære klitter med krat eller mange buske af havtorn, ofte ledsaget af andre buske som hyld og gråris. Store sammenhængende krat af havtorn kan findes på steder, hvor sandet er særligt kalkrigt og kan her nå en højde på 1-2 m. (Naturstyrelsen, 2010). Ingen af arealerne med havtornklit er tilstandsvurderet indenfor Nymindegab Skydeterræn.

Grårisklitter

er kystklitter eller klitlavninger med krat eller mange buske af gråris. Naturtypen findes ofte tæt blandet med andre klittyper som f.eks. krat af havtorn eller grønsværsklit

Figur 4-5: Natura 2000-område nr. 69 (Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen) og afgrænsningen af Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn.

Figur 4-6: Udbredelse og naturtilstand for kortlagte habitatnaturtyper på Nymindesøen Skydeterræn og øen/holmene i Nyminde Strøm. (Miljø- og Fødevareministeriet, 2014). Arealerne er i flere tilfælde kortlagt som store mosaikforekomster med flere habitatnaturtyper, hvor procentangivelsen beskriver, hvor stor andel den enkelte habitatnaturtype udgør.

(Naturstyrelsen, 2010). Grårisklitten på skydeterrænet er ikke tilstandsvurderet.

Figur 4-6 angiver den geografiske udbredelse og tilstand for de habitatnaturtyper, der er kortlagt på Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn.

Udbredelse og tilstand af arter og habitatnaturtyper på udpegningsgrundlaget for habitatområdet

Odderen lever i tilknytning til vådområder. Den forekommer i såvel stillestående som rindende vand, og både i saltvand og ferskvand, herunder særligt i søer og moser med store rørskovsområder. For at odderne kan trives i levedygtige bestande skal der være våde naturområder med et højt naturindhold. Desuden er det vigtigt med en god sammenhæng mellem naturområderne, så odderne kan sprede sig. Der er fundet spor og/eller ekskrementer af odder på alle 6 overvågningsstationer indenfor habitatområdet. De to af overvågningsstationerne ligger hhv. 230 m syd for og 250 m nord for Nymindesgab Øvelsesterræn. Prognosen for odder er gunstig eller vurderet gunstig, da det vurderes at bestanden i området er stabil eller stigende (Naturstyrelsen, 2011).

Der er ikke kendskab til registreringer af odder indenfor Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn, og det vurderes, at der ikke findes velegnede leveområder for arten på terrænet. Det er dog sandsynligt, at der kan være sporadisk forekomster af arten på de kystnære dele af terrænet.

De arealmæssigt dominerende naturtyper på skydeterrænet er hvid klit og klithede. Den hvide klit findes langs hele den vestlige del af skydeterrænet, mens klitheden findes langs hele den østlige del af skydeterrænet. I forhold til den samlede andel af hele habitatområdet bidrager Nymindesgab Skydeterræn primært med naturtypen hvid klit, hvor ca. 30% af habitatområdets udpegning af denne habitatnaturtype forekommer. Næst vigtigste naturtype i forhold til hele habitatområdet er havtornklit, hvor 17,5% af det samlede habitatområdes udpegning findes indenfor Nymindesgab Skydeterræn.

Havtornklit forekommer i mindre "lommer" i områder med klithede. Grårisklit forekommer i et mindre område mod sydvest i mosaik med den hvide klit. Den grå/grønne klit forekommer langs den østlige del af skydeterrænet i mosaik med klitheden. Der er således flere områder, hvor der er kortlagt to eller flere naturtyper i mosaik. Plejetiltag for disse "underordnede" habitatnaturtyper vil ikke blive behandlet separat, men vil indgå i vurderingen af plejebehovet for de "overordnede" habitatnaturtyper under hensyntagen til mosaikstrukturen.

Fire af de seks terrestriske naturtyper på udpegningsgrundlaget, som forekommer på Nymindesgab Skydeterræn udgør kun et meget lille areal i forhold til det samlede areal af disse naturtyper i hele habitatområdet. Tabel 4-1 angiver den del af udpegningsgrundlaget for habitatområdet, der er kortlagt eller forventes at kunne forekomme indenfor skydeterrænet.

Habitatnaturtype (naturtype nr.)	Areal (ha) i habitat-område H62	Areal (ha) på Nymindesgab Skydeterræn	Forsvarsministeriets andel (%) af habitat-området	Naturtilstand på Nymindesgab Skydeterræn
Strandeng (1330)	1.702,7	0,01	< 1	III
Hvid klit (2120)	66,7	19,5	29,2	-
Grå/grøn klit (2130)	257,9	7,9	3,1	II-III
Klithede* (2140)	398,5	19,5	4,9	II-III
Havtornklit (2160)	42,9	7,5	17,5	-
Grårisklit (2170)	8,8	0,7	8,0	-

Tabel 4-1. Habitatnaturtyper på Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn, der er en del af udpegningsgrundlaget for habitatområde H62 (Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen). Kun naturtyper, der forekommer på Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn, er medtaget. Stjernemarkering (*) betyder, at naturtypen er en prioriteret naturtype, hvilket medfører et særligt ansvar for beskyttelsen.

Vestkyststien, der løber langs Nymindesgab Skydeterræn.

Klitheden.

Kørespør i skydeterrænet.

Trusler

Trusler er påvirkninger, der hver for sig eller i kombination udgør en hindring eller væsentlig forsinkelse af muligheden for, at naturtypen eller levestedet kan opnå gunstig bevaringsstatus. Det er således nødvendigt, på kort eller langt sigt, at imødegå truslen, hvis naturtypen eller levestedet skal sikres gunstig bevaringsstatus.

Truslerne for habitatnaturtyperne på Nymindesgab Skydeterræn er først og fremmest invasive arter, næringsstofbelastning og tilgroning med græs og høje urter. Se Tabel 4-2. Den invasive art rynket rose er meget udbredt på skydeterrænet og dækker store sammenhængende områder, hvor alt anden vegetation bortskygges, se Figur

4-7. Der skal foretages en fokuseret indsats for at undgå, at Nymindegab Skydeterræn vokser til i rynket rose, som trives godt på de sandede og tørre områder. Tilgroning med den invasive art glansbladet hæg er ligeledes et problem på skydeterrænet, men dog ikke af tilnærmelsesvis samme omfang som problemerne med rynket rose.

Næringsstofbelastning kan påvirke de meget næringsfattige naturtyper på Nymindegab Skydeterræn. Nærings-

stofbelastningen kommer primært fra den atmosfæriske deposition. Da skydeterrænet ikke grænser op til landbrugsarealer eller større husdyrbrug vurderes habitatnaturtyperne ikke at være direkte negativt påvirket af næringsberigelse fra landbrugsdrift.

Strandeng udgør kun en meget lille andel af de registrerede habitatnaturtyper på terrænet, og findes kun på en af holmene i Nyminde Strøm. Den lille holm er en tagrørs-

Figur 4-7: Udbredelse af rynket rose på Nymindegab Skydeterræn og øen i Nyminde Strøm i 2015.

holm, der er en del af et større strandengsområde tilgroet med tagrør nedenfor kystskrænten. Området er under kontinuerlig forandring på grund af fjordens påvirkning.

De lysåbne klitnaturtyper hvid klit, grå/grøn klit, klithede og grårisklit på Nymindegab Skydeterræn er primært

truet af tilgroning med den invasive art rynket rose, mens områderne med havtornklit kun i mindre grad vurderet at være truet af invasive arter. Flere af klitnaturtyperne i det samlede habitatområde er truet af næringsstofbelastning, men det vurderes ikke at være tilfældet for områderne på Nymindegab Skydeterræn.

Habitatnaturtype (naturtype nr.)	Primære trusler i habitatområde H62	Primære trusler på Nymindegab Skydeterræn
Strandeng (1330)	Tilgroning, manglende pleje/afgræsning, invasive arter, uhen-sigtsmæssig hydrologi.	Ingen væsentlige.
Hvid klit (2120)	Tilgroning, invasive arter, luftbåren deposition af kvælstof.	Invasive arter (primært rynket rose).
Grå/grøn klit (2130)	Tilgroning, invasive arter, luftbåren deposition af kvælstof.	Invasive arter (primært rynket rose).
Klithede* (2140)	Tilgroning, overgræsning, luftbåren deposition af kvælstof.	Invasive arter (primært rynket rose).
Havtornklit (2160)	Tilgroning, invasive arter, luftbåren deposition af kvælstof.	Invasive arter (primært rynket rose).
Grårisklit (2170)	Ingen kendte.	Ingen kendte.

Tabel 4-2. Natura 2000-basisanalysens vurdering af trusler mod naturtyperne i habitatområde H62 generelt samt vurderingen for Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn. Stjernemarkering (*) betyder, at naturtypen er en prioriteret naturtype, hvilket medføre et særligt ansvar for beskyttelsen (Naturstyrelsen, 2013).

EF-Fuglebeskyttelsesområde F43

Den nordvestligste del af Nymindegab Øvelsesterræn er omfattet af EF-fuglebeskyttelsesområde F43, og øvel-sesterrænet indgår dermed kun med ca. 0,6 ha af det

samlede fuglebeskyttelsesområde. Udpegningsgrundla-get for fuglebeskyttelsesområde F43 fremgår af Tabel 4-3.

Udpegningsgrundlag for EF-fuglebeskyttelsesområde F43 (Ringkøbing Fjord og Nyminde Strøm)			
Rørdrum (Y)	Grågås (T)	Spidsand (T)	Blå kærhøg (T)
Skestork (Y)	Bramgås (T)	Skeand (T)	Fiskeørn (T)
Knopsvane (T)	Mørkbuget knortegås (T)	Hvinand (T)	Vandrefalk (T)
Pibesvane (T)	Gravand (T)	Stor skallesluger (T)	Plettet rørvagtel (Y)
Sangsvane (T)	Pibeand (T)	Havørn (T)	Blishøne (T)
Kortnæbbet gås (T)	Krikand (T)	Rørhøg (Y)	Klyde (TY)
Pomeransfugl (T)	Hjejle (T)	Almindelig ryle (TY)	Brushane (Y)
Lille kobbersneppe (T)	Splitterne (Y)	Fjordterne (Y)	Havterne (Y)
Mosehornugle (Y)			

Tabel 4-3: Arter der udgør udpegningsgrundlaget for EF-fuglebeskyttelsesområde F43 (Ringkøbing Fjord og Nyminde Strøm). (Y): Ynglefugl, (T): Trækfugl (Miljø- og Fødevareministeriet, 2014).

Udbredelse og tilstand af arter på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområdet

De lavvandede marine områder i Ringkøbing Fjord er af stor betydning for flere af andefuglene på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområdet, bl.a. krikand, pibeand, gråand og hvinand. De store vidtstrakte strandenge udgør vigtige ynglelokaliteter for vadefugle, ligesom de uforstyrrede holme på national plan udgør vigtige ynglelokaliteter for splitterne, klyde, skarv og hættemåge.

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for rørdrum, skestork, rørhøg, havørn, blå kærhøg, vandrefalk, krikand, lille kobbersneppe, grågå, kortnæbbet gås og bramgå, idet arterne vurderes at have stabile eller stigende yngle- eller rastebestande i området.

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for almindelig ryle, klyde, brushane, splitterne, havterne og fjordterne på grund af bl.a. tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi og prædation på ynglepladserne samt for knopsvane, sangsvane, pibesvane, mørkbuget knortegås, gravand, pibeand, spidsand, skeand, hvinand og blichøne på grund af tilbagegang i arternes forekomst inden for området som en følge af nedgang i fødeudbuddet.

Prognosen er ukendt for stor skallesluger, mosehornugle og plettet rørvagtel på grund af meget fluktuerende bestande inden for området (Naturstyrelsen, 2011).

Der vurderes ikke at være områder indenfor Nymindesøen og Øvelsesterrænet, som er særligt velegnede for

hverken yngle- eller trækfugle på udpegningsgrundlaget for EF-fuglebeskyttelsesområde F43. Hav- og fjordterne kunne potentielt yngle på øerne i Nyminde Strøm, men de er tidligere kun registreret ynglende i den nordlige del af Nyminde Strøm.

4.6.2 Vandplaner

Vandplan for Hovedvandopland 1.8 Ringkøbing Fjord er udarbejdet efter bestemmelserne i miljømålsloven, som lovmæssigt implementerer EU's Vandrammedirektiv i Danmark (Miljøministeriet, 2009). Vandplanen skal ifølge lovgivningen sikre, at vandløb, søer, kystvande og grundvandsforekomster i udgangspunktet opfylder miljømålet "god tilstand" inden udgangen af 2015. Endvidere skal det sikres, at eventuelle forringelser af tilstanden for vandområderne forebygges.

I den østlige del af Nymindesøen findes to grøfter/vandløb, som begge har en meget vekslende vandføring. Det ene vandløb løber langs Gjødel Vej og det andet starter syd for rensningsanlægget og løber mod nord i retning mod campingpladsen. De to vandløb løber sammen syd for campingpladsen og videre i en rørlægning til Gødel Kanal, der løber videre til Nyminde Strøm. De to vandløb indenfor Øvelsesterrænet er ikke omfattet af indsatser i den gældende vandplan. I forslaget til vandområdeplan for perioden 2015-2021 er de to vandløb ligeledes ikke omfattet (Miljøministeriet, 2014). Nyminde Strøm er tilstandsvurderet med ringe økologisk tilstand. Både skyde- og Øvelsesterrænet er registreret med regionale og terrænnære grundvandsforekomster.

Udsigt fra Øvelsesterrænet ud over øen og holmene i Nyminde Strøm.

4.6.3 Bilag IV-arter

EU's habitatdirektiv foreskriver særlig beskyttelse af en række plante- og dyrearter (EU, 1992). Denne indsats skal ske såvel indenfor som udenfor Natura 2000-områderne. Til gengæld er der ikke, som for udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne, krav om, at der skal ske en aktiv indsats, blot må aktiviteter ikke være i modstrid med målsætning om sikring af gunstig bevaringsstatus for disse arter. Ligeledes må arternes økologiske funktionalitet ikke påvirkes negativt. Ifølge faglig rapport nr. 635/2007 fra Danmarks Miljøundersøgelser (Søgaard & Asferg, 2007) er der registreret følgende arter på habitatdirektivets bilag IV i det 10 x 10 km kvadrat, som omfatter Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn: Flere arter af flagermus, odder, markfirben og spidssnudet frø.

Flagermus

Sommeropholdsstederne for flagermus findes ofte i huler, sprækker, spættehuller mv. i træer og i forskellige slags bygninger. Om vinteren er de foretrukne opholdssteder lokaliteter, der er beskyttede mod fjender, og som er uforstyrrede og frostfrie, men med lave plusgrader. Vandflagermus er afhængige af åbne vandflader til fødesøgning, men ellers trives flagermus generelt i et varieret landskab.

De landskabelige betingelser med både bevoksninger, åbne sletter, bunkersanlæg og en ældre bygningsmasse giver gode muligheder for forekomst af arter af flagermus på Nymindegab Øvelsesterræn. I forbindelse med udarbejdelse af den tidligere drifts- og plejeplan, er der registreret en ubestemt, mellemstor flagermuseart, der holder til i lejrområdet (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Nymindegablejren, 2003).

Odder

Odder er en del af udpegningsgrundlaget for Natura 2000-område nr. 69, og der henvises derfor til beskrivelsen i afsnit 4.6.1.

Markfirben

Markfirben er vidt udbredt i Danmark. Krybdyr er vekselvarme og stiller derfor krav om varieret natur, men med lysåbne levesteder, hvor solen kan varme dem op.

Markfirben stiller desuden krav om arealer med bar og løs, gerne sandet jord, hvor arten ofte træffes i små kolonier. Her kan moderat slidtage, som f.eks. kørespor skabe velegnede områder, både som rasteområder og som yngleområder i forbindelse med den varmekrævende udklækning af æg.

Der er registreret markfirben på skydeterrænet vest for parkeringspladsen, hvor områder med løs sandet jord særligt på den grå/grønne klit og kystskrænten vurderes at være velegnet som raste- og ynglested for markfirben.

Der er ikke konkret kendskab til markfirben på øvelsesterrænet, men specielt områderne med hede og overdrev vurderes at være egnede levesteder for arten.

Padde

Spidssnudet frø yngler i mange slags vådområder lige fra ganske små vandhuller til bredden af store søer, og fra helt overskyggede ellesumpe til fuldstændig lysåbne vandhuller. Spidssnudet frø er i høj grad afhængig af, at der nær ynglestederne findes gode levesteder på land. De bedste forhold er enge og moser, hvor unge individer kan finde deres føde. Rasteområderne findes især i fugtige områder. I sumpede områder tæt på ynglestederne, herunder bredzonen, overlapper yngle- og rasteområder. Der er to søer på Nymindegab Øvelsesterræn, der kan være yngle- og rastesteder for spidssnudet frø. Det vurderes, at der ikke er egnede yngle- og rastesteder for spidssnudet frø på skydeterrænet.

4.6.4 Nationalt beskyttet natur og vandløb

Stort set hele skydeterrænet og store dele af øvelsesterrænet er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3, jævnfør den vejledende registrering af beskyttet natur (Miljøministeriet, 2013a). Flere af de beskyttede naturområder er besøgt af de tidligere Ribe og Ringkøbing amter i perioden fra 2000 til 2006 samt ved en enkelt besigtigelse i 1994.

Heder

Hele skydeterrænet på nær parkeringspladsen og forstranden er registreret som hede. Arealet er meget varieret med både stejle klitskrænter og lavninger med våde

partier. Ved besigtigelse i 2000 og 2004 er der fundet flere indikatorarter for klithede, hvilket er tegn på en god naturtilsand på området. Dette er bl.a. arterne blåmunke, almindelig kællingetand, bølget bunke, hedelyng, klokkelýng, mose-bølle, revling, sandskæg, hirse-star, mark-frytle, smalbladet høgeurt og smalbladet kæruld. Derudover er der registreret en række arter, der er karakteristisk for klitheden: Almindelig mælkeurt, hundevioli, almindelig brunelle, bidende stenurt, glanskapslet siv, havtorn, kær-snerre, liden klokke, lyng-snerre, tranebær, sand-star, blågrøn star, liden skjaller, strandvejbred, smalbladet mangeløv og almindelig engelsød. Der er ligeledes registreret sjældne arter som almindelig månerude, mose-vintergrøn (er rødlistet som næsten truet), slangetunge, syl-firling (er rødlistet som sårbar) og den fredede orkide kødfarvet gøgeurt. På hele skydeterænet er heden truet af tilgroning med den invasive art rynket rose og i mindre grad af glansbladet hæg.

Der er registreret flere hedeområder i den vestlige og nordlige del af øvelsesterrænet. På det nordvestligste hedeområde, der grænser op til campingpladsen (afdeling 11d), er der ved besigtigelsen i 2001 registreret

flere karakteristiske hedearter som hedelyng, revling, tormentil, engelsk visse, græsbladet fladstjerne, liden klokke, mose-bølle, sand-star, almindelig engelsød og arter af rensdyrlav, men også den invasive art glansbladet hæg.

På hedearealet øst for hovedindgangen (afdeling 5e) findes den naturligt vildtvoksende klitrose.

På øvelsesterrænet er hederne uden for perimeterhegnet generelt meget tilgroede med selvsåede træer og buske, mens flere hedeområder indenfor perimeterhegnet fremstår kortklippede.

Overdrev

Der findes flere arealer registreret som beskyttet overdrev på øvelsesterrænet. På overdrevsarealerne omkring rensningsanlægget (afdeling 5a) er der i forbindelse med udarbejdelsen af den tidligere drifts- og plejeplan registreret de overdrevskaraktiske plantearter blåmunke, smalbladet høgeurt, krybende pil, hare-kløver, rødknæ, sand-star, lancet-vejbred, bidende stenurt, håret høgeurt og rød svingel.

Hedeområde på øvelsesterrænet.

Der er to små overdrevsarealer umiddelbart syd for skydebanen (afdeling 4d), hvor der ligeledes i forbindelse med udarbejdelsen af den tidligere drifts- og plejeplan er registreret hede og overdrevsarterne fåresvingel, blåmunke, knavel, hejrenæb og smalbladet timian.

Ud over overdrevene på øvelsesterrænet er der registreret et mindre overdrev på den centrale del af øen i Nyminde Strøm.

Ferske enge

Der findes et enkelt engområde i den nordlige del af øvelsesterrænet (afdeling 11d). Der er ikke foretaget botaniske registreringer på arealet, men engen er præget af fugtigbundsplanter og har tidligere være græsset.

Moser

Der er registreret et enkelt moseområde på øvelsesterrænet. Moseområdet er beliggende øst for skydebanen (afdeling 4j), og omkranser et mindre vandhul. I mosen er der bl.a. er registreret lyse-siv, krybende pil, knæbjøjet rævehale, hedelyng, almindelig engelsød, klit kællingetand, sandstar, gråpil og bjergfyr.

Den nordligste grøft, som er meget påvirket af okker.

Søer

Der findes to søer/vandhuller på Nymindegab Øvelseshæder. Den nordlige sø (afdeling 4g og 4j) er oprenset og udvidet i 2008. Søen har et vandspejl på ca. 380 m² og ligger i forbindelse med ovennævnte mose. Der er ingen opvækst omkring søen. I søen vokser bl.a. dunhammer, tagrør og skeblad. Den sydlige sø (afdeling 5b) er etableret i 2008 og ligger på en åben slette. Bredzonen fremstår uden træopvækst. Søen har et vandspejl på ca. 500 m². Rundt omkring og i søen vokser bl.a. dunhammer og skeblad. Begge søer er forholdsvis lavvandede, og fremstår med åbent vandspejl.

Ingen af søerne er vejledende registreret som beskyttede af naturbeskyttelsesloven §3, men de vurderes begge at være omfattet beskyttelsen.

Strandenge

På den lille ø og holmene i Nyminde Strøm findes mindre områder med strandeng. På de to holme langs den vestlige kystskrænt er der i 1999 registreret flere typiske arter for salttolerante naturtyper som stand-annelgræs, strandarve, strand-engelskgræs, strand-kogleaks, strand-trehage og blågrøn kogleaks. Holmene domineres af tagrør og andre højt voksende fugtigbundsarter.

Vandløb

På Nymindegab Øvelseshæder er der to grøfter/vandløb. Grøfterne løber mod øvelseshæderens nordøstlige hjørne, hvor de samles i en rørlægning og løber ud i Gødel Kanal. Den nordligste af de to grøfter løber tværs gennem et engområde, syd om Gjødelbjerg Hus og endeligt gennem et hedeområde, for efterfølgende at være rørlagt. Grøften er ved forløbet gennem hedeområdet okkerforurenet, sandsynligvis grundet en meget vekslende vandstand.

Den sydlige grøft starter i den sydlige del af det store sletteområde, og løber igennem det meste af den østlige del af øvelseshæderens. På strækningen fra rensningsanlægget og nordpå, er grøften omfattet af naturbeskyttelsesloven § 3. Grøften er rørlagt over en kortere strækning og afleder bl.a. vand fra sletten og rensningsanlægget, der er beliggende inde på øvelseshæderens.

4.6.5 Fredninger

Skydeterrænet ligger indenfor fredningen af Værnengene, hvor klitterne langs kysten på skydeterrænet blev fredet 2002 i medfør af sandflugtsloven. De resterende klitter blev fredet senere samme år, som en del af et ca. 2.600 ha stort areal beliggende mellem Tipperne og Nymindegab. Fredningen har til formål at bevare og forbedre områdets landskabelige, naturmæssige og kulturelle værdier, herunder at medvirke til at skabe grundlag for at sikre og genoprette en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, det internationale naturbeskyttelsesområde er udpeget for at beskytte. Fredningen skal endvidere sikre offentlighedens adgang til de dele af området, hvor dette er foreneligt med naturværdierne. Derudover har fredningen til formål at opretholde Bjålum Klit og klitområderne på Holmsland som åbne klitområder. For de militære øvelsesarealer gælder, at der kan foretages mindre anlægsarbejder, hvis udformning og placering er godkendt af Fredningsnævnet.

Hjemmeværnsskolens bygninger på Nymindegab Øvelsesterræn er i 2013 erklæret bevaringsværdige i forbindelse med, at Kulturstyrelsen har udpeget 25 steder, der rummer anlæg, der tegner en væsentlig historie om det danske forsvar og den civile beskyttelse under Den Kolde Krig. De udpegede anlæg er ikke fredede, men Kulturstyrelsen forventer i de kommende år, at indlede et samarbejde med ejerne, kommunerne og de lokale museer for at sætte fokus på de kulturhistoriske, arkitektoniske og miljømæssige værdier og diskutere mulighederne for bevaring gennem f.eks. kulturmiljøarbejde, lokalplanlægning, genanvendelse, adgang og formidling.

4.6.6 Fredede arter

Ud over de arter, der er optaget på habitatdirektivets bilag IV (se afsnit 4.6.3) kan en række dyr og planter på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn være fredet i henhold til artsfredningsbekendtgørelsen (Miljøministeriet, 2013b). Det drejer sig om alle padder og krybdyr samt alle orkidéer. På skydeterrænet er der registreret almindelig firben, markfirben og orkidéen kødfarvet gøgeurt. I henhold til artsfredningsbekendtgørelsen er der forbud mod forsætligt drab eller indfangning af de fredede dyr, samt forbud mod forsætlig plukning, indsamling, af-

skæring, opgravning eller oprivning med rod af fredede planter.

4.6.7 Fortidsminder

Der findes ingen registrerede, fredede fortidsminder på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn.

Der er registreret et beskyttet sten- og jorddige nord for den store slette på øvelsesterrænet. Diget danner en lukket firkant.

Jævnfør museumslovens § 27 stk. 2 skal gravearbejder standses, hvis der under jordarbejde findes spor af fortidsminder (strukturer, konstruktioner, bygningsgrupper, bopladser, grave og gravpladser, flytbare genstande og monumenter). Fortidsmindet skal straks anmeldes til det nærmeste statslige eller statsanerkendte kulturhistoriske museum. Fund kan således have betydning for mulighederne for anlæg eller militære gravearbejder (Kulturarvsstyrelsen, 2009).

4.6.8 Skov

Ca. 75% af Nymindegab Øvelsesterræn er skovbevokset. Skoven, kaldet Vesterlund Plantage, er overordnet set ét stort sammenhængende område, hvor perimeterhegnet deler skoven i et yderområde og et centralt skovområde. Uden for perimeterhegnet er skoven primært domineret af nåletræer som bjergfyr, contortafyr, skovfyr og sitkagran. Derudover findes der mindre parceller af bøg, birk og eg. Inden for perimeterhegnet er skoven primært domineret af bjergfyr, contortafyr og sitkagran, men med enkelte mindre parceller med løvtræ.

Det er kun skovområdet udenfor perimeterhegnet, der er registreret som fredskovspligtig, men skovområdet inden for perimeterhegnet vurderes ligeledes at være fredskovspligtig, jf. skovlovens § 3 om fredskovspligt på offentlige ejede arealer med skov (Miljøministeriet, 2013c).

Der er i foråret 2015 gennemført en ekstensiv besigtigelse af alle skovparceller med henblik på at beskrive den nuværende tilstand af og fremtidige plejebehov for de enkelte parceller.

Område med ældre skovfyr.

Skovområdet på øvelsesterrænet bærer generelt præg af manglende tynding og pleje, hvorfor en stor del af skovparcellerne fremstår som tætte monokulturer, der har en meget lav øvelsesmæssig og naturmæssig værdi. Spredt på øvelsesterrænet findes enkelte parceller med bl.a. gamle skovfyr og egekrat, der fremstår mere åbne, og dermed har større øvelsesmæssig og naturmæssig værdi.

4.6.9 Øvrige naturtyper

Slettearealer

En mindre del af Nymindesgab Øvelsesterræn er slette, med lysåbne og relativ flade arealer uden busk- og trævegetation. Slette er ikke omfattet af naturbeskyttelsesloven, og da slette oftest findes på tidligere landbrugsarealer, kan arealerne have begrænset naturmæssig værdi. Slettearealerne på øvelsesterrænet har dog ikke været i landbrugsmæssig drift i meget lang tid. Sletten slås 1-2 gange årligt og fremstår med lav og ensartet vegetation, der er domineret af næringskrævende og almindeligt forekommende græsser og urter. En stor del af den militære øvelsesbrug på Nymindesgab Øvelsesterræn foregår på slettearealerne. En stor del af sletteområderne er omfattet af bestemmelserne for IPA. Se Figur 4-3.

Strandbred

Nymindesgab Skydeterræn omfatter ca. 50 m af den i alt ca. 120 m brede strandbred langs hele skydeterrænet. Strandbredden er en ubevokset sandstrand.

4.6.10 Ikke beskyttede plante- og dyrearter

Som en del af udarbejdelsen af den tidligere drifts- og plejeplan blev der foretaget en række feltbesigtigelser med registreringer af vegetation, pattedyr, fugle og dag-sommerfugle.

Fuglelivet på Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn blev gennemgået i 1998, hvor der blev konstateret 35 ynglefuglearter knyttet til klithede eller klitplantage. Der var overvejende tale om observationer af almindelige arter, men der blev også fundet enkelte mere sjældne arter som natravn, stor flagspætte, hedelærke og stenpikker. Observationerne fra 1998 vurderes ikke at adskille sig væsentligt fra den situation, man kunne forvente at se, hvis der igen blev foretaget en registrering af områdets fugle. Der henvises til den tidligere drifts- og plejeplan for en nærmere gennemgang af fugle (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Nymindesgabvejren, 2003).

Der er ikke gennemført en systematisk gennemgang af pattedyrfaunaen på terrænet. I forbindelse med udarbejdelse af den tidligere drifts- og plejeplan blev der listet forekomst af følgende arter af pattedyr: Rådyr, enkelte strejfende kronstyr, mange harer, en del egern, ræv, husmår, hermelin, brud, husmår, grævling og en ubestemt flagermuseart.

Afspærret adgangsvej, der krydser gennem den sydlige del af skydeterrænet.

For beskrivelse af registrering af insekter med særlig fokus på dagsommerfugle henvises til den tidligere drifts- og plejeplan (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Nyminddegablejren, 2003).

4.6.11 Invasive arter

Invasive arter er defineret som indslæbte, fremmede arter, der ved deres spredning og forekomst skader den hjemmehørende biodiversitet. Der findes både invasive plantearter og dyrearter. På Nyminddegab Skyde- og Øvelsesterræn er der særlig behov for bekæmpelse af plantearterne rynket rose, kæmpe-bjørneklo, glansbladet hæg og bjergfyr.

Rynket rose

Rynket rose kommer oprindeligt fra Østsibirien, men er indført til Danmark, hvor den siden er blevet meget udbredt langs kysten. Rynket rose har en særlig evne til at gro på næringsfattig, sandet jord, hvor den nemt spredes. Rynket rose sætter så mange og tætte rodskud, at det medfører en markant nedgang i tilgængeligheden af lys. Dette fører til, at andre naturligt hjemmehørende arter skygges ud af deres habitat, hvilket resulterer i et artsfattigt plantesamfund domineret af rynket rose. Frøene kan spredes af dyr og mennesker eller flyde på vand. De tåler saltvand, og kan derfor spredes sig til småøer, holme og strande. Derudover kan det tætte tornede krat hæmme adgang, og kan være et problem for den militære brug samt den rekreative udnyttelse af kystområder.

Rynket rose på skydeterrænet.

Rynket rose er vidt udbredt på skydeterrænet, men findes også i mindre skala på øvelsesterrænet. I efteråret 2015 er rynket rose fjernet fra et mindre område i den nordlige del af skydeterrænet.

Kæmpe-bjørneklo

Kæmpe-bjørneklo anses ikke for at være et væsentligt problem på Nyminddegab Skyde- og Øvelsesterræn i øjeblikket. Arten er kun registreret på én lokalitet og her kun som enkelte spredte planter (afdeling 3g). En enkelt kæmpe-bjørneklo spreder flere tusinde frø i løbet af sin levetid på 2-3 år, og på grund af den store frøproduktion kan planten hurtigt etablere sig nye steder og danne dominerende bevoksninger, der fortrænger andre plantearter. Bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo indgår som en integreret del af de igangværende plejeforanstaltninger.

Glansbladet hæg

På klitheden på skydeterrænet samt på hedeområderne på øvelsesterrænet er der sporadisk opvækst af glansbladet hæg. Arten tåler stærk vind og tørke, og etablerer sig let i skygge under andre træer. Glansbladet hæg stammer fra det nordøstlige Nordamerika, hvorfra den omkring år 1800 blev indført som prydblade til Danmark. Senere har den været meget anvendt i læhegn og i skove især i Vestjylland.

På øvelsesterrænet er arten bekæmpet i forbindelse med hedepleje på nogle områder, men der har ikke

Hedeområde med opvækst af bl.a. glansbladet hæg.

været nogle målrettede plejetiltag for at fjerne glansbladet hæg på hele terrænet.

Bjergfyr

På Nymindégab Øvelsesterræn forekommer bjergfyr i stort antal og dækker en stor del af skovområdet på øvelsesterrænet. Bjergfyr stammer fra Centraleuropas bjergegne og blev indført til Danmark i slutningen af 1700-tallet. Bjergfyr blev bl.a. anvendt til sandflugtsdæmpning samtidig med at den gav læ, da den på kystnære klitområder kan være den eneste træart, der kan gro. I dag er arten meget almindelig på Vestkysten. Forsvarsministeriet anser ikke nødvendigvis bjergfyr som en invasiv art på alle terræner, og på Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn skal bjergfyr kun bekæmpes på de lysåbne naturtyper. Andre steder på terrænet indgår bjergfyren derimod som en del af den fremtidige skovudviklingstype.

4.6.12 Jagt

Jagt indgår som en del af områdets øvrige ressourceudnyttelse. Drifts- og plejeplanen regulerer ikke den jagtlig anvendelse. Jagt- og vildtforvaltningen baseres på udlejning af jagt, samt udlægning af jagtfrie arealer. På Nymindégab Øvelsesterræn udlejes ved denne plans udarbejdelse 122 ha til jagt. Jagtudlejningen er afbalanceret i forhold til den militære brug af arealerne, naturbeskyttelse, offentlighedens rekreative brug og økonomi. Der gennemføres generelt en mindre intensiv jagt end tidligere. Spredt på øvelsesterrænet ses stadig spor efter efter den tidligere jagtaktivitet.

4.7 Publikumshensyn

Grundreglen er, som på Forsvarsministeriets øvrige terræner, at offentlighedens adgang skal tilgodeses, når hensynet til sikkerhed samt uddannelses- og øvelsesvirksomhed tillader det. Det betyder, at når der ikke foregår militær aktivitet på arealerne, vil arealerne være åbent for publikum efter de ordensregler, der fremgår af informationstavlerne placeret ved alle indfaldsveje til terrænet.

Gående publikum er velkommen på skydeterrænet, når der ikke foregår skydning eller anden øvelsesaktivitet.

Når der gennemføres aktiviteter i skydeterrænet, vil alle indfaldsveje i dagtimerne være spærret med bomme, og de røde ballonkugler være hejst. Stranden vil være afspærret med sikkerheds- og afspærringspersonel. Ved nataktiviteter vil bomme og ballonmaster være forsynet med rødt lys. Det er tilladt at passere ad "Vestkyststien" på østsiden af skydeterrænet til fods eller på cykel, når der gennemføres aktiviteter i skydeterrænet.

Der er offentlig adgang til øvelsesterrænet i Vesterlund Plantage for gående og cyklister, når der ikke foregår øvelsesaktivitet, og der er offentlig adgang til selve lejrområdet inden for perimeterhegn i tidsrummet kl. 6 – 22.

Hjemmeværnsskolen har i samarbejde med Dansk Orienterings-Forbund opstillet 34 faste poster i Vesterlund Plantage (findveji.dk). Det er tilladt enkeltpersoner at løbe til de faste poster, men større grupper og organiseret løb er ikke tilladt uden aftale. Der gælder samme regler for færdsel på området for orienteringsløberne som for alle andre.

Dansk Orienterings-Forbunds tavle ved indgangen til øvelsesterrænet.

5. ANALYSE

Dette afsnit indeholder en emneopdelt diskussion af, hvordan drifts- og plejeplanen på en hensigtsmæssig og velafvejet måde kan tilgodese de opstillede målsætninger under hensyntagen til optimering af ressourceudnyttelsen. Det indledes med en evaluering af indsatsen under den tidligere drifts- og plejeplan.

5.1 Evaluering af drifts- og plejeplan 2003-2018

Drifts- og plejeplanen for Nyminegab Skyde- og Øvelseshøj er gennemgået, og der er udarbejdet en selvstændig evalueringsrapport (Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, 2015). I evalueringen vurderes opfyldelse af de foreskrevne aktiviteter. Hertil kommer en skematisk oversigt over, hvad der er udført, hvad der ikke er udført, og hvad der er udført udover det planlagte. Endelig gives en vurdering af indsatsens betydning for sårbare og karakteristiske naturtyper og arter. Nedenfor gives et kort resumé af evalueringen.

Klithedeområdet på skydeterrænet samt den lille ø i Nyminde Strøm er omfattet af Natura 2000-område nr. 69 - Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen, og der er i 2012 udarbejdet et tillæg, der beskriver en drift og pleje af hovedsaglig klithedearealet (Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjeneste, 2012). Status på de aktiviteter, som er beskrevet i Natura 2000-tillægget, er evalueret på lige fod med indsatserne i drifts- og plejeplanen. I forhold til de øvelses- og uddannelsesmæssige forhold på terrænet er der i drifts- og plejeplanen primært beskrevet rydning af skovområder samt konvertering til andre træarter. En stor del af disse tiltag er ikke gennemført. I forbindelse med en storm er der væltet en del nåletræer, som endnu ikke er fjernet. Enkelte af de væltede træer læner sig op af andre træer, og kan derfor være til fare for personel og publikum.

Med hensyn til naturbeskyttelse vurderes det, at overdrevs- og slettearealer overordnet set fremstår åbne og

uden aldrende opvækst. De sidste par år er de slået én gang årligt uden opsamling af det afslåede materiale. Særligt for naturværdien på overdrevene er det mest hensigtsmæssigt at opsamle det afslåede materiale, da der derved fjernes næringsstoffer fra arealerne. Egentlig hedepleje er gennemført i begrænset omfang. Hedeområderne er generelt i dårlig stand, og bjergfyr er dominerende de fleste steder. Der mangler således en fokuseret hedepleje, som fremmer væksten af hede-lyng. Klitheden fremstår generelt med lav opvækst, men er flere steder domineret af rynket rose. Enkelte steder på klitheden vokser der desuden glansbladet hæg.

Der har ikke i planperioden været nogen indsats mod invasive arter på nær mod kæmpe-bjørneklo, som kun er fundet et sted på øvelseshøjen.

Skovdriften på øvelseshøjen er overgået til naturnære principper. Der mangler dog en plan for, hvordan de naturnære driftsprincipper forvaltes. Forsvarsministeriets interne jagtorganisation er nedlagt, aktiv vildtpleje er ophørt, og jagten udlejes.

Nyminegab Skyde- og Øvelseshøj indeholder to vådområder, som begge er i fin stand, og der er sket en løbende pleje. Der skal i løbet af planperioden tages stilling til oprensingsbehovet i forhold til dunhammer og tagrør.

Der er opsat informationstavler ved indfaldsvejene med oplysninger om ordensreglement og øvelsesaktiviteter

samt kort over de to terræner. Enkelte skilte er slidte og bør udskiftes.

Ud over de aktiviteter, der er beskrevet i drifts- og plejeplanen, er der ryddet adgangsveje i den vestlige del af bjergfyrplantagen samt udarbejdet Natura 2000-tillæg til drifts- og plejeplanen.

Sammenfattende kan det konkluderes, at dele af de planlagte pleje- og driftstiltag er gennemført, mens visse tiltag af forskellige årsager mangler at blive gennemført, herunder bekæmpelse af invasive arter, rydning af hedearealer samt konvertering til andre træarter.

5.2 Nye indsatser

Det er Forsvarsministeriets målsætning, at drifts- og plejeindsatsen skal understøtte udvikling og fastholdelse af forskelligartede arealer, der opfylder militære behov, og som samtidigt har et højt naturindhold.

Den nye indsats på Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn skal tilrettelægges med fokus på de militære uddannelsesmål. Indenfor disse rammer skal der være

fokus på at sikre gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper på udpegningsgrundlagene for habitatområdet og fuglebeskyttelsesområdet. Herunder skal der være særligt fokus på bekæmpelse af den invasive art rynket rose på skydeterrænet.

Konvertering til naturnær skovdrift er ligeledes et fokusområde og i den forbindelse bør der ske en tyndingshugst i de eksisterende skovbevoksninger, således at et større område af skoven bliver mere lysåben og dermed i højere grad er anvendelig til øvelsesformål.

Det forudsættes, jævnfør naturbeskyttelseslovens § 52 og vejledningen til denne, at Forsvarsministeriet som statslig arealforvaltende myndighed "løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i rimelig stand". På Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn omfatter dette en plejepagt på de beskyttede hedeområder på skyde- og øvelsesterrænet, den ferske eng, mosen, overdrev og søer på øvelsesterrænet og de mindre områder med strandenge på holmene i Nyminde Strøm. En stor del af områderne er truet af tilgroning, herunder tilgroning med invasive arter.

Skydebanen på Nymindégab Øvelsesterræn.

5.2.1 Tilgroning

Tilgroning med høj græsser, vedplanter og invasive arter udgør en væsentlig trussel for naturværdien på de lysåbne arealer og er således også problematisk i forhold til sikring af gunstig bevaringsstatus for habitatnaturtyperne hvid klit, grå/grøn klit, klithede og grårisklit. Tilgroningen kan ligeledes være et problem for den militære anvendelse, hvis området skal anvendes til at øve fremrykning.

Der vil fremadrettet være stor fokus på at forhindre tilgroning af den lysåbne natur, specielt habitatnaturtyperne på skydeterrænet. Indledningsvist skal der gennemføres en førstegangspleje, som omfatter rydning af de invasive arter rynket rose og glansbladet hæg på skydeterrænet samt delvise rydninger af hedeområderne og rydning af overdrev på øvelsesterrænet med fokus på at fjerne bjergfyr og den invasive art glansbladet hæg.

Efter den indledende rydning af buske og træer, er det ønskeligt, at flere af områderne afgræsses som vedligeholdende pleje. Afgræsning anses for at være omkostningseffektivt og samtidig bidrager det med en naturpleje, som skaber stor diversitet og dynamik i naturområderne (Faunaforst, 2014).

På øvelsesterrænet kan afgræsningen ske i en større indhegning, som både omfatter åbne naturtyper og skov. Afgræsning med eksempelvis heste og/eller kvæg som helårsafgræsning øger den biologiske mangfoldighed af arter, og der skabes nogle dynamiske og spændende overgange fra de lukkede skovområder til de åbne naturtyper. Afgræsningen er specielt effektiv i vinterhalvåret, da dyrene i større grad vil spise vedholdigt materiale (buske og træer). Helårsafgræsning kan forudsætte, at dyrene har adgang til læskur eller lignende (afhængig af art/race), og eventuelt også at der tilskudsføres på visse årstider (oftest sidst på vinteren), afhængig af det aktuelle fødeudbud.

På skydeterrænet vil der kun blive tale om afgræsning med lette dyreracer som får eller geder, da de er de mest effektive racer til bekæmpelse af rynket rose, og samtidig er skånsomme overfor klitvegetationen. Grun-

det den militære brug af skydeterrænet vil dele af området kun kunne afgræsses i sommerperioden, hvor der ikke er nogen øvelsesaktivitet.

Afgræsning af de lysåbne naturområder på både skydeterrænet og på øvelsesterrænet skal formentlig suppleres med manuel eller maskinel rydning, for at sikre, at rynket rose ikke spreder sig. Specielt på skydeterrænet, hvor rynket rose findes i et stort omfang, skal der følges op på om græsningen kan holde arten nede, og der skal eventuelt foretages manuel eller maskinel optrækning af nye skud - mindst en gang årligt, indtil der ikke kommer nye skud.

I forbindelse med etablering af græsning på øvelsesterrænet, bør der tages kontakt til Orienteringsklubben West, i forhold til sikring af de 34 faste poster, der er opstillet i Gødel Bjerger/Vesterlund Plantage.

Såfremt det viser sig, at afgræsning af en større del af både skyde- og øvelsesterrænet er problematisk på grund af øvelsesmæssige hensyn, udføres plejen af de lysåbne naturarealer i form af årlige rydninger og slåninger. Ved rydning og slåning af de beskyttede naturtyper opsamles det afskårne/afslåede materiale og fjernes fra området.

Omkring bygningerne på øvelsespladsen ligger flere små beskyttede heder, der i dag slås en gang om året, og hvor hedevegetationen er sparsom. Der foretages en nærmere undersøgelse, der skal afklare, om der fremadrettet kan udvikles naturlig hedevegetation ved at områderne overgår til en mere ekstensiv drift.

5.2.2 Skovbevoksede arealer

På Nymindegab Øvelsesterræn er der generelt et behov for at lysne skovområderne op, således at den øvelsesmæssige værdi af skovområderne øges, og for generelt at forbedre naturtilstanden, jævnfør beskrivelsen under afsnittet om tilgroning.

For at lysne skovområderne og skabe varierende overgange fra skov til lysåben natur suppleres den egentlige skovdrift derfor med afgræsning, sammen med de

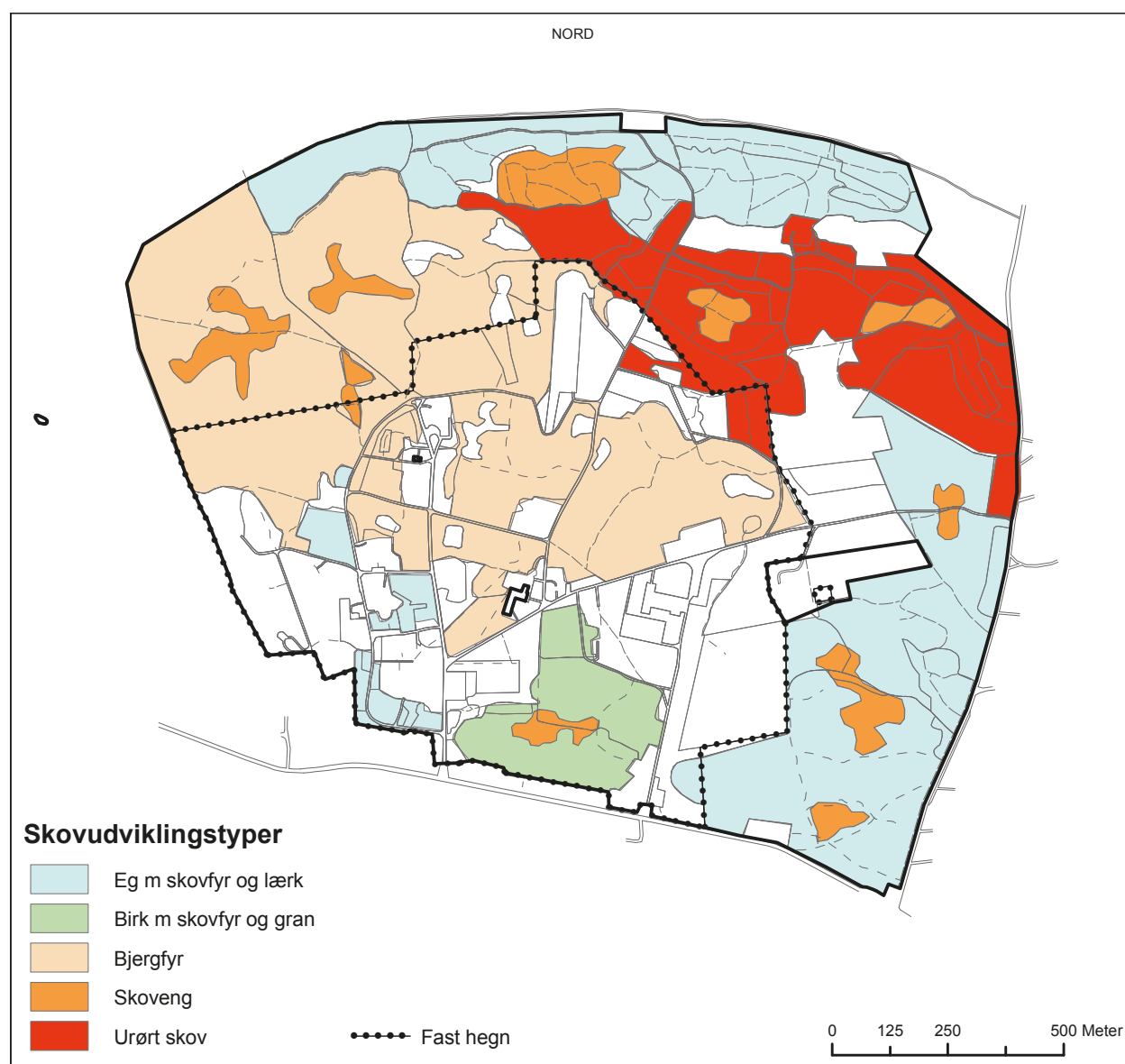
lysåbne arealer beskrevet ovenfor. Med tiden vil afgrænsningen øge skovens naturværdi og gavne øvelsesaktiviteterne i skovområderne.

De fredskovspligtige skovområder på terrænet skal fremadrettet forvaltes efter principperne om naturnær skovdrift, herunder principperne for urørt skov (Larsen, 2005).

Omlægning til naturnær skovdrift bygger på at udnytte skovenes egne processer og funktioner, herunder den naturlige foryngelse af skoven. Principperne gør op med den klassiske skovdrift med ensaldrende bevoksninger

i monokultur. Ved naturnær skovdrift opnås efterhånden aldersvarierede skove bestående af mange forskellige træarter blandet mellem hinanden. Disse skove vil naturligt være mere stabile og rumme en større biodiversitet end klassiske ensaldrende og ensartede skove. Omlægningen til naturnær skovdrift er en proces, som tager mange år og denne proces er endnu ikke påbegyndt på Nymindesgab Øvelsesterræn.

I forbindelse med omstillingen til naturnær skovdrift skal der opstilles nogle langsigtede mål for skovområderne, der oftest strækker sig over flere trægenerationer. De

Figur 5-1: Skovudviklingstyper på Nymindesgab Øvelsesterræn.

langsigtede mål fastlægges på baggrund af bestemte skovudviklingstyper (SUT), der beskriver et forventet skovbillede og en bestemt fremtidig træartssammensætning. Skovudviklingstyperne bestemmes bl.a. ud fra områdets jordbundsforhold og hydrologiske forhold, og de tager ikke nødvendigvis udgangspunkt i den nuværende bevoksning.

5.2.3 Hydrologi

Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn indeholder kun et fåtal af våde naturområder, som kan have stor værdi for en række forskellige arter af insekter, padder og planter.

Det vurderes, at ved at lukke hele eller dele af den nordligst beliggende grøft langs Gjødel Vej vil de hydrologiske forhold, som tidligere har eksisteret i området, kunne genskabes. Dette vil samtidig medvirke til at styrke naturværdierne i området ved at engen og heden ved Gjødelbjerg Hus bliver fugtigere. Grøften og de omkringliggende arealer anvendes i dag ikke til øvelsesmæssig brug, hvorfor genskabelse af de naturlige hydrologiske forhold i området ikke vil være en øvelsesmæssig hindring. Dele af eng- og hedeområdet vil, efter tilkastning af grøften, formentlig blive oversvømmet i regnvejrssporer, og kan få karakter af egentlige sumpområder. Hvis det viser sig, at der ikke sker en vandstandshævning, kan der evt. graves en lavtvandet sø (med åbent vandspejl året rundt) i engområdet.

Projektets udførelse og omfang kræver en detaljeret forundersøgelse, som skal afklare de hydrologiske forhold i eng- og hedeområdet, og sikre at området omkring de eksisterende bygninger stadig forbliver tilstrækkeligt afvandet.

Der findes to søer på Nymindégab Øvelsesterræn. Bredzonen omkring de to søer slås en gang om året sammen med de omkringliggende områder. For at forbedre skjule- og overvintringssteder for især padder og krybdyr, udlægges kvasbunker og enkelte træstammer nær søbredden ved begge søer. Stammerne udvælges i forbindelse med den almindelige skovdrift.

Begge søer er forholdsvis lavvandede, og fremstår med åbent vandspejl. Det kan dog blive nødvendigt med oprensning af dunhammer og tagrør i begge søer i løbet af planperioden.

5.2.4 Forstyrrelser som følge af øvelsesaktivitet og offentlighedens færdsel

Potentielt kan støj fra militære aktiviteter være generende for det lokale dyreliv samt omkringliggende lokalsamfund. Sidstnævnte problematik håndteres ikke i drifts- og plejeplanen, men henhører under særlig regulering via Bekendtgørelse om støjregulering af Forsvarets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner (Miljøministeriet, 2015).

Det vurderes på baggrund af generelle erfaringer fra de militære terræner, at de øvelsesmæssige aktiviteter ikke udgør et problem i forhold til forstyrrelser af vildtet. Erfaringerne viser, at vildtet oftest hurtigt vænner sig til den støj, der er i området. Forstyrrelser af vildtet fra øvelsesaktiviteter behandles derfor ikke yderligere i drifts- og plejeplanen.

Skyde- og øvelsesterrænet er åbent for offentligheden på cykel eller til fods, når der ikke er øvelsesmæssige aktiviteter. Det vurderes, at der ikke er dyrearter på terrænet, der er sårbare over for denne almindelige færdsel.

Løse hunde kan udgøre en trussel for vildtet, og hunde skal føres i snor. Der er meget sjældent problemer med løse hunde på Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn.

5.2.5 Invasive arter

Den generelle bekæmpelse af invasive arter er reguleret gennem en række retningslinjer for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2011). Retningslinjerne udmøntes på det enkelte terræn gennem drifts- og plejeplanerne.

På skydeterrænet er der en stor bestand af rynket rose, der danner meget store og tætte populationer spredt på hele arealet. Dette er problematisk i forhold til bevaring

af gunstig bevaringsstatus for habitatnaturtyperne hvid klit, grå/grøn klit, klithede og grårisklit, og besværliggør militær fremrykning i terrænet. Der har ikke tidligere været foretaget nogen egentlig bekæmpelse af rynket rose, hvorfor dette fremadrettet prioriteres meget højt.

Bekæmpelse af etablerede bestande af rynket rose tager mange år, og der er derfor vigtigt at have en langsigtet plan for bekæmpelsen, da rydning uden en tilstrækkelig opfølgning i værste fald kan medføre en øget tilgroning med rynket rose, da der sker en foryngelse og der skabes bedre vækstbetingelser efter forstyrrelse af jordbunden. Afhængig af bekæmpelsesmetoden, bør overvågning af bestanden fortsætte i minimum to år efter at nye rodskud er ophørt med at dukke op (Naturstyrelsen, 2015).

Rynket rose kan bekæmpes ved slåning, græsning, opgravning, optrækning, harvning og andre maskinelle/manuelle metoder. Valg af metode afhænger af de lokale forhold, herunder sårbarhed af naturområdet og bestandenes størrelse og alder.

Den umiddelbare effekt af slåning er en foryngelse af rynket rose ved en øget skudsætning. Det er ikke evidens for hvor hyppige slåninger, der er nødvendige for at bekæmpe rynket rose, og det vides ikke om arten kan bekæmpes fuldstændigt ved slåninger alene. Gentagne slåninger kan dog skabe en åben, lav bevoksning af rynket rose, hvor der er mulighed for at områdets andre plantearter kan vokse. Slåning er ikke velegnet på stærkt kuperet terræn, og metoden efterlader ofte tornede grene og stubbe, som kan være skadelige for græssende dyr, og dermed hæmme effekten af en eventuel efterfølgende græsning.

Optrækning af rynket rose kan foretages manuelt eller maskinelt. Manuel optrækning er velegnet til bekæmpelse af små, nyetablerede forekomster og som efterbehandling efter maskinel oprykning og opgravning. Metoden er meget skånsom, og ved hyppige gentagne oprykninger i løbet af en vækstsæson, kan rynket rose udryddes i løbet af 2 til 5 år (Naturstyrelsen, 2015). Metoden er dog meget ressourcekrævende.

Maskinel optrækning giver mindre forstyrrelse af jordbunden end opgravning. Optrækningen bør påbegyndes i juni og gentages evt. 1 til 2 gange senere på året. Der bør følges op med manuelle eller maskinelle optrækninger af nye individer i de efterfølgende år. Optrækning giver en hurtig udpining af rynket rose, og gør områderne mere tilgængelig for efterbehandling med græsning.

Ved opgravning af rynket rose med gravemaskine, skal det sikres, at alle rødderne, der specielt i klitterræn kan nå ned i en dybde på ind til 2 meter, graves op. Samtidig bør jorden i en zone på 1 meter omkring bevoksningen undersøges for rødder. Det opgravede jord skal sigtes for rod- og stængeldele inden det lægges tilbage. Opgravning er et voldsomt indgreb, der kan ødelægge klitstrukturen. Plantearter i klitterne er dog tilpasset meget voldsomme ændringer grundet vind og sandflugt, og er derfor i stand til at reetablere sig hurtigt.

Det optrukne/opgravede plantemateriale kan enten graves ned eller køres væk og brændes. Der er dog en risiko for at rynket rose kan skyde igen fra det nedgravede materiale (Naturstyrelsen, 2015).

Græsning kan hindre rynket rose i at etableres og sommer- eller helårsgræsning med geder og får kan udrydde etablerede bestande af rynket rose på 5 – 10 år. Kvæg kan holde genvæksten af rynket rose nede, eksempelvis efter en indledende oprykning, men kvæg kan næppe bekæmpe etablerede bestande. Effekten af græsning på etablerede bestande er størst på unge planter og aftager des ældre/større planterne bliver. Både får og geder angriber rynket rose fra kanten, men trænger forholdsvis hurtigt dybt ind i krattet.

På skydeterrænet findes flere mindre bestande/individer af glansbladet hæg, der ligesom rynket rose ikke tidligere har været bekæmpet. Glansbladet hæg bekæmpes bedst ved oprykning, opgravning og græsning. Ved slåning skyder glansbladet hæg ret hurtigt fra stødene, og efterladte fældede stammer og afsavede grene kan slå rod og gro igen. Hvor glansbladet hæg fældes, bør der foretages en efterfølgende pleje i form af græsning eller slåning én gang hvert år.

Vandhul på øvelsesterrænet.

Kæmpe-bjørneklo har en kraftig vækst i foråret, og sammenholdt med den enorme frøproduktion kan planten hurtigt etablere sig og danne dominerende bevoksningsrækker, der fortrænger andre plantearter. Kæmpe-bjørneklo optræder kun et enkelt sted på øvelsesterrænet.

Kæmpe-bjørneklo bekæmpes ved rodstikning/opgravning og/eller slåning, og bekæmpelsen bør ske, inden planten sætter frø.

5.2.6 Beskyttede arter

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er der for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet en række retningslinjer vedrørende aktiviteterne tidsmæssige gennemførelse. Retningslinjerne er beskrevet i bilag 9.2, model 8.

Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn vurderes ikke at spille en betydende rolle for arter omfattet af habi-

tatdirektivets bilag IV. Det kan dog ikke udelukkes, at der kan være forekomster af arter af flagermus, odder, markfirben og padder på terrænet. Odder er beskrevet i afsnittet om Natura 2000 (afsnit 5.2.7).

Gamle, hule træer og træer med sprækker kan potentielt være yngle- og/eller rasteområde for flagermus. Omlægning til naturnær skovdrift vurderes at forbedre levesteder for flagermus, da variationen i træarter og struktur øges, og da der etableres og vedligeholdes lysninger i skoven. Størstedelen af de træer, der skal fældes og fjernes som en del af den planlagte omlægning til naturnær skovdrift, vurderes umiddelbart ikke at være egnede som levesteder for flagermus. Der kan dog være enkelte træer indenfor øvelsesterrænet, hvor det ikke kan udelukkes, at træerne kan have en funktion som yngle- eller rasteområde for arter af flagermus. Såfremt der som en del af de planlagte rydninger skal fældes

Rynket rose på øvelsesterrænet.

enkelte gamle, hule træer og træer med sprækker skal fældningen ske på et tidspunkt, hvor de ikke huser ynglende eller overvintrende flagermus, dvs. i perioden sidst i august og frem til midten af oktober eller i slutningen af april og frem til begyndelsen af juni.

Markfirben er afhængige af lysåbne områder gerne med løs sandet jord for at opnå optimal ynglesucces. Hele skydeterrænet, og lysningerne i skoven vurderes at indeholde potentielle yngle- og rasteområder for markfirben. Bekæmpelse af de invasive arter samt omlægning til naturnær skovdrift med lysninger vurderes at forbedre levestederne for markfirben.

Den fredede orkidé kødfarvet-gøgeurt er tidligere fundet på skydeterrænet, og det vurderes, at bekæmpelsen af invasive arter på skydeterrænet vil forbedre vækstforholdene for kødfarvet-gøgeurt.

Hydrologiprojektet i den nordlige del af øvelsesterrænet vil forbedre levestederne for padder på habitatdirektivets bilag IV.

Med etablering af ovenstående foranstaltninger vurderes drifts- og plejeplanen ikke at påvirke den økologiske funktionalitet af bilag IV-arter og fredede arter på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn.

5.2.7 Natura 2000

Det vurderes, at den allerede gennemførte indsats samt nedenfor beskrevne nye indsats vil betyde, at både de relevante overordnede og konkrete mål i Natura 2000-planen efterleves. Samme vurdering gælder de generelle og områdespecifikke retningslinjer.

Det vurderes, at de konkrete drifts- og plej tiltag, der er beskrevet i afsnit 5.2.1 (tilgroning) og 5.2.5 (invasive

Skiltning ved skydeterrænet.

arter) og i Kapitel 7 om aktiviteter, sikrer gunstig bevaringsstatus for habitatnaturtyperne. De lysåbne habitatnaturtyper vil blive sikret mod tilgroning ved regelmæssig rydning af opvækst af vedplanter med efterfølgende opsamling eller ved afgræsning. I Natura 2000-planen er rynket rose beskrevet som en trussel for de lysåbne klitnaturtyper på udpegningsgrundlaget, og der vil i den kommende planperiode blive foretaget en målrettet indsats mod invasive arter indenfor Natura 2000-området.

Der er ikke planlagt særlige aktiviteter i forhold til de arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, eftersom der ikke vurderes at være områder indenfor Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn, som er særligt velegnede for hverken odder eller yngle- og/eller trækfugle på udpegningsgrundlaget. De foreslåede drifts- og plej tiltag vurderes ikke at påvirke muligheden for opnåelse af bevaringsmålsætningen for disse arter i Natura 2000-området generelt.

Under forudsætning af drifts- og plejeplanens fulde gennemførelse, vurderes det, at de aktiviteter i drifts- og

plejeplanen, der ikke direkte er forbundet med eller nødvendige for det internationale naturbeskyttelsesområdes forvaltning, ikke i sig selv, eller i forbindelse med andre planer eller projekter, vil påvirke Natura 2000-området væsentligt. Det vurderes som følge heraf, at drifts- og plejeplanen ikke skader lokalitetens integritet.

Publikumsinteresser

Øvelsesterrænet benyttes i et begrænset omfang af cyklister, gående og orienteringsløbere, og den offentlige færdsel på terrænet fungerer i dag uden komplikationer og sammenstød.

Skydeterrænet vil fortsat være åben for færdsel til fods såfremt der ikke foregår øvelsesaktivitet på området, så vel som der er åben færdsel for gående og cyklister på Vestkyststien.

Der skal efter planens vedtagelse ske opdatering af infotavler og tilgængelige oplysninger om Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn på internettet, samt udarbejdes nye foldere.

Detalje fra kulissey.

6. VISIONER

Dette afsnit giver en beskrivelse af de langsigtede visioner for landskabstyperne og arealudviklingen på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn. Det omfatter en vurdering af de såkaldte landskabstyper, der beskriver visionen for fordelingen af det lukkede, halvåbne og det åbne landskab på større delarealer. Ligeledes omfatter beskrivelsen de såkaldte arealudviklingstyper, der giver den langsigtede vision for udviklingen af tilstanden på arealet.

Opdelingen af de militære skyde- og øvelsesterræner i lukket, halvåbent og åbent landskab og deres militære, biologiske og rekreative udviklingsmål er beskrevet nærmere i Arealudviklingskataloget (Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjeneste, 2013). Hver landskabstype omfatter en række arealudviklingstyper, der nærmere beskriver det typiske landskab og dets naturindhold.

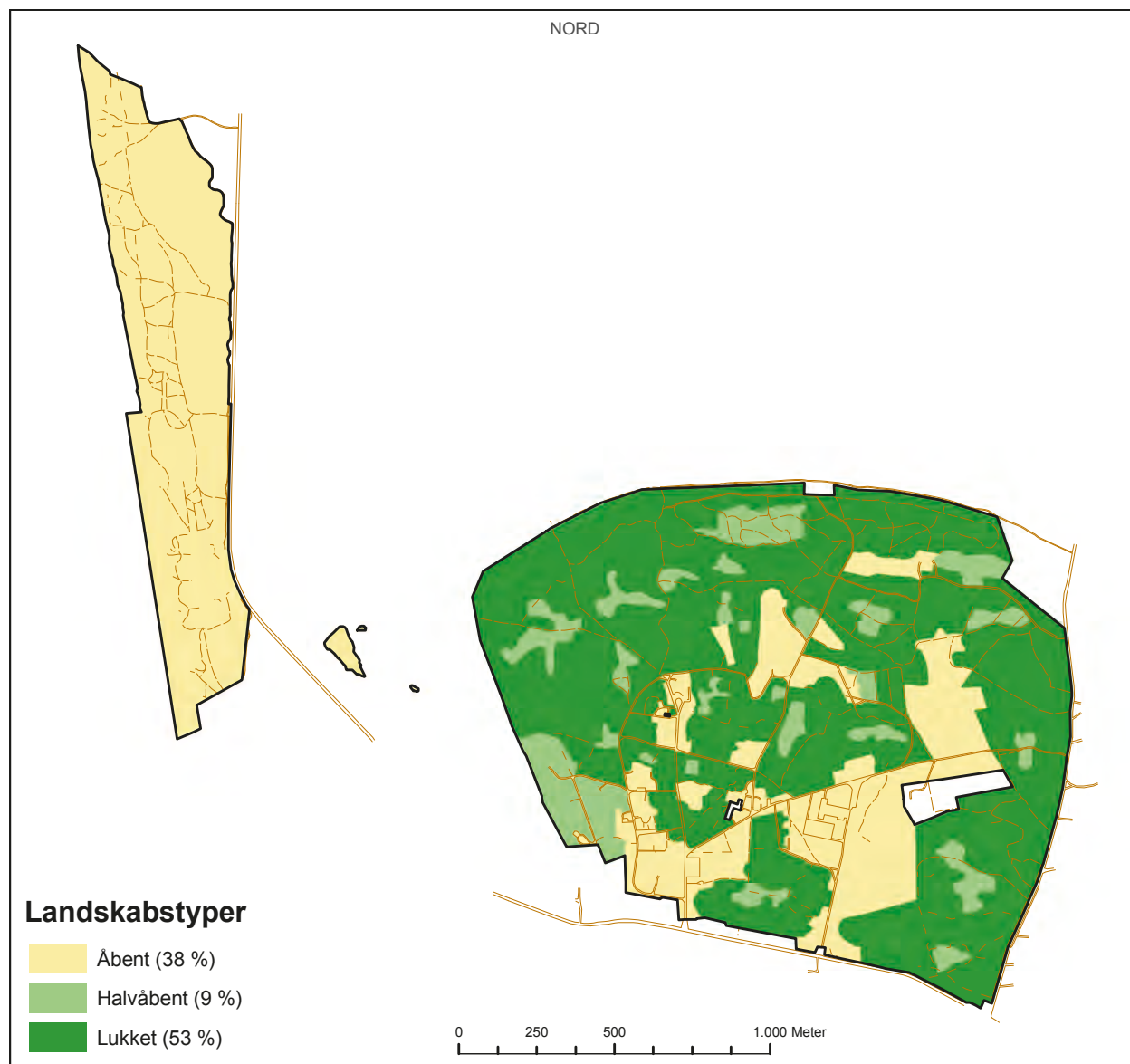
Ønsket for den fremtidige udvikling af landskabstyperne på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn fremgår af Figur 6-1.

For Nymindegab Skydeterræn er det visionen, at hele området skal fremstå som et åbent landskab, mens størstedelen af Nymindegab Øvelsesterræn skal fremstå som et lukket landskab med spredte åbne og halvåbne områder.

Figurerne 6-2 til 6-4 viser typiske eksempler på lukkede, halvåbne og åbne landskaber på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn.

Bjergfyrplantagen er et godt eksempel et lukket landskab.

Figur 6-1: De fremtidige landskabstyper på Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn, jævnfør visionen for områdets langsigtede landskabelige udvikling, hvor det åbne landskab på skydeterrænet og det mere lukkede og halvåbne landskab på øvelsesterrænet danner gode varierede rammer for øvelsesvirksomheden.

Det åbne landskab

Det åbne landskab er uden træbevoksning, men dog eventuelt med naturelementer af f.eks. levende hegn, krat mv. Det åbne landskab er kendetegnet ved lavtvoksende urte- og græssamfund, kystnære strandarealer og slettearealer, der for nyligt har været i landbrugsmæssig omdrift.

Hele Nymindesgab Skydeterræn skal fremstå som et åbent landskab, imens der kun er mindre områder i den centrale del af Nymindesgab Øvelsesterræn, der fremstår som åbent landskab. På Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn udgøres det åbne landskab af arealudviklingstyperne kysthede, indlandshede, eng og slette. På skydeterrænet er arealudviklingstypen kysthede, der

er defineret som næringsfattige, helt åbne, kystnære landskaber. På øvelsesterrænet er der et enkelt mindre engområde i den nordlige del og flere slette- og indlandsheder i den centrale og østlige del. Arealudviklingstypen eng udgør meget forskelligartede eng- og kærsumfund, som er udviklet på steder med svingende grundvandsstand. Arealudviklingstypen indlandshede er næringsfattige og åbne eller halvåbne landskaber. Vegetationen er domineret af dværgbuske med hedelyng som en af de mest karakteristiske, og med en græs- og urteflora, hvor bølget bunke kan komme til at dominere på de tørre arealer, mens blåtop kan dominere på de mere fugtige arealer. Arealudviklingstype slette er tørre, relativt flade og ofte mere næringsrige arealer, der oftest er mere kulturopåvirkede og har et begrænset naturindhold.

Det halvåbne landskab

Det halvåbne landskab kan have karakter af jævnt spredt bevoksning med naturlig indvandring af træer. Den spredte bevoksning kan også opstå ved bevidst pleje, hvor der ved rydning og slåning efterlades enkelte træer spredt på området. Landskabstypen kan også beskrives som skov med en meget åben struktur eller mere spredt bevoksning. Det gælder eksempelvis græsningsskove eller skovområder med et stort islæt af lysninger, skovenge og andre landskabs- og naturelementer. Der er ingen halvåbne landskaber på skydeterrænet. På øvelsesterrænet ligger de halvåbne landskaber spredt i området, og fremstår primært som skovudviklingstypen skoveng, men også arealudviklingstyperne mose og indlandshede.

Figur 6-2: Udkik over det åbne landskab på skydeterrænet.

Figur 6-3: Eksempel på det halvåbne landskab på Nymindesgab Øvelsesterræn.

Det lukkede landskab

Det lukkede landskab er karakteriseret ved større, mere eller mindre tæt bevoksede skovarealer, hvor der er gode muligheder for skjul og dækning, men hvor bevægelsesmulighederne er begrænsede. Området vil ofte kunne karakteriseres som løv-, nåle- eller sumpskov. Skovarealerne er værdifulde, set fra en uddannelsesmæssig, en naturbeskyttelsesmæssig samt en publikumsmæssig synsvinkel. På Nymindesgab Øvelsesterræn fremstår skoven overordnet set som et lukket landskab, hvor halvdelen kan henvises til arealudviklingstypen tæt nåleskov, og hvor det er planen, at den resterende halvdel over tid konverteres til arealudviklingstypen tæt løvskov.

I udvælgelsen af de fremtidige arealudviklingstyper på Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn er der lagt vægt på at fastholde skydeterrænet som en åbne klithede, og dermed sikre gunstig bevaringsstatus for Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag. På øvelsesterrænet er ønsket at skabe en mosaik af åbne, halvåbne og lukkede arealudviklingstyper, der kan opfylde de militære behov for både åbne landskaber med gode

oversigtsforhold og områder med mulighed for skjul. Det varierede landskab er ligeledes med til at understøtte en mangfoldig natur på Forsvarsministeriets arealer.

Figur 6-4: Skovområderne på øvelsesterrænet er de fleste steder lukkede og mørke, og dermed et godt eksempel på det lukkede landskab.

På øvelsesterrænet er der i alt udvalgt følgende 5 skovudviklingstyper: Eg med skovfyr og lærk (SUT 23), birk med skovfyr og gran (SUT 41), bjergfyr (SUT 82), skoveng (SUT 93) og urørt skov (SUT 94). Udbredelsen af de forskellige skovudviklingstyper fremgår af Figur 5-1.

Forvaltningen efter naturnære principper betyder, at skoven på Nymindégab Øvelsesterræn på sigt vil bestå af uensartede bevoksninger med en høj grad af naturlig foryngelse. Størstedelen af det døde ved forbliver i skovbunden, hvilket umiddelbart medfører et mere rodet og tilfældigt skovbillede. Som supplement til den ekstensive skovdrift og for at øge biodiversiteten i skoven yderligere udlægges habitattrægrupper. Habitattrægrupper er store enkeltstående træer eller en gruppe af træer, som udpeges til naturlig ælde og henfald i skoven. For hver ca. 3 ha løv-/nåletræsbevoksning udvælges én habitattrægruppe på minimum 0,2 ha. Afhængig af træarter og alder kan et, flere eller alle træer i en habitattrægruppe væltes enten ved sprængning, nedskæring eller ved træk med spil, for at fremme forekomsten af dødt ved. Eksisterende døde træer og dødt ved efterlades i skoven, hvor habitattrægrupperne udpeges.

Skovudviklingstyperne, hvori der skal udlægges habitattrægrupper, er SUT23, SUT41 og SUT 82 og disse udgør tilsammen ca. 130 ha. Habitattrægrupperne kommer i alt til at udgøre ca. 9 ha af skoven på øvelsesterrænet.

Skovudviklingstype 23: Eg med skovfyr og lærk

Skovudviklingstypen har et meget varieret skovbillede med træer i flere forskellige højder. Eg udgør størstedelen af bevoksningen, hvoraf skovfyr og lærk udgør en mindre del. Skovudviklingstype 23 er valgt på baggrund af en i forvejen stor forekomst af eg i de udvalgte områder. Egetræerne har meget varierende alder, som derved skaber et godt fundament for udviklingen af skovudviklingstypen i form af selvforyngelse.

Skovtypen vil året rundt være delvist lukket på grund af skovfyr og eg, som nær vestkysten oftest ikke bliver så høj. Dette giver mulighed for sløring og skjul, men samtidig kan der være flere passager med plads og bevægelse for militære øvelser under de ældre skovfyr.

Til både eg og skovfyr er tilknyttet mange dyrearter i træ-

Skovområde på øvelsesterrænet med bl.a. contortafyr, tilsandede ege og hedelyng.

toppe, ved og i skovbunden. Skovbunden giver mulighed for flere plantearter afhængig af jordbundsforholdene.

Skovudviklingstype 41: Birk med skovfyr og gran

Skovudviklingstypen har et grupperet udtryk, da birk oftest vil forekomme talrigt i større områder. Birk udgør derfor størstedelen af bevoksningen iblandet mindre grupperinger af skovfyr og eksempelvis rødgran eller sitkagran. Skovudviklingstype 41 passer til området grundet en i forvejen betydelig forekomst af birk, som i dag står meget tæt. Området har derfor et godt udgangspunkt for at udvikle sig til en mere varieret skov, hvor birk udgør hovedtræarten.

Skovudviklingstypen vil året rundt være delvist lukket på grund af gran og birketræer, som vokser tæt. Skoven vil have et meget varieret udtryk og give gode udfordringer til øvelsesformål med mere eller mindre åbne passager.

Plantearterne i skovbunden vil være præget af surbundsarter og alt efter de hydrologiske forhold vil arterne variere. Grundet birkens relativ korte levetid vil skoven

hurtigt blive værdifulde steder for svampe, insekter og fugle.

Skovudviklingstype 82: Bjergfyr

Skovudviklingstypen er forholdsvis lav og med spredte bevoksninger af eg, birk, asp, røn og sitkagran. Skovudviklingstypen forsøges holdt åben på udvalgte steder, således den ikke fremstår som et ufremkommeligt buskads. Skovudviklingstype 82 er valgt på baggrund af den i forvejen meget talrige forekomst af bjergfyr på øvelsesterrænet, hvor der er gode muligheder for at supplere med andre træarter og skabe flere åbne områder, som bl.a. kan benyttes til bivakering.

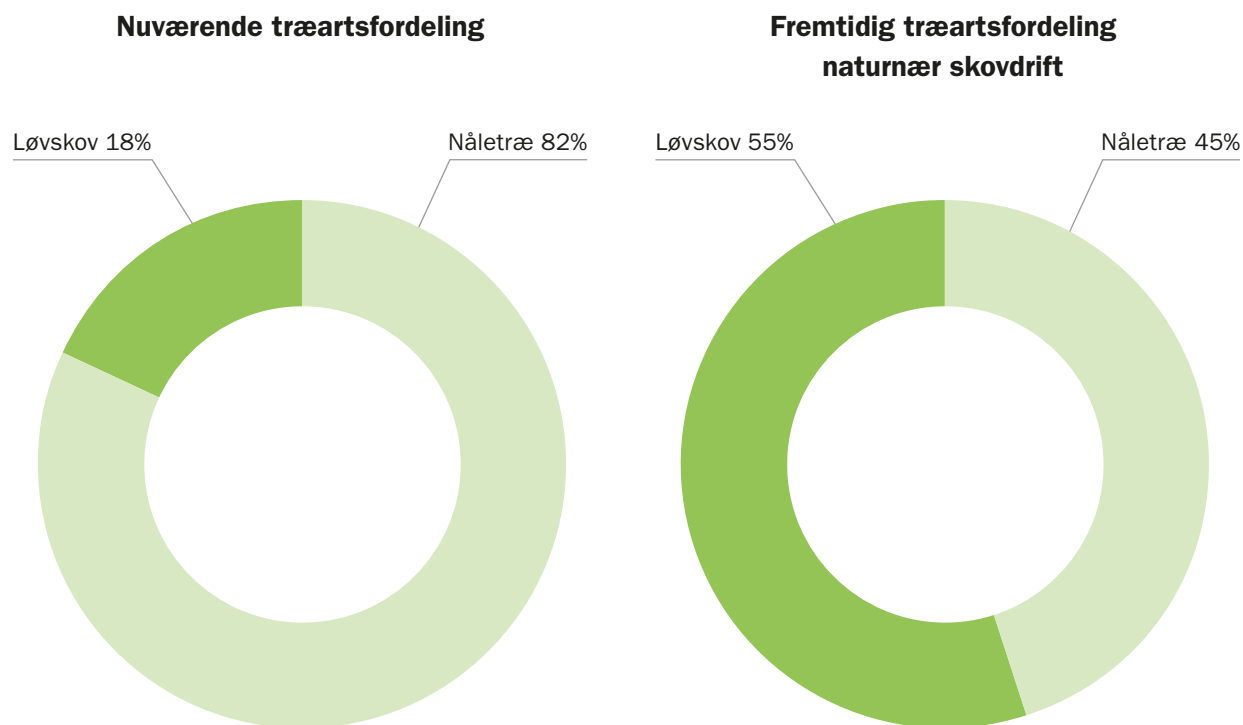
Skovbunden vil oftest være ideel for laver og den meget tætte bevoksning skaber ideelle habitater for eksempelvis krondyr, som foretrækker den slags bevoksninger til skjul. Skovudviklingstypen er med til at fastholde det kulturelle fænomen "bjergfyrtæppet".

Skovudviklingstype 93: Skoveng

Skovudviklingstypen er forholdsvis åben og fungerer som lysninger ind i mellem de tætte skovbevoksninger.

Eksempler på åbne områder i bjergfyrplantagen på øvelsesterrænet.

Figur 6-1. Nuværende træartsfordeling på Nymindesgab Øvelsesterræn (til venstre) og træartsfordelingen, når naturnær skovdrift på langt sigt er fuldt indfaset i henhold til planforskrifterne (til højre).

ger, som nogle steder vil forekomme. Skovengen har to funktioner: Dels at skabe huller i skovdækket, som giver udsyn og dels at give plads til lyskrævende plantearter.

Skoveengen skaber diversitet i skoven og mulighed for bivuakeringsområder. Skovengen er en meget artsrig skovudviklingstype, som i nogen grad erstatter de renafdriftsflader, som vil opstå ved normal klassisk skovdrift og som ikke forekommer i samme grad i skove som drives naturnært.

Skovudviklingstype 94: Urørt skov

Skovudviklingstypen er, som navnet angiver, en skov som er friholdt fra skovdriftsmæssige tiltag og anden indgriben. Skoven får lov at henligge til urørt skov på et nærmere bestemt tidspunkt, hvor bevoksningsdynamikken vurderes rigtig. Skovudviklingstype 94 er valgt med udgangspunkt i flere områder med gamle skovfyr, som ønskes bevaret i en naturlig udvikling. Områderne, som er udvalgt til urørt skov, har ud over skovfyr et meget

varieret træartsindhold, som man derfor med fordel kan tage ud af den forstlige drift.

Skovudviklingstypen er unik, da der ikke findes mange skove i Danmark, som ligger fuldstændig urørt hen. Skoven vil få et vildt og for nogle rodet udtryk, nogle steder med væltede træer, der efterlader lysninger, og andre steder med meget tæt undervegetation. Skoven vil i nogen grad kunne blive svær at færdes i, men vil samtidig give nogle meget spændende og varierende rammer til øvelser.

Skovens naturlige processer får frit spil og træartsudviklingen bliver et spørgsmål om hvilken art, der forynger sig naturligt og klarer sig bedst under de vilkår, der er til stede i skoven. Skoven vil på sigt have en meget stor betydning for biodiversiteten, da skoven i sig selv har en høj grad af diversitet.

Ved overgangen fra aktiv skovdrift til urørt skov vil udlægning af habitattrægrupper udgøre et godt fundament,

hvorved andelen af dødt ved forøges. Habitattrægrupperne udvælges i områder med træarter, som forventes at blive stående ved overgangen til urørt skov.

Området, som udlægges til skovudviklingstype 94 urørt skov, indeholder i dag en stor variation af træarter med bl.a. eg, birk, skovfyr og bøg, der udgør et godt fundament til udlægning som urørt skov. Modsat er træarterne contortafyr, sitkagran og bjergfyr ikke ønskværdige i områder, der udlægges til urørt skov, da disse arter for det første ikke er naturligt hjemmehørende i Danmark, og for det andet er meget dominerende og langsomt udvikler sig i konkurrence med andre træarter. Specielt contortafyr er meget dominerende og udvikler hurtigt en stor frøpulje i jorden med et stort antal nyskud i lysninger i skovbunden. Disse arter skal derfor over tid konverteres til andre arter med en hovedvægt af løvtræarter, inden skoven henlægges fuldstændig til urørt skov.

Der er i dag ingen større åbne skovområder på Nymindegab Øvelsesterræn, som karakteriseres ved enten en lav stammetæthed eller flere lysåbne arealer som f.eks. lysninger og skovenge.

Efter indførelse af den naturnære skovdrift, herunder målsætningen for de udvalgte skovudviklingstyper (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2013), vil skoven på Nymindegab Øvelsesterræn have godt 7 procent åben skov, som primært udgøres af skovudviklingstypen 93 skoveng.

Forsvarsministeriets bestemmelser, der ligger til grund for udarbejdelsen af drifts- og plejeplaner, beskriver en træartspolitik, der bygger på anvendelsen af lokalitets-tilpassede (herunder især hjemmehørende) træarter, der skal sikre skove, som er stabile under de lokale jordbundsmæssige og klimatiske forhold. Den overordnede træartsfordeling på Forsvarsministeriets arealer skal bestå af 65 % løvtræ og 35 % nåletræ, hvoraf 20 % er skovfyr. Træartsfordelingen gælder ikke nødvendigvis specifikt for det enkelte terræn, men gælder som et overordnet mål for alle Forsvarsministeriets skovområder (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2011).

Træartsfordelingen på Nymindegab Øvelsesterræn før og efter indførelsen af naturnær skovdrift fremgår af Figur 5-2. Nuværende status er opgjort på baggrund af oplysningerne fra grundkortet og den fremtidige træartsfordelingen er opgjort på baggrund af træarter i de enkelte skovudviklingstyper (Larsen, 2005).

Der er i træartsfordelingen for urørt skov taget udgangspunkt i den målsatte træartsfordeling på 65 % løvtræ og 35 % nåletræ. Andelen af løvtræ i den fremtidige træartsfordeling på Nymindegab Øvelsesterræn er lidt mindre end Forsvarsministeriets overordnede målsætning, hvilket primært begrundes i områdets dominerende jordbundstype (sandjord).

7. AKTIVITETER

Dette kapitel anviser på grundlag af målsætning, status og analyse den praktiske konkrete realisering af indsatsprogrammet på det enkelte delareal. Dette sker som en udmøntning af de modeller, der er beskrevet i Bilag 9.2. Hertil kommer aktiviteter, som ikke er omfattet af en model, og som derfor beskrives mere grundlæggende, eventuelt med henvisning til særskilte projektformuleringer. Afsnittene kan omsættes direkte i arbejdsbeskrivelser.

Gamle hule træer og dødt ved er vigtige levesteder for mange dyr.

Det vedlagte aktivitetskort (Kortbilag 2) illustrerer de overordnede planlagte drifts- og plejetiltag i den kommende planperiode (15 år). De enkelte aktiviteter er nærmere beskrevet i nedenstående afsnit. Størstedelen af aktiviteterne knyttes til en række modeller, der er nærmere beskrevet i Bilag 9.2. Modellerne beskriver den drift, der skal gennemføres på det enkelte areal og kan betragtes som en værktøjskasse. Modellerne skal sikre opfyldelse af målsætningerne på sigt og bygger i vid udstrækning på rammer og vilkår fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje (Forsvarets Bygnings- og Etablismentstjeneste, 2011).

De første afsnit omfatter aktiviteter, der kan henføres til specifikke modeller. Efterfølgende gennemgås aktiviteter, der ikke er suppleret af egentlige modelbeskrivelser.

For hver aktivitetsgruppe fremvises en tabel over de planlagte aktiviteter. Tabellen indeholder kolonner med oplysninger om: målsætning, id, lokalitet, afdeling og litra, arealets størrelse, udførelsestidspunkt og aktivitetsbeskrivelser. Målsætningskolonnen beskriver hvilken målsætningstype (militær, natur eller publikum), der udgør grundlaget for aktiviteten. Id-nummeret fremgår også på aktivitetskortet og udgør forbindelsen mellem kort og tabel. Arealet angiver den omtrentlige størrelse i hektar (hvis ikke andet er angivet). Under aktivitetsbeskrivelser uddybes den enkelte aktivitet.

7.1 Rydning

Gennemføres efter model 1.

Rydningernes gennemførelse afhænger af tilgroningens karakter og formålet med rydningen. Det ryddede materiale fjernes fra områderne.

Rydning på beskyttede naturområder samt i fredskov kræver forudgående behandling af relevante myndigheder.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	1-1	Indlandshede på øvelsesteræn.	3b, 4c, 5e, 9e, 10e og 12d.	12,1	2017 og herefter hvert 5. år.	Delvis rydning. Rydning af træopvækst, hvor eg efterlades. Det ryddede materiale fjernes fra de beskyttede naturområder. Efterfølgende ryddes hvert 5. år for ny opvækst.
Natur	1-2	Hede- og klithedeområde vest for lejr-område.	3b og 3c.	7,0	2017 og fremadrettet hvert 5. år, hvis nødvendigt.	Delvis rydning. Rydning af vedopvækst. Eg og mindre grupper af bevoksninger efterlades. Det ryddede materiale fjernes fra de beskyttede naturområder. Efterfølgende ryddes hvert 5. år for ny opvækst, hvis afgræsning ikke kan holde opvæksten nede. Se Id 3-2.
Natur	1-3	Overdrevsarealer ved skydebane.	4d	1,3	2017.	Delvis rydning. Området ryddes for opvækst. Eventuelle egetræer efterlades. Det ryddede materiale fjernes fra de beskyttede naturområder.
Natur	1-4	Mose og sletteareal øst for skydebane.	4j og 4g.	0,5	2017.	Delvis rydning. Området ryddes for glansbladet hæg, der oprykkes maskinelt og bjergfyr, der skæres ned. Det ryddede materiale fjernes fra det beskyttede område.

7.2 Slåning og opsamling af slået materiale

Gennemføres efter model 2 og 3.

Ved slåning af græsarealer skal der sigtes mod en mosaikstruktur, hvor både slåede og ikke-slåede arealer indgår, således at områder på ca. 2 x 0,5 ha pr. 10 ha

ikke slås. Områderne, der ikke slås, skal varierer ved hver slåning. Ved at udføre slåning i mosaik sikrer man bl.a. skjulesteder og levesteder for eksempelvis fugle, harer, insekter og padder samt en botanisk artsdiversitet. Slåning på Forsvarsministeriets arealer må generelt kun udføres i perioden 15. juli til 15. april.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivetsbeskrivelse
Militær/natur	2-1	Overdrevsarealer nord og øst for lejrområde.	4d og 5a.	3,7	1 gang årligt. Efter indledende rydning (Id 1-3).	Slåning med opsamling. Overdrevsarealerne slås en gang årligt med opsamling. Afslået materiale fjernes fra de beskyttede naturområder.
Militær/natur	2-2	Slette og overdrev udenfor perimeterhegn.	5a, 5b og 14b.	8,6	1 gang årligt.	Slåning. Områderne slås en gang årligt. Slåning foretages eventuelt i kombination med eller som alternativ til afgræsning. Se Id 3-2.
Militær/natur	2-3	Eng nord for skydebane.	11d	1,4	1 gang årligt.	Slåning med opsamling. Engområdet slås en gang årligt med opsamling. Afslået materiale fjernes fra det beskyttede naturområde. Slåning foretages eventuelt i kombination med eller som alternativ til afgræsning. Se Id 3-2.
Militær/natur	2-4	Slette.	5b	0,1	1 gang årligt.	Slåning. Sletteområde slås en gang årligt.
Militær/natur	2-5	Skoveng nordvest for lejrområde.	3g, 7a og 7b.	0,6	1 gang årligt.	Slåning. Slås en gang årligt. Slåning foretages eventuelt i kombination med eller som alternativ til afgræsning. Se Id 3-2.
Militær/natur	2-6	Mose og sletteområde øst for skydebane.	4j og 4g.	0,5	1 gang årligt.	Slåning med opsamling. Mosen og sletten slås en gang årligt. Afslået materiale fjernes fra området.
Natur	2-7	Indlandsheder i lejrområde.	3b, 4c og 5e.	8,4	En gang i løbet af planperioden, dog senest 2025.	Slåning med opsamling. Hedeområderne slås en gang i løbet af planperioden, for at sikre lyngens fornyelse. Afslået materiale fjernes fra området.

Engen på øvelsesterrænet har tidligere været afgræsset.

7.3 Afgræsning

Afgræsning gennemføres efter model 4.

Det er ønskeligt, at skydeterrænet afgræsses som en del af den fremadrettede bekæmpelse af rynket rose. På grund af den militære brug er det ikke muligt at afgræsse terrænet i en fuld græsningssæson, hvorfor der iværksættes et pilotprojekt, der skal afklare, om en tidsbegrænset afgræsning i den skydefrie sommerperiode er en omkostningseffektiv metode til bekæmpelse af rynket rose.

I den nordlige del af skydeterrænet, i et område, der ligger uden for fareområdet ved skydning, etableres en permanent fold med afgræsning. Området afgræsses med får, geder eller små kreaturer, enten som en årlig sommerafgræsning eller evt. helårsafgræsning. Umidelbart syd for den permanente fold, inden for fareområdet ved skydning, etableres en fold, hvor der afgræsses i den skydefrie sommerperiode (4-6 uger). Inden afgræs-

ningen iværksættes, ryddes begge områder for rynket rose jævnfør Id 7-1. Afgræsningen iværksættes som et pilotforsøg over 5 år, hvorefter der evalueres på, om afgræsning i en begrænset tidsperiode er en virksom metode til opfølgende bekæmpelse af rynket rose. Se aktivitets Id 9-5.

Nymindesgab Øvelsesterræn afgræsses for at holde de lysåbne naturtyper frie for busk- og træbevoksning og for at åbne de lukkede skovområder op. På øvelsesterræn kan afgræsningen foretages som helårsgræsning eller sommergræsning. Området hegnes som én stor fold. Hvis græsningen ikke kan holde vedopvæksten på de lysåbne områder nede, suppleres med slåning. Se aktivitets Id 2-2, 2-3 og 2-5.

Ved etablering af hegn sikres adgang (led/færiste mv.), således at hverken den militære brug af terrænet eller offentlighedens adgang påvirkes.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (m)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær/natur	3-1	Nymindesgab Skydeterræn.	1a	5,5	2016.	Afgræsning udenfor skydesikkerhedsområde. Der etableres en permanent fold til afgræsning med får, geder eller små kreaturer. Afgræsningen foretages som en årlig sommerafgræsning eller evt. helårsafgræsning. Inden afgræsningen iværksættes, ryddes området for rynket rose jævnfør Id 7-1.
Militær/natur	3-2	Nymindesgab Skydeterræn.	1a	4,7	2016.	Sommergræsning i skydefri periode. Afgræsningen foretages som et forsøg, der skal vise, hvilken effekt en begrænset afgræsning i den skydefrie periode har som bekæmpelse af rynket rose. Folden anlægges i forlængelse af den permanente fold (Id 3-1). Der afgræsses med får, geder eller små kreaturer. Inden afgræsningen iværksættes, ryddes området for rynket rose jævnfør Id 7-1.
Militær/Natur	3-3	Nymindesgab Skydeterræn.	1a og 2a.	43,9	2021.	Afgræsning. Der etableres afgræsning af hele skydeterrænet i den skydefrie sommerperiode efter evaluering af effekten af græsning på et mindre delareal (Id 3-1 og Id 3-2). Der afgræsses med får, geder eller små kreaturer. Inden afgræsningen iværksættes, ryddes området for rynket rose jævnfør Id 7-1.

Natur	3-4	Nymindegab Skydeterræn.	2a	1	2023-24.	Afgræsning. I forbindelse med vurdering af, om rynket rose spredes på øen i Nyminde Strøm (se id 9-2), skal det overvejes, om der kan og skal iværksættes afgræsning på øen.
Militær/natur	3-5	Nymindegab Øvelsester-ræn.	3a, 3b, 3c, 3d, 3h, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 og 16.	120,4	Fra 2017.	Afgræsning. Der etableres en ekstensiv afgræsning med heste og/eller kvæg. Etablering af hegn og adgang/færste og evt. foderplads/læskur ved helårsafgræsning.

7.4 Hydrologi

Gennemføres efter model 5 og 11.

Der iværksættes et projekt til sikring af mere naturlig hydrologi, og dermed mere fugtige forhold på engen og hedeområdet langs Gjødel Vej. Projektet skal gennemfø-

res på baggrund af en indledende hydrologisk analyse, der skal sikre, at de øvelsesmæssige interesser i området ikke påvirkes. I løbet af planperioden kan der blive behov for en uddybning og/eller oprensning af de to søer, for at sikre åbent vandspejl. Alle projekter kræver behandling efter naturbeskyttelsesloven.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	4-1	Vådområde 1 (nord).	4g og 4j.	-	2017/2018.	Forbedring af naturtilstanden. Kvasbunker og evt. enkelte træstammer placeres i forbindelse med bevoksningen vest for søen for at forbedre skjule- og overvintringssteder for især padder og krybdyr. Kvas og stammer tages f.eks. i forbindelse med de planlagte rydninger. Se Id 1-2, Id 1-3 og Id 1-4. Der kan på sigt blive et behov for at oprense søen. Dette vurderes senest midt i planperioden (2023).
Natur	4-2	Vådområde 2 (syd).	5b	-	2017/2018.	Forbedring af naturtilstanden. Kvasbunker og evt. enkelte træstammer placeres i en bunke et par meter fra vandkanten for at forbedre skjule- og overvintringssteder for især padder og krybdyr. Kvas og stammer tages f.eks. i forbindelse med de planlagte rydninger. Se Id 1-2, Id 1-3 og Id 1-4. Der kan på sigt blive et behov for at oprense søen. Dette vurderes senest midt i planperioden (2023).
Natur	4-3	Eng og hedearealer i den nordlige del af øvelsester-rænet.	11d og 12d.	3,0	2017.	Genskabelse af hydrologiske forhold. For at sikre fugtige forhold på engen og hedeområdet, skal det undersøges, om vandstanden kan øges ved at tilkaste grøfterne i området. Det skal sikres, at de militære øvelsesaktiviteter samt Gjødelbjerg Hus ikke påvirkes. Det undersøges ligeledes om der kan skabes frit vandspejl på engen (11d), evt. ved at anlægge et vandhul. Der udarbejdes en nærmere projektbeskrivelse på baggrund af en hydrologisk analyse før aktiviteten igangsættes.

7.5 Beplantningspleje, hugst, foryngelse og omlægning

Gennemføres efter model 6, 7 og 8.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær/natur	5-1	Diverse skovbevoksninger.	Ej på kort.	-	Løbende.	Skovdrift efter naturnære principper. Der er udlagt 5 skovudviklingstyper. Skovudviklingstyperne fremgår af Kortbilag 3, der viser de langsigtede udviklingsmål for skoven på øvelsesterrænet. Den arealspecifikke plan for den gradvise konvertering til naturnær skovdrift fremgår af Bilag 9.5. Planen er udformet med afsæt i skovudviklingstyperne og er således det første skridt mod realisering af de langsigtede mål. Såfremt samarbejdet med Dansk Orienterings-Forbund opretholdes tages så vidt muligt hensyn til opstillede poster på øvelsesterrænet.

7.6 Habitattrægrupper

Gennemføres efter model 9.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Natur	6-1	Diverse skovbevoksninger.	Ej på kort.	-	Senest 2017.	Udlægning af habitattrægrupper. Der udlægges ca. 0,2 ha habitattrægrupper for hver 3 ha løv-/nåletræbevoksning, hvor dødt ved sikres ved naturlig henfald eller ved indgreb. I alt udlægges ca. 9 ha habitattrægrupper på øvelsesterrænet. Habitattrægrupperne udlægges ligeledes i skovudviklingstype 94, urørt skov.

7.7 Bekæmpelse af invasive plantearter

Gennemføres efter model 10.

Nedenstående aktiviteter knytter sig til bekæmpelse af invasive arter.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær/natur	7-1	Nymindegab Skydeterræn.	1a og 2a.	54,2	Løbende.	Rynket rose og glansbladet hæg. Indledningsvist foretages opgravning/oprykning af rynket rose og glansbladet hæg. Det ryddede materiale fjernes fra de beskyttede naturområder. Efterfølgende afgræsses hele eller dele af området (se Id. 3-1) og/eller der foretages opfølgende oprykning af nye individer.

Natur	7-2	Nymindegab Øvelsester-ræn.	Ej på kort.	-	Årligt.	Rynket rose. Forekomst af rynket rose kortlægges. Rynket rose bekæmpes ved oprykning/ opgravning, for at sikre mod blomstring og frøspredning.
Natur	7-3	Nymindegab Øvelsester-ræn.	Ej på kort.	-	Årligt.	Glansbladet hæg. Bekæmpes ved opgravning/oprykning. Det ryddede materiale fjernes fra de beskyttede naturområder. Efterfølgende pleje: - indenfor perimeterhegnet slås og/eller op-rykkes nye individer efterfølgende. - udenfor perimeterhegnet afgræsses om-rådet efterfølgende (se Id. 3-2) og/eller der foretages opfølgende oprykning af nye individer.
Natur	7-4	Nymindegab Skyde- og Øvelsester-ræn.	Ej på kort.	-	Årligt.	Kæmpe-bjørneklo. Populationer og individer identificeres, og bekæmpes løbende ved rodstikning el-ler slåning for at sikre mod blomstring og frøspredning.

Adgangsvej til øvelsesterrænet.

7.8 Publikumshensyn

Gennemføres efter model 12.

Nedenstående aktiviteter knytter sig til offentlighedens adgang.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Publikum	8-1	-	Ej på kort.	-	Senest 2019.	Opdatering af informationsskilte. Informationsskilte ved alle adgangsveje til Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn opdateres og renoveres.
Publikum	8-3	-	Ej på kort.	-	Senest 2019.	Udarbejdelse af informationsfolder. Der udarbejdes informationsfoldere med ordensreglement og adgang til Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn samtidig med opdatering af informationsskiltene.

7.9 Aktiviteter uden model

Nedenstående aktiviteter knytter sig ikke til nogen overordnet modelbeskrivelse.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
Militær/natur	9-1	Nymindegab Øvelsesterræn.	Ej på kort.	-	2016/2017.	Sløjfning af spor efter tidligere jagtaktivitet. På øvelsesterrænet ses spor efter den tidligere jagtpraksis. Disse fjernes.
Natur	9-2	Øen i Nyminde Strøm.	2d og 2f.	-	2023/2024.	Overvågning af rynket rose. Ved midtvejsevaluering af planen, vurderes, om rynket rose spredes på øen. Figur 7-1 viser udbredelsen af rynket rose på tidspunktet for planens udarbejdelse. Ved spredning igangsættes bekæmpelse af arten ved oprykning/opgravning eller evt. ved græsning.
Natur	9-3	Bunkers.	Ej på kort.	-	2017.	Levested for flagermus. Muligheden for at etablere yngle- og rastepads for flagermus i gamle bunkeranlæg undersøges nærmere.
Natur	9-4	Hede på Nymindegab Øvelsesterræn.	Ej på kort.	-	2016/2017.	Heder omkring bygninger på øvelsespladsen. Der foretages en nærmere undersøgelse, der skal afklare, om der kan udvikles naturlig hedevegetation ved at områderne overgår til en mere ekstensiv drift. Den konkrete drift og pleje fastlægges på baggrund af undersøgelsen.

Militær/ Natur	9-5	Nymindegab Skydeterræn.	1a	10,2	2016-2020.	Monitering af afgræsning. Der udarbejdes en plan for monitering af effekten af afgræsning i en begrænset tidsperiode (se Id 3-1 og Id 3-2) på bekæmpelse af rynket rose. Overvågningen gennemføres i en 5 årig periode. Hvis det ved afslutningen af moniteringen viser sig, at afgræsning i en begrænset tidsperiode er en omkostningseffektiv bekæmpelse af rynket rose, gennemføres efterfølgende afgræsning af hele skydeterrænet jævnfør Id 3-1, Id 3-2 og Id 3-3.
-------------------	-----	----------------------------	----	------	------------	---

Figur 7-1: Udbredelse af rynket rose på øen i Nyminde Strøm. Udbredelsen er vurderet på baggrund af luftfoto fra 2014.

7.10 Monitering

Forsvarsministeriet vil bidrage til dataindsamling igennem tæt samarbejde med universiteter, myndigheder, organisationer og ved egne undersøgelser.

*Både reparation og skrotning af kampvogne har tidligere været en af de primære opgaver på Nymindegab Øvelses-
terræn.*

8. RERENCELISTE

EU (1992): Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter

Faunaforst (2014): Naturpleje med græsningsdyr på forsvarrets terræner. En analyse af muligheder, begrænsninger, fordele og ulemper. 81 sider + bilag.

Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste (2011): FBE bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FBEBST 610-6 med underbilag.

Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste (2012): Nymindegablejren. Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2018.

Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste (2013): Arealudviklingskatalog. Et værktøj til arealplanlægning på Forsvarets arealer.

Findveji.dk: Orienteringsløb i Gødel Bjerger/Vesterlund Plantage. Se: <http://www.findveji.dk/projects/6180>

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse (2015): Nymindegab Skydeterræn og Nymindegablejrens Øvelsesplads. Evaluering af Drifts- og Plejeplan 2003-2018.

Forsvarsministeriet (2012): Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015. Tilgængelig på www.forsvaret.dk.

Fredshavn, J.R., Ejrnæs, R., Damgaard, C., Nielsen, K.E. & Nygaard, B. (2011): Terrestriske habitatnaturtyper 2004-2010. NOVANA. Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 7, 2011. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. 168 sider. Se: <http://www.dmu.dk/Pub/SR7.pdf>.

Friis Møller, P. og Sand-Jensen, K., red. (2010): Skovene. Bind IV i Naturen i Danmark. Gyldendal. 535 sider.

Hjemmeværnet (2011): Nymindegablejren – dengang og nu.

Kulturarvsstyrelsen (2009): Vejledning om beskyttede sten- og jorddiger. Kulturministeriet.

Larsen, J.B. (2005): Katalog over skovudviklingstyper i Danmark. Skov- og Naturstyrelsen.

Miljøministeriet (2002): BEK nr. 64 af 30/01/2002 Bekendtgørelse om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarrets skydeområder og andre militære områder.

Miljøministeriet (2006): BEK nr. 1172 af 20/11/2006 Bekendtgørelse om beskyttede naturtyper.

Miljøministeriet (2009): LBK nr. 932 af 24/09/2009 Bekendtgørelse af lov om miljømål m.v. for vandforekomster og internationale naturbeskyttelsesområder.

Miljøministeriet (2011): Vandplan 2009-2015. Ringkøbing Fjord. Hovedvandopland 1.8.

Miljøministeriet (2013a): LBK nr. 951 af 03/07/2013 Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse.

Miljøministeriet (2013b): BEK nr. 330 af 19/03/2013 Bekendtgørelse om fredning af visse dyre- og plantearter og pleje af tilskadekommet vildt.

Miljøministeriet (2013c): LBK nr. 678 af 14/06/2013 Bekendtgørelse af lov om skove.

Miljøministeriet (2014): Udkast til Vandområdeplan 2015-2021 for Vandområdedistrikt Jylland og Fyn.

Miljø- og Fødevareministeriet (2015): BEK nr. 1732 af 21/12/2015. Bekendtgørelse om støjregulering af forsvarrets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner.

Miljø- og Fødevareministeriet (2014): Miljøgis: Natura 2000 – basisanalyse 2016-2021. Se: <http://miljoegis.mim.dk/cbkort?&profile=natura2000planer2basis2013>

Miljøministeriet - Skov- og Naturstyrelsen og Nymindegablejren (2003): Nymindegablejren. Drifts- og Plejeplan 2003-2018.

Naturstyrelsen (2010): Habitatbeskrivelser, årgang 2010-12 Beskrivelse af danske naturtyper omfattet af habitatdirektivet (NATURA 2000 typer) Habitatbeskrivelser, ver. 1.04 Appendiks 4b.

Naturstyrelsen (2011): Natura 2000-plan 2010-2015. Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen, Natura 2000-område nr. 69, Habitatområde H62, Fuglebeskyttelsesområde F43.

Naturstyrelsen (2013): Natura 2000-basisanalyse 2015-2021 Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen, Natura 2000-område nr. 69, Habitatområde H62 og Fuglebeskyttelsesområde F43.

Naturstyrelsen (2014): Forslag til Natura 2000-plan 2016-2021. Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen, Natura 2000-område nr. 69, Habitatområde H62, Fuglebeskyttelsesområde F43.

Naturstyrelsen (2015): Invasive arter i Danmark. Sortlisten (webpublikation). Se: <http://naturstyrelsen.dk/naturbeskyttelse/invasive-arter/invasive-arter-i-danmark/sortlisten/Hentet> 2015.

Skov- og Naturstyrelsen (1993): Vejledning om naturbeskyttelsesloven. Med efterfølgende ændringer.

Skov- og Naturstyrelsen (2000): Danske naturtyper i det europæiske Natura 2000 netværk. Se: <http://www.cites.dk/udgivelser/2001/87-7279-400-3/helepubl.pdf>

Søgaard, B., & Asferg, T., red. (2007): Håndbog om dyrearter på habitatdirektivets bilag IV - til brug i administration og planlægning. Faglig rapport fra DMU nr. 635, 2007. Danmarks Miljøundersøgelser, Århus Universitet. 226 sider. Se: <http://www.dmu.dk/Pub/FR635.pdf>.

9. BILAG

9.1 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelseterræner og arealer, hvorpå der eksempelvis er anlagt flyvestationer, er erhvervet over en hundrede år lang periode. En stor del udgøres af arealer, der tidligere har tjent land- og skovbrugsmæssige formål. I takt med at jordbrugsdriften er ophørt eller ekstensiveret, er der på mange arealer blevet plads til den natur, der ellers er trængt i det omgivende intensivt udnyttede landskab. Ca. halvdelen af Forsvarsministeriets samlede areal er udpeget som internationalt beskyttet Natura 2000-område, og ca. halvdelen heraf udgør naturtyper, der er udpegningsgrundlag for områderne. 2/3 af de udpegede naturtyper er i høj eller god naturtilstand. Ligeledes huser Forsvarsministeriets arealer et bredt udsnit af internationalt prioriterede og beskyttelseskrevende arter, herunder ikke mindst fuglearter, der er tilknyttet næringsfattige, våde og lysåbne naturtyper. Til dette kommer en række nationalt beskyttede naturtyper, f.eks. næsten 1.000 søer samt moser, heder, overdrev mv. I alt ca. 15.000 ha er således registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Der findes herudover 147 km beskyttet vandløb. Endelig rummer Forsvarsministeriets arealer værdifulde og typiske danske natur- og kulturlandskaber med et bredt og stabilt indhold af karakteristiske og ikke beskyttelseskrevende arter. Med indholdet af landskaber, naturtyper og arter og med mulighed for at give råderum for dynamik og processer, er Forsvarsministeriets arealer et meget væsentligt bidrag til at bevare og udvikle biodiversiteten i Danmark og Europa. Til dette kommer, at Forsvarsministeriets arealer har et betydeligt potentiale for at demonstrere bæredygtig forvaltning af biodiversitet samt for oplevelsesmuligheder for befolkningen.

I Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-15 (Forsvarsministeriet, 2012) lægges der vægt på, at der opretholdes en naturtilstand på Forsvarsministeriets

arealer, der skaber de bedste betingelser for bevarelsen af den naturlige flora og fauna. Det væsentligste virkemiddel hertil er at fortsætte ekstensiveringsprocessen, således at der i planlægningen - sammen med hensynet til udvikling af områdernes funktionalitet som uddannelsessteder - indlægges et overordnet hensyn til biodiversiteten med tilhørende dynamik og naturlige processer. Dette kræver en holistisk tilgang til arealforvaltningen, således at den klassiske sondring mellem skov-, landbrugs- og naturarealer afløses af en opfattelse, der på langt sigt udvikler landskab og natur i en integreret form på hele terrænet og ligeledes afstemt med landskaber og naturtyper i lokalområdet. Et redskab hertil er at opstille og beskrive den langsigtede landskabs- og naturudvikling i form af visioner for udviklingen på de enkelte delarealer. Hermed sikres en fælles referenceramme for de arealforvaltnings- og planlægningsmæssige tiltag.

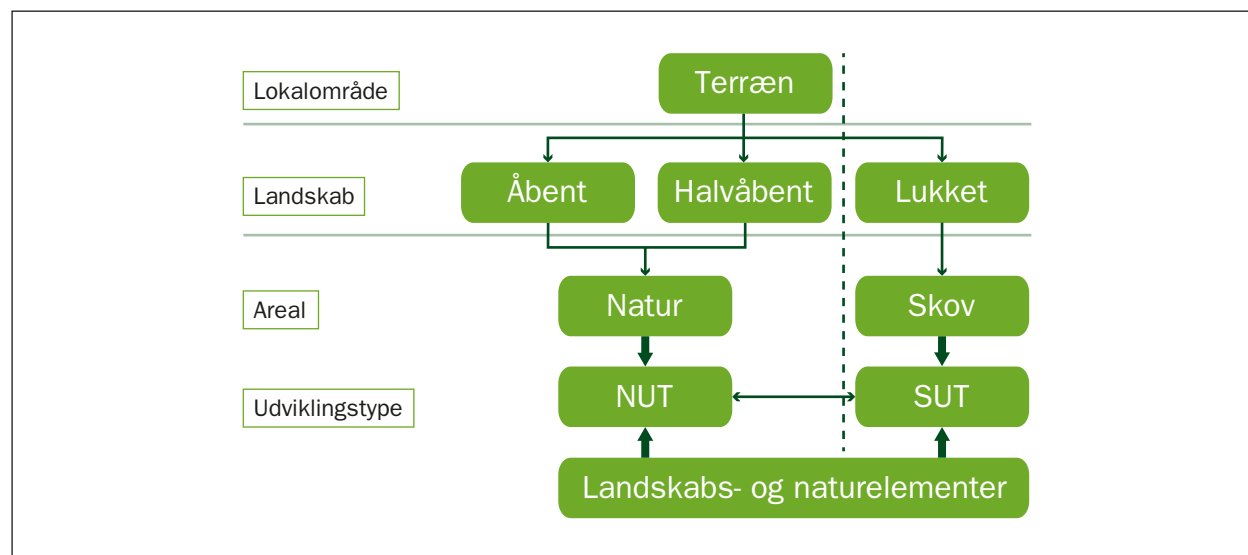
I kraft af deres placering langt fra større byer, og i områder med sparsom bebyggelse og infrastruktur i øvrigt, kan de større militære områder præge de lokale landskaber relativt meget i de egne, hvor de nu ligger. De større områder repræsenterer tillige ofte flere landskabstyper. Karakteristisk for mange er kyst-, klit- og hedelandskaber, ikke mindst skydeområderne, hvor de åbne landskaber bruges som nedslags- og målområder. En meget stor del udgøres af egentlige kulturlandskaber, særligt åbne områder, der er udviklet igennem agerbrug og skovdrift, hvoraf store dele er skabt igennem målrettet klitplantning eller egentlige skovbrugsformål, men hvor der også er væsentlige militære interesser, f.eks. i form af uddannelse i kamp i lukket terræn. En række arealer, særligt øvelsesarealerne, er præget af landskaber, der kan karakteriseres som "halvåbne", dvs. åbne arealer med spredt og ofte gruppevis bevoksning. Denne struktur er i mange tilfælde et produkt af en målsætning om at kunne tilrettelægge øvelser, så der skabes mulighed for kombineret skjul og fremrykning i samme

område. Det halvåbne landskab kan forklares som et åbent landskab, der er under naturlig tilgroning. De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder.

Det er på dette grundlag hensigtsmæssigt at definere tre typer af landskaber: Det åbne, det halvåbne (kratlandskab) og det lukkede (skovbevokset) - styret overordnet af en række vektorer, hvoraf de militære målsætninger og hensynet til naturbeskyttelse vægtes højest, og hvor publikumshensyn inddrages i størst muligt omfang. Med denne grundstruktur kan udviklingen af det enkelte areal systematiseres i arealudviklingstyper, der for de åbne og halvåbne områder betegnes naturudviklingstyper og for de lukkede (skovbevoksede) områder betegnes skovudviklingstyper. Opdelingen bygger ikke på en fordring om, at "natur" og "skov" anskues adskilt, men på at der i dansk skovbrug de sidste 10 år er udviklet et koncept for skovudviklingstyper, som er institutionaliseret og bredt anerkendt. Beskrivelsen af naturudviklingstyper skal ses som en parallel hertil dækkende ikke-bevoksede og delvist bevoksede områder, således at ethvert areal som

udgangspunkt pålægges en arealudviklingstype. Skovudviklingstyper vil typisk dække skovbevoksede arealer, mens naturudviklingstyper vil dække øvrige arealer (undtaget bebyggede områder, baneanlæg, veje etc.), hvoraf en stor del er pålagt administrative reguleringer efter naturbeskyttelses- og miljømålslovgivningen, mens visse arealer er ubeskyttede. Der er høj grad af interaktion imellem typerne. Grundlæggende er mange såvel bruger- som naturbeskyttelsesinteresser tilknyttet overgangszonen fra et areal til et andet, og ud fra visionen om en integreret og holistisk arealforvaltning skal skovudviklingstyperne og naturudviklingstyperne ses i meget tæt sammenhæng. Den eneste årsag til, at der her sondres er, at skovudviklingstyperne er et defineret og anerkendt koncept til udvikling af naturindhold på skovbevoksede områder, hvorimod naturudviklingstype-begrebet først for nyligt er formuleret.

Strukturen i form af landskabstyper og natur- og skovudviklingstyperne er skitseret på Figur 9-1, hvor det fremgår, at arealudviklingstyperne kan henføres til enten et åbent eller et halvåbent landskab. Med dette kan der

Figur 9-1: Diagram over flowet fra landskab over areal til arealudviklingstype. Den lodrette stiplede linje indikerer den administrative opdeling i planlægning for skov (skovudviklingstyper) og natur (naturudviklingstyper), men samtidig at skov og natur ud fra en biodiversitetssynsvinkel ikke kan adskilles. Den vandrette pil nederst tilkendegiver muligheden for, at der med naturudviklingstyper på sigt kan udvikles arealer og landskaber, der er lukkede, og tilsvarende at der med skovudviklingstyper kan udvikles halvåbne arealer og landskaber. Landskabs- og naturelementer er mindre enheder, men fortsat vigtige for den samlede funktionalitet.

foretages en systematisering, idet det åbne og halvåbne landskab grundlæggende kan defineres og derefter parres med de forskellige naturudviklingstyper, mens skovudviklingstyperne vil høre sammen med det lukkede landskab.

9.1.1 LANDSKABSTYPER

De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder. Mindre arealer, der er bevokset med træer, f.eks. hegn, krat og remiser, er at opfatte som landskabs- og naturelementer. Det samme gælder søer og vandløb.

Landskabstyperne bør dels hænge indbyrdes sammen, og dels have en vis individuel størrelse. Samtidig bør de ud fra en naturmæssig vurdering planlægges, så de giver harmoni, det vil sige, at den halvåbne type sikrer overgangen fra åben til lukket, selvom der kan være militære brugsformål, der tilsiger en mere brat overgang fra tæt bevoksning (skjul) til helt åbent areal (ildterræn).

Landskabstyper skal ydermere ses i en topografisk kontekst. Topografien skaber i sig selv et landskab, og bevoksningsgraden skal afstemmes med topografiske forhold, herunder såvel æstetik, udsigtsforhold, kystnærehed mv. som militære fordringer i forhold til dækning og udsyn, hvor topografien i sig selv er en afgørende faktor.

Et vigtigt forhold er landskabstypernes funktionalitet i forhold til opretholdelse og styrkelse af biodiversitet. I

denne sammenhæng skal der lægges vægt på såvel et højt naturindhold i form af stabile naturtyper og levesteder som på landskabets strukturelle sammenhæng, der skal sikre plante- og dyresamfundenes naturlige spredning og genetiske udveksling.

ÅBENT LANDSKAB

Et yderpunkt i forhold til bevoksningsgrad er landskabet helt uden træbevoksning. Dette er kendetegnende for en stor del af de landskaber og naturtyper, der findes på Forsvarsministeriets arealer, f.eks. de store klit- og hedeområder på Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn og eng- og strandengsarealer på en række kystnære skydeområder. Naturmålsætningen for disse arealer vil som udgangspunkt være at sikre det helt åbne landskab, men de militære interesser kan fordre en vis grad af f.eks. gruppevis bevoksning. Den naturlige udvikling er, at sådanne områder på sigt gror til, og der vil kræves en konstant plejeindsats for at hindre denne naturlige proces. De relevante behandlingsmodeller vil typisk være rydning, slåning, afbrænding eller afgræsning, hvormed man vil kunne bevare det åbne landskab.

En variation af det åbne landskab er landskabet med enkeltstående træer eller enkelte indslag af grupper af træer, f.eks. en lille lund, et krat eller et levende hegn. Sådanne strukturer medfører ikke en grad af halvåbenhed, men skal ses som naturelementer i det åbne landskab.

Åbent landskab.

Halvåbent landskab.

HALVÅBENT LANDSKAB

Det halvåbne landskab kan have en karakter af jævnt spredt bevoksning – typisk i tilfælde, hvor der sker en naturlig indvandring af træer gennem frøspredning. Tætheden af træer vil her typisk være størst tæt på frøkilden. Den spredte bevoksning kan også opstå ved bevidst pleje, så der ved rydning og slåning efterlades enkelttræer med en nogenlunde konstant afstand. Graden af åbenhed kan f.eks. angives ved en bevoksningskvotient.

Mere typisk er det dog, at det halvåbne landskab har en gruppevis bevoksning af træer, enten som produkt af, at klynger af træer udvikler sig i læ af hinanden, eller i kraft af topografi og små variationer i jordbunds- og hydrologiforhold. Den gruppevise struktur kan skabes aktivt ved jordbearbejdning og plantning, og er i mange

tilfælde en ideel struktur i forhold til militære øvelsesaktiviteter.

Det åbne og det halvåbne landskab udvikles gennem etablering af naturudviklingstyperne, se i afsnit 9.1.2.

LUKKET LANDSKAB

Det lukkede landskab er i denne sammenhæng synonym med skov, men der findes mange skovstrukturer og grader af lukkethed. Også skoven kan være jævnt eller gruppevis bevokset, og lukketheden skal ses vertikalt, hvor et tætsluttende kronedække giver en åben og artsfattig karakter i skovbunden, mens stort lysindfald vil sikre et mere udbredt bunddække og et lukket skovbunds billede.

Blandt de egentlige skovudviklingstyper vil græsnings-skoven være åben. Det samme gælder skovengen,

Lukket landskab.

som rettelig er en naturudviklingstype, snarere end en skovudviklingstype, men som traditionelt medregnes til skovudviklingstyperne.

Skovudviklingstyperne er strukturmæssigt meget varierede, og der vil i de fleste kunne findes delarealer, der har en meget lukket karakter. Det vil dog oftest være typer med lystrearter som hovedtræart, der giver den tætteste underskov, f.eks. egedomnede skove. Den urørte skov vil også skabe en tæt underskov og et kaotisk skovbillede. Det lukkede landskab udvikles gennem etablering af skovudviklingstyperne, se afsnit 9.1.3.

9.1.2 Natur- og skovudviklingstyper

På Forsvarsministeriets arealer udgør hede, overdrev, eng, mose, og slette tilsammen en meget stor del af det samlede areal. Der er på dette grundlag foretaget en systematisering, der har resulteret i syv naturudviklingstyper: "Kysthede", "Indlandshede", "Overdrev", "Eng", "Mose", "Strand", og "Slette".

Skovudviklingstyper beskriver på grundlag af kortlægning af dyrkningsvilkår på en given lokalitet den bevoksningstype, der ønskes på langt sigt og er således Forsvarsministeriets redskab til at gennemføre den skovpolitik, der er fastlagt om naturnær skovdrift. Skovens biologiske diversitet med fokus på at fremme den lysåbne skov og med løbende konvertering til løvskov prioriteres højt.

9.2 Modeller

Mange aktiviteter går igen fra areal til areal og i øvrigt fra terræn til terræn. Det er derfor hensigtsmæssigt at samle de overordnede beskrivelser af identiske typer af aktiviteter, også kaldet "modeller". Samlet fungerer modellerne således som en værktøjskasse for beskrivelsen af de konkrete aktiviteter, der fremgår af det følgende afsnit, og som henfører aktivitetstyperne til de enkelte delarealer. Det er i nogle tilfælde tilstrækkeligt alene at henvise til en model, men i de fleste tilfælde suppleres med en yderligere beskrivelse af aktiviteten på den konkrete lokalitet. I en række tilfælde er tiltagene på det enkelte areal dog så individuelle,

at det ikke er fundet hensigtsmæssigt at udarbejde en egentlig model. Her vil aktiviteten beskrives specifikt - i visse tilfælde med reference til en separat projektbeskrivelse.

Forsvarsministeriet har vedtaget en række generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje, formuleret som bestemmelser. Materialet er retningsgivende for de opstillede aktivitetsmodeller, og en række af bestemmelsesens forskrifter er overført til modellerne og ligeledes til de generelle regelsæt, der er opstillet for Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn. For yderligere oplysninger henvises til de enkelte bestemmelser:

- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drifts- og plejeplaner.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drift og pleje af skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drift og pleje af lysåbne natur- og landbrugsarealer samt bevoksede arealer.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for bevarelse og pleje af fortidsminder og andre kulturspor.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for vildtpleje, jagt, regulering og fiskeri.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for offentlighedens rekreative anvendelse af Forsvarets arealer.

En beskrivelse af de modeller, der tages i anvendelse på Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn, er gennemgået detaljeret nedenfor. Det drejer sig om modeller, der beskriver rydninger og slåninger af lysåben natur, opsamling af afslået materiale, afgræsning, genskabelse af hydrologiske forhold, beplantningspleje, skov, hugst og foryngelse, etablering af habitattrægrupper, bekæmpelse af invasive plantearter, hensyn til publikum og hensyn til særligt beskyttelseskrævende dyrearter. Beskrivelsen af modellerne foretages på et overordnet

niveau. Den konkrete lokale anvendelse af modellerne på Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn er beskrevet i Kapitel 7.

En række aktiviteter kan kræve myndighedstilladelse forud for gennemførelse. Hovedreglen er, at ethvert tiltag, der ikke regelmæssigt og igennem en årrække lovligt har været gennemført på et areal, kræver enten anmeldelse til eller tilladelse/dispensations hos myndighederne. Emnet er uddybet under beskrivelsen af de enkelte aktivitetsmodeller. Kun de modeller, som er relevante for Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn, nævnes.

Model 1. Rydning

Rydning kan iværksættes på alle lysåbne naturtyper, der er tilgroet eller er under tilgroning med træagtig opvækst (mindre end cirka 10 cm i diameter). Særligt slette, hede, overdrev, mose og mange landskabselementer som f.eks. fortidsminder plejes ved rydning. Fældning af plantede skovbevoksninger med efterfølgende konvertering til lysåbne naturtyper betragtes i denne forbindelse også som rydning.

Rydningens gennemførelse afhænger af tilgroningens karakter. Hvor tilgroningen er massiv, vil der være behov for en relativt omfattende førstegangspleje, der kan muliggøre efterfølgende løbende vedligeholdelse ved eksempelvis slåning, afgræsning eller afbrænding. Tiltagene kan udføres såvel motormanuelt som maskinelt afhængig af situationen. Rydningen kan gennemføres som en total rydning, hvor i princippet al opvækst nedskæres og fjernes. Af hensyn til blandt andet militæranvendelse, landskabsæstetik samt større dyr og fugle kan rydningen undertiden gennemføres som en delvis rydning, hvor der efterlades enkelte eller grupper af træer og buske. Rydningens ønskede karakter indgår for de enkelte rydningsprojekter i aktivitetsbeskrivelserne. På beskyttede naturarealer skal det nedskårne materiale fjernes fra arealerne, hvis dette er muligt.

Som hovedregel gælder for alle ubefæstede arealer i landzone en rydningspligt (undtaget blandt andet fredskovspligtige arealer), der omfatter både traditionelle

landbrugsarealer samt halvkulturarealer som f.eks. eng og hede. På disse arealer må der ikke forekomme opvækst af træer og buske ældre end 5 år regnet fra 2004. Lavtvoksende dværgbuske på hedearealer (f.eks. hedelyng og revling) betragtes ikke som opvækst.

Rydning medfører oftest en ændring af naturtilstanden og må på beskyttede naturarealer som udgangspunkt ikke udføres uden dispensation fra den relevante myndighed. For fredskovspligtige arealer kan der også kræves dispensation, hvis ikke skovlovens generelle muligheder for etablering af nye åbne naturarealer kan finde anvendelse.

Model 2. Slåning

Slåning er velegnet til vedligeholdende pleje på hede, slette og strandeng samt brandbælter, hvor den træagtige opvækst ikke er for kraftig (stængel/rodhals mindre end 1 cm i tværsnit).

Slåning foretages maskinelt. Ved slåning af græsarealer og lignende skal der sigtes mod en mosaikstruktur, hvor både slåede og ikke-slåede arealer indgår. Risikoen for at dræbe vildt skal minimeres, f.eks. ved forudgående bortskræmning eller langsom fremkørehastighed, og større græsarealer slås fra markcentrum og ud imod kanten. Afslået lyng skal fjernes fra arealerne, og det tilstræbes ligeledes, at afslået græs bortskaffes. En variant af slåning er høslæt, hvor afslået græs tørres eller wrappes til bortkørsel og anvendelse som foder eller brændsel.

Græsarealer kan med fordel slås minimum en gang årligt, hvorimod slåning af hede skal ske mindre hyppigt med henblik på en rotation, hvor det enkelte areal ved slåning eller andre plejemetoder ikke forynges hyppigere end cirka hvert 10. år. Slåning på hedearealer skal betragtes i sammenhæng med afskrælning af lyngtørven (morlaget), der fjerner mange næringsstoffer og plejer hedernes næringsfattighed.

Af hensyn til dyrelivet må slåning kun gennemføres i perioden 15/7 – 15/4. På arealer, hvor vegetationen holdes kortklippet gennem hele perioden, må slåning

dog gennemføres hele året. Andre tidspunkter for slåning kan være aktuelt i forbindelse med bekæmpelse af invasive arter.

Ved hver slåning skal det sikres at arealer over 10 ha slås i en mosaikstruktur, hvor 2 x 0,5 ha årligt efterlades uden afslåning. Der skal være tale om nye områder fra år til år.

Førstegangsslåninger vil umiddelbart være at betragte som dispensationskrævende i relation til naturbeskyttelsesloven på beskyttede naturtyper.

Model 3. Opsamling af afslået materiale

Opsamling af afslået materiale gennemføres for at fjerne flest mulige næringsstoffer. På den måde bidrager det på næringsfattige naturtyper til at opnå de ønskede vækstbetingelser.

Opsamling af afslået materiale kan gennemføres både på arealer, hvor der er foretaget slåning og på arealer, hvor der foretages slåning/knusning. Opsamling udføres, så mindst 90 % af det afslåede materiale fjernes. Opsamling skal ske enten i samme arbejdsgang som slåning eller senest 1 uge efter slåningen. Disse kvalitetskrav skal være overholdt for minimum 80 % af arealet. Afvigelser må ikke være samlet et sted, men skal være jævnt fordelt over hele terrænet.

Det afslåede materiale skal presses i baller og deponeeres ved kørefast vej, eller det kan deponeres i løs form ved kørefast vej efter nærmere anvisning. Hvilke muligheder, der anvendes, er afhængig af terræn, type af materiale, afsætningsmuligheder og fremkomsten af nye anvendelsesmuligheder.

Model 4. Afgræsning

Ved et passende græsningstryk kan afgræsning modvirke tilgroning med høj urte- og græsvegetation samt træer og buske. I modsætning til rydning kan afgræsning kun sjældent genskabe lysåbne naturtyper, men først og fremmest bidrage til at vedligeholde eksisterende lysåbne arealer. I forhold til den militære arealudnyttelse er afgræsning dog ofte problematisk - særligt i skydeom-

råder, hvor græssende dyr kan blive ramt, og hvor tilsyn kan være besværliggjort i perioder med vedvarende skydeaktiviteter. I skydeområder kan afgræsning derfor, som udgangspunkt, kun lade sig gøre i skydefri perioder af en vis varighed, f.eks. i sommerferien.

Græsning foretages i så store områder, at indhegning, udsætning og pasning af dyr bliver så rationel som muligt. Indenfor større hegnede arealer foretages afgræsningen om muligt i rotation i delhegn, så der opstår forskellige stadier af afgræsning. Intensiv afgræsning, i en kort periode, kan have stor naturværdi og er en god plejemetode på skydeområder, hvor afgræsningen skal tilpasse sig skydeaktiviteterne. Art og race vælges efter lokale muligheder, egnethed, vegetationstyper, jordbund, hydrologiske forhold mv., men det tilstræbes at anvende robuste racer. Hegning, vanding, læ og andre dyrevelfærdsmæssige forholdsregler skal tilgodeses igennem forpagtningsaftale.

Afhængig af græsningstrykket og historikken kan afgræsning opfattes som enten vedligeholdende pleje af hidtidig tilstand eller en reel ændring af naturtilstanden. Påbegyndelse af afgræsning kan på den baggrund være dispensationskrævende i forhold til naturbeskyttelsesloven. Skovloven muliggør under visse forhold afgræsning på skovbevoksede og ubevoksede fredsskovpligtige arealer.

Model 5. Hydrologi

De tidligere beskrevne modeller er primært målrettet mod tørre eller halvtørre naturtyper og landskabselementer. En vigtig type af modeller er imidlertid metoderne til at sikre, genskabe og etablere akvatisk natur, særligt søer, hvad enten er der tale om egentlige søer eller vandhuller. Bevarelse og eventuelt genskabelse af naturlige hydrologiske forhold, hvor disse gennemdræning er blevet forandret, er væsentlige elementer i Forsvarsministeriets naturforvaltning.

Gennem aktiv lukning af grøfter eller dræn reetableres våde områder, hvor det vil understøtte væsentlige naturbeskyttelsesmæssige formål, eksempelvis ved genskabelse af mose- og sumpområder, søer mv. samt for

at forhindre nedbrydning af tørvelag (mindskning af CO₂ frigivelse og okkerforurening)

Eksisterende grøfter opretholdes dog, hvor den militære anvendelse, lovgivningsmæssige forpligtelser i forhold til eksempelvis naboer, hensyn til veje/transportlinjer eller landskabelige, friluftsmæssige, kulturhistoriske eller biodiversitetsmæssige grunde taler herfor. Hvor grøftning opretholdes, sikres minimal påvirkning af det omkringliggende areal.

Alle indgreb, der ændrer hydrologiske forhold, vil som udgangspunkt indledes med en forundersøgelse og efterfølgende kræve dispensation/tilladelse efter naturbeskyttelsesloven og/eller planloven og/eller skovloven og/eller vandløbsloven. I forbindelse hermed vil der opstilles særlige betingelser for fremgangsmåde.

Egentlig udgravning og oprensning af vandområder har til formål at skabe eller genskabe mindre søer og vandhuller af hensyn til især vandlevende dyrearter, f.eks. padder. En væsentlig funktion er at skabe sammenhæng i landskabet samt sikre trædesten og forbindelseslinjer for arter med begrænset spredningsmobilitet.

Pleje af vandhuller må alene gennemføres i perioden 1/8-31/3. Her skal man dog være opmærksom på regionale forskelle i paddefaunaen og disses forskellige yngleperioder.

Model 6. Beplantningspleje

Levende hegn og beplantninger skal løbende plejes, så de bevares lysåbne med mulighed for udvikling af dækningsgivende buske og en rig bundflora. I levende hegn, krat og beplantninger skal gamle og døende træer bevares. Fremtidens gamle træer skal skabes gennem en målrettet hugst, der skaber plads til udvikling af kroner og rodnet på udvalgte træer/grupper af træer.

Eksisterende dødt ved i form af stående og væltede døde træer efterlades. Hule træer, nedfaldne grene og kvasbunker fjernes ikke, og i områder uden tilstrækkelig forekomst af dødt ved gennemføres en aktiv indsats for at skabe såvel stående som liggende dødt ved. Man-

gel på rede-, raste- og opholdssteder bør på kort sigt aktiv afhjælpes gennem opsætning af redekasser eller lignende til eksempelvis småfugle, ugler, tårnfalk og flagermus.

Nyetablering af beplantninger må som udgangspunkt alene ske på arealer, der ikke er beskyttet efter naturbeskyttelsesloven. Ved etablering må alene anvendes hjemmehørende, lokalitetstilpassede træer og buske.

Langs levende hegn og beplantninger skal der findes/ anlægges en udyrket fodpose af græs og urter.

Model 7. Skov

For alle skovaktiviteter gælder en række regler, der blandt andet skal imødegå beskadigelser af dyrenes yngle- og rasteområder:

- Skovning, udkørsel, fældebunkelægning, flishugning og grenknusning må ikke finde sted i perioden 15/4-15/7. Kun i tilfælde, hvor aktiviteterne er nødvendige af hensyn til militære behov, kan dette fraviges.
- Træer med reder bør ikke fældes, og reder bør ikke ødelægges udenfor de ovennævnte tidspunkter. Sammen med redetræet beskyttes i så fald et nødvendigt antal nabotræer.

For en række fuglearter gælder der specifikt:

- Kolonirugende fugles redetræer må ikke fældes i perioden 1/2-31/7.
- Rovfugle og uglers redetræer må ikke fældes i perioden 1/2-31/8.
- Redetræer for ørne, sort stork og rød glente må ikke fældes.
- Hule træer, træer med revner og sprækker og træer med spættehuller bør ikke fældes. Fældning af hule træer og træer med spættehuller må ikke gennemføres i perioden 1/11-31/8.

En samlet oversigt over begrænsninger for gennemførsel af skovaktiviteter fremgår af Figur 9-2 i afsnittet om artsbeskyttelse.

Derudover gælder, at der ikke må anvendes kemiske bekæmpelsesmidler i skovdriften med undtagelse af målrettet og planlagt indsats mod kæmpe bjørneklo. På Nymindégab Skyde- og Øvelsesterræn planlægges dog udelukkende mekanisk bekæmpelse af kæmpe bjørneklo. Brug af gødning holdes på et absolut minimum og der må alene anvendes organiske gødningstyper.

Model 8. Hugst og foryngelse

De fastlagte skovudviklingstyper repræsenterer det fremtidige ideal for de pågældende arealer, der afhængig af de nuværende bevoksningers struktur kan være mere eller mindre langt fra målet. Den fremtidige konvertering i retning af skovudviklingstyperne bygger i høj grad på de fremtidige valg af hugstmetoder.

Skærmstilling

Ved skærmstilling efterlades nogle få ældre træer som beskyttelse for de unge, som enten kan være plantede eller fremspiret efter selvsåning. Skærmene beskytter de nye træer mod frost, udtørring, ukrudt m.v.

Gruppehugst

Gruppehugster i stabile kulturer og bevoksninger har karakter af forceret strukturhugst. Hugsten muliggør blandt andet efterfølgende berigelsesindplantninger i de skabte lysbrønde med eventuelt manglende arter i relation til de ønskede fremtidige skovudviklingstyper. For disse gruppehugster planlægges afvikling af op mod 30 % af kultur-/bevoksningsarealet (100 m² – 1.000 m²/lysbrønd). Ved at undlade gentilplantning af alle lysbrønde opnås en mere varieret skovstruktur med små, spredte permanente lysninger.

De forcerede strukturhugster udfordrer i særlig grad skovlovens bestemmelser om, at hugst bortset fra tynning først må gennemføres, når bevoksningen eller det enkelte træ har opnået en alder eller dimension, hvor den er hugstmoden. Anvendelse af metoden kan derfor kræve afklaring i forhold til Naturstyrelsen afhængig af det konkrete tilfælde.

Hugst for ankertræer

I yngre og mellemaldrende granbevoksninger er mulig-

hedsrummet større sammenlignet med de ældre, men i erkendelse af bevoksningernes forventede dårlige fremtidige stabilitet anvendes ikke desto mindre en behandlingsmodel, der kan maksimere stabiliteten ved hugst for udvalgte ankertræer. Stabiliteten opnås ved at hugge tidligt og stærkt for ankertræerne, så de udvikler dybe kroner og får karakter af solitærtræer. Ankertræerne udvælges blandt de største og mest vitale træer samtidig med, at der mellem ankertræerne hugges svagt fra oven for at fremme bevoksningernes strukturelle variation. Formålet med ankertræhugsten er at forlænge bevoksningernes konverteringsperiode i forhold til den klassiske renafdrift. På arealer hvor skyggetræarter (f.eks. bøg) indgår i den fremtidige SUT kan disse tidligt indbringes som gruppevis plantninger, når lysforholdene er passende. Senere kan også lystræer (f.eks. eg) indplantes, når bevoksningsstrukturen er blevet mere åben med større lysindfald. Ankertræhugsten forsøges påbegyndt i nåletræsbevoksninger (rødgran, sitka, douglas, ædelgran og grandis) ved en højde <18 m.

Eksothugst

Eksothugsten er i princippet grænsende til rydning, men foretages i modsætning hertil på fortsat skovbevoksede arealer, hvor der som regel kan efterlades en betydelig mængde hjemmehørende træarter. Fælles for arealerne er generende opvækst af eksoter (f.eks. rødgran), der ønskes fjernet (træhøjde > 1 m).

Solitærhugst

Særlig hård hugst som anvendes med henblik på at frembringe bredkronede solitærtræer med udpræget græsningsskovspræg.

Rydning

Fældning af skov og konvertering til nye åbne naturarealer betegnes i denne forbindelse som rydning fremfor afdrift, da det fremtidige arealudviklingsmål er lysåben natur fremfor bevoksning. Skovrydningerne kan modvirke den historiske arealfragmentering af de lysåbne naturtyper og bedre spredningsmulighederne. Eventuelle hjemmehørende arter efterlades med mindre andet udtrykkeligt er meddelt. Minimering af hugstaffald tillægges særlig stor vægt.

Foryngelse

I forbindelse med foryngelse af de eksisterende bevoksninger skal anvendes en række kulturmodeller. Modelerne skal ses i tæt sammenhæng med ovennævnte hugstmodeller, der i vid udstrækning dikterer genkultiveringen, der ideelt former sig som en mere eller mindre glidende overgang fra afvikling af den gamle bevoksning til den nye kultur.

Kulturmodellernes form og indhold bevæger sig væk fra den traditionelle fladetankegang i retning af modeller, der med udstrakt fleksibilitet kan anvendes i en række varierende bevoksningstyper. I forhold til tidligere praksis ekstensiveres driften, bl.a. ved en nedgang i plantetal samt større udnyttelse af naturlig opvækst.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse udarbejder specifikke kulturmodeller i forbindelse med den løbende drift svarende til den aktuelle foryngelsessituation, herunder underplantning i eksisterende bevoksninger, gentilplantning efter renafdrift eller fri succession.

Model 9. Habitattrægrupper

Omtrent 1/3-del af skovens flercellede organismer er tilknyttet veterantræer og dødt ved, der huser helt særlige samfund af svampe, insekter, fugle, flagermus, laver og mosser. Urørte løvskove rummer 75 – 150 m³ dødt ved/ha, mens gennemsnittet i de danske skove er < 5 m³/ha (Friis Møller og Sand-Jensen, 2010).

Skovdriften i Forsvarsministeriets skove skal sikre eksistensen af store og gamle (veteran-)træer. Eksisterende dødt ved efterlades til naturligt henfald og i skovområder, hvor dødt ved forekommer i utilstrækkelig mængde gennemføres en aktiv indsats for at skabe såvel stående som liggende dødt ved. Veterantræer såvel som dødt ved sikres ved hjælp af: Urørt skov, habitattrægrupper og –træer.

Urørt skov

Urørt skov er kendetegnet ved at være friholdt fra menneskelige indgreb fra et nærmere angivet tidspunkt. Med tiden vil et urørt skovareal udvikle et urskovslig-

nende præg med en strukturmæssig mangfoldighed, herunder væltede og døde træer samt træer af forskellig art og aldre i varierende grupperinger. I den urørte skov vil den naturlige vandbalance desuden blive genskabt, i den udstrækning, den har været påvirket gennem dræning mv. Dette vil yderligere bidrage til mangfoldigheden af strukturer. Udlægning af urørt skov, herunder ophør af skovdrift, garanterer især på lang sigt forekomsten af dødt ved.

Habitattrægrupper

Træer som efterlades til ælde og naturligt henfald benævnes "habitattræer", eller, hvis det er samlinger af træer, "habitattrægrupper".

Dødt ved sikres igennem udlægning af habitattrægrupper, hvor døde træer samles i grupper for at fremme spredningsmuligheder for tilknyttet flora og fauna samt af driftstekniske hensyn. Habitattrægrupper udlægges og etableres efter følgende anvisning:

- Omfang og placering af habitattrægrupper varierer fra terræn til terræn, men udlægningen skal svare til følgende minimum: For hver ca. 3 ha løv-/nåletræsbevoksning udvælges én habitattrægruppe på min. 0,2 ha.
- Habitattrægrupper udvælges i alle skovudviklingstyper med undtagelse af skovudviklingstype 94: Urørt skov.
- Markante arealer med naturlig fysisk afgrænsning foretrækkes. Habitattrægrupper afmærkes på grundkortet. Af sikkerhedshensyn placeres habitattrægrupper ikke i umiddelbar nærhed af offentlige veje, men gerne i visuel afstand til fremme af oplevelsesværdi.
- I nåletræsbevoksninger inddrages om muligt forekommende løvtræer i habitattrægrupper eksempelvis i forbindelse med ydre og indre bryn.
- Indenfor yngre habitattrægrupper fremmes udvikling af bredkronede veterantræer. Tyndingstræer efterlades som liggende og eller stående dødt ved.
- Habitattrægrupper udvælges i yngre bevoksninger og senest ved en bevoksningsalder på 50 år.
- Fra bevoksningsalder på 50 år frembringes aktivt dødt ved svarende til min. 3 døde stående træer/habitat-

trægruppe og min. 3 døde liggende træer/habitat-trægrupper. Øvrige træer efterlades til naturlig død og forfald. Til stadighed sikres både liggende og stående dødt ved i habitattrægrupperne.

- Habitattrægrupper sikres ved aktive indgreb i form af ringning, fældning, sprængning, væltning eller anden metode, der kan sikre stående og liggende dødt ved.

Enkeltstående habitattræer i form af døde eller hule træer, træer med revner, sprækker, rådne partier, grov og tyk bark skånes også udenfor habitattrægrupper. Habitattræer udgør om muligt udgangspunkt for placering af habitattrægrupper. De afmærkes ikke på kort.

Træartspolitik

Træartspolitik betegner den overordnede træartsprioritering med oplysninger om den tilstræbte træartsfordeling på sigt. Formålet med en træartspolitik er at sikre en træartsfordeling for det samlede fredskovspligtige areal, der kan medvirke til driftsformålets opfyldelse og dermed skabe en samlet arealanvendelse i overensstemmelse med Forsvarsministeriets behov. Politikken bygger på anvendelse af lokalitetstilpassede herunder især hjemmehørende træarter. Den skal sikre skove, som er stabile under de herskende jordbundsmæssige og klimatiske forhold, og som også forventes at være robuste i forhold til de forventede klimaændringer. Træartspolitikken skal sikre den ønskede træartsfordeling på tværs af landsdele og terræner, men grundet terrænernes varierende rammebetingelser gælder den ikke specifikt for det enkelte terræn.

Forsvarsministeriets behov i forhold til stabilitet og permanent skovdække fordrer en udbredt anvendelse af løvtræ, men af hensyn til blandt andet sløringsmuligheder skal der ligeledes anvendes nåletræ. Naturbeskyttelse varetages generelt bedst ved brug af lokalitetstilpassede og hjemmehørende løvtræarter. En bred træartsportefølje sikrer en risikospredning med hensyn til stabilitet (stormfald), klimaforandringer og skadevoldere.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse arbejder mod følgende langsigtede træartsfordeling for Forsvarsministeriets fredskovspligtige arealer:

- 65 procent løvtræ: Naturligt hjemmehørende, lokalitetstilpassede løvtræarter.
- 35 procent nåletræ: 20 procent skovfyr (naturligt hjemmehørende) og 15 procent øvrige lokalitetstilpassede stabile nåletræarter. Nåletræer kan anvendes, hvor de ikke truer erkendte naturværdier.

Det langsigtede mål er således, at hjemmehørende, lokalitetstilpassede træarter udgør 85 procent af det bevoksede areal. Valg af proveniens indgår i den løbende administration og vil tage udgangspunkt i brugen af lokale frøkilder, hvor ikke andet taler imod dette.

Model 10. Invasive arter

Invasive arter udgør en væsentlig trussel for en række af de naturtyper og arter, der findes på Forsvarsministeriets terræner. Invasive arter er plante- eller dyrearter, der ved menneskets direkte eller indirekte hjælp er flyttet fra én del af verden til en anden og her påvirker biodiversiteten negativt.

Modellen opstilles som redskab til forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter for at værne hjemmehørende og beskyttelseskrævende arter og naturtyper samt øvrige driftsmålsætninger på Forsvarsministeriets terræner mod negative effekter af invasive arter og for at modvirke, at terrænerne udgør udviklings- og spredningssteder for invasive arter.

Der er 20 terrestriske og 4 akvatiske plantearter, der er registreret som invasive arter i Danmark (Naturstyrelsen, 2015). Hertil kommer et mindre antal arter, som forekommer i Danmark i forholdsvis begrænset antal, men som vurderes at kunne optræde invasivt på sigt. Der er store regionale forskelle på de invasive arters udbredelse, hyppighed, spredningspotentiale og skadevirkning. På Forsvarsministeriets arealer er der særlig fokus på følgende arter: rynket rose, kæmpe-bjørneklo, japansk pileurt/kæmpe-pileurt og glansbladet hæg.

Alle invasive plantearter bekæmpes igennem en række af de ovenstående modeller, såsom rydning, slåning, afgræsning og afbrænding. I visse tilfælde er opgravning/rykning praktisk overkommeligt. Kæmpe-bjørneklo kan

bekæmpes kemisk under særlige forudsætninger, men ellers ved rodstikning, skærmbekæmpelse, slåning og afbrænding. Bekæmpelsesmetoden afhænger af antallet af individer i bestanden, hvilket stadie bestanden befinder sig i, samt dens voksested.

Model 11. Artsbeskyttelse

For at tilgode særligt beskyttelseskrævende arter er der for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet retningslinjer for aktiviteterne tidsmæssige gennemførelse. Se Figur 9-2.

Model 12. Publikumshensyn

Forsvarsministeriets arealer vil normalt være åbne for publikum efter de retningslinjer, der fremgår af ordensreglementet (placeret ved indfaldsveje til terrænet), når der ikke foregår militær aktivitet på arealerne (typisk aftener, weekender og helligdage). Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installa-

tioner mv. kan være permanent afspærret for publikum af sikkerhedsmæssige hensyn, eksempelvis ved fare for udetoneret, sprængfarlig ammunition i området.

For at udvikle mulighederne for den offentlige rekreative brug af arealerne arbejder Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse målrettet på at etablere og vedligeholde samarbejder med relevante interesseorganisationer.

Gennemførelse af organiserede aktiviteter kræver forudgående tilladelse fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse. I vurderingen af om et arrangement kan gennemføres, lader Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse indgå lokale hensyn til naboer, naturbeskyttelse mv. For særlige aktiviteter kan Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse af praktiske hensyn udarbejde en kvote for hvor mange arrangementer, der årligt kan gennemføres.

Aktivitet	JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Skovning, flisning, knusning												
Fældning af træer, som potentielt er redetræer for kolonirugende fugle												
Fældning af træer, som potentielt er redetræer for rovfugle og ugler												
Fældning hule træer og træer med spættehuller												
Fældning af træer, som potentielt er redetræer for ørne, sort stork eller rød glente												
Aktiviteter, der kan ødelægge områder med digesvalereder												
Afbrænding af hede												
Slåning og rydning af hede												
Slåning af græsarealer 1. gang												
Oprensning af vandhuller												

Signatur	Forklaring
	Aktiviteten må ikke gennemføres
	Aktiviteten bør ikke gennemføres
	Aktiviteten kan gennemføres

Figur 9-2: Aktivitetstypernes tilladte gennemførelsesperioder (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2011).

Drifts- og plejeplanerne er centrale redskaber i formidlingen, og disse skal derfor fremstå informative og være let tilgængelige. Drifts- og plejeplaner og tilhørende formidling udgives i et godkendt layout. I forbindelse med udarbejdelse og revision af drifts- og plejeplaner udgives i de fleste tilfælde en vandretursfolder, der skal være tilgængelig på såvel papirform som i en elektronisk udgave på Forsvarsministeriets hjemmeside. Ved indfaldsveje og stier til terrænet opsættes informationsstandere, hvor blandt andet vandretursfoldere samt yderligere information er tilgængelig. På arealer, der helt eller delvist er permanent lukkede for offentlighedens adgang, gennemføres guidede ture.

9.3 Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner

Retningslinjerne er fastlagt af Skov- og Naturstyrelsen i 1990'erne i relation til naturbeskyttelseslovens § 3, og er her bearbejdet i medfør af kommunalreform og ændret jagtadministration.

Store dele af militærets skyde- og øvelsesterræner er tidligere landbrugsarealer. Ved overgangen til militære øvelsesområder ekstensiveres landbrugsdriften enten kraftigt eller ophører helt, hvilket ofte muliggør forskellige beskyttede naturtypers opståen. Imidlertid hindrer dette ikke fortsat gennemførelse af de militære aktiviteter, som er områdernes hovedformål.

Som efter de hidtil gældende regler er naturbeskyttelseslovens § 3 nemlig ikke til hinder for en fortsættelse af de beskyttede arealers hidtidige benyttelse. Dette gælder også militærets hidtidige benyttelse af arealer og anlæg mv.

Såfremt Forsvarsministeriet ejer, erhverver eller lejer naturbeskyttede arealer, som ikke hidtil har været anvendt til øvelsesformål, vil en overgang til øvelsesformål, der medfører ændringer i tilstanden, derimod kræve tilladelse. En væsentlig intensivering af en hidtil militær benyttelse vil ligeledes kræve tilladelse fra den pågældende kommune, jf. lovens § 3 og § 65, stk. 3.

Militære aktiviteter

I tilfælde hvor et større areal anvendes til øvelsesformål (f.eks. Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn) vil forskellige dele af området kunne have forskellig benyttelsesintensitet. Vurderingen af, om en aktivitet kræver tilladelse efter lovens § 3, bør derfor ske på grundlag af intensiteten af det pågældende "delområdes" hidtidige anvendelse. Indenfor hvert "delområde" vil den hidtidige anvendelsesgrad kunne fortsætte.

F.eks. vil "delområder", hvor kørsel og lejlighedsvis bortslidning af vegetationen samt dozning, gravning og indgreb i vandløb har fundet sted, fortsat kunne benyttes på denne måde. Dette omfatter også flytning af de enkelte aktiviteter indenfor delområdet, f.eks. flytning af spor efter bælteketretøjer. Variationer i aktiviteten, f.eks. ændringer i koncentrationen af bæltspor indenfor de mest benyttede arealer, må anses som i overensstemmelse med hidtidig benyttelse, i hvert fald indenfor ret vide rammer. Derimod vil et sammenhængende areal, der f.eks. ikke hidtil har været anvendt til kørsel med bælteketretøjer eller lejlighedsvis indgreb i vandløb, ikke uden tilladelse kunne anvendes på denne måde.

Opførelse af permanente anlæg kræver som udgangspunkt tilladelse, f.eks. bygninger, skydevolde og skydebaner. Mindre enkeltstående indretninger (f.eks. "kulisser") af træ eller tilsvarende materiale, som let kan fjernes, kan dog etableres uden tilladelse.

Foranstaltninger, som bevirker, at et areal varigt glider ud af den pågældende naturtype-definition, kræver tilladelse. Dette gælder f.eks. tilplantning af heder eller dræning af vådområder.

Ikke militære aktiviteter

For ikke militære aktiviteter på øvelsesområder gælder de samme regler som for civile aktiviteter udenfor øvelsesterrænet.

Tvivlstilfælde

I tilfælde hvor Forsvarsministeriet og underliggende myndigheder er i tvivl, om der kræves tilladelse til en

aktivitet eller et anlæg, vil forespørgselsordningen i § 8 i Bekendtgørelse nr. 1172 af 20. november 2006 om beskyttede naturtyper kunne anvendes (Miljøministeriet, 2006). Det vil sige, at der kan rettes henvendelse til den relevante kommune, som inden 4 uger skal besvare

forespørgslen. Der henvises i denne forbindelse til Vejledning om naturbeskyttelsesloven (Skov- og Naturstyrelsen, 1993). I praksis er det altid Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, der som ansvarlig myndighed retter henvendelse til kommunen.

9.4 Arealtypekoder

Kode	Træart/anvendelse
	Bøg
BØG	Bøg
	Eg
EG	Eg
	Andet løv
ALØ	diverse løvtræ
ASK	ask
ASP	asp
BIR	birk
EL	el
ELM	elm
HEL	hvidel
KIR	kirsebær
LIN	lind
PIL	pil
POP	poppel
REG	rødeg
REL	rødel
RØN	røn
ÆER	ahorn

Kode	Træart/anvendelse
	Gran
RGR	rødgran
SGR	sitkagran
	Andet nål
ANÅ	andet nål
AGR	grandis
CYP	cypres
DGR	douglas
EUL	europæisk lærk
HGR	hvidgran
HYL	hybridlærk
JAL	japansk lærk
LÆR	lærk
OMO	omorika
ÆGR	ædelgran
	Skovfyr mm
BJF	bjergfyr
COF	contortafyr
FBF	fransk bjergfyr
SKF	skovfyr
ØSF	østrisk fyr

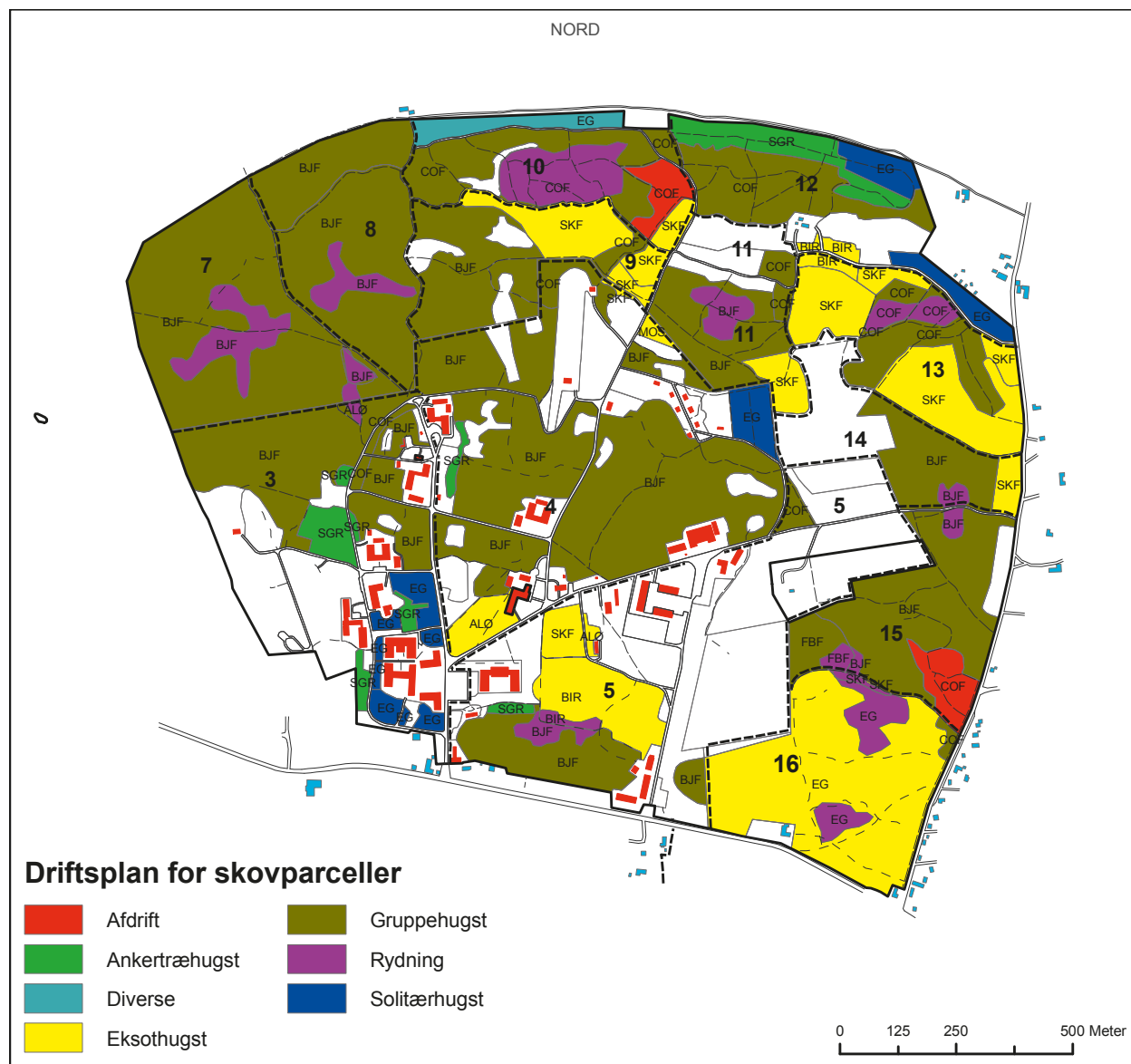
Kode	Træart/anvendelse
	Pyntegrønt
NGR	nordmannsgran
NOB	nobilis
	Uproduktiv
KRT	krat
UKU	ukultiveret
FRI	fri tilgroning
MLU	midlertidig ubenyttet (afdrift)
	Ubevokset
AAN	anden anvendelse
AGE	ager
BAN	bane
BRL	brandlinie
BÆL	bæltespor
ENG	eng
FUT	træningsbane
GRU	grusgrav
GRÆ	græs
HED	hede

Kode	Træart/anvendelse
HUS	hus og have
KLK	kaserne
KLI	klit
LUØ	granatbane
MAR	mark
MOS	mose
ORE	overdrev
PUB	publikum
REK	rekreativt areal
SKB	skydebane
SKR	skrænt
SLE	slette
STB	strandbred
STG	strandeng
STS	standsump
SØ	sø
VAG	vildtager
VEJ	privat vej
VLB	vandløb

9.5 Driftsplan for skovbevoksede områder

I foråret 2015 er der gennemført en ekstensiv besigtigelse af alle skovparceller med henblik på at beskrive den nuværende tilstand samt fremtidig pleje og hugstbe-

handling af de enkelte parceller. Driftsplanen fremgår af nedenstående kort og tabel hvor der ud over hugstmodellerne også fremgår bemærkninger til enkelte parceller.

Litra	Træart	Årgang	Hugstform	Areal (ha)	Kommentar
3a	BJF	1955	Gruppehugst	7,3	
3d	BJF	1965	Gruppehugst	2,71	
3e	COF	1955	Gruppehugst	0,38	
3g	ALØ	1975	Rydning	0,12	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
3h	SGR	1960	Ankertræhugst	1,31	Der hugges for sunde og stabile SGR.
3j	EG	1950	Solitærhugst	1,91	
3k	EG	1985	Solitærhugst	0,18	
3m	SGR	1960	Ankertræhugst	0,57	
4a	BJF	1955	Gruppehugst	11,87	
4b	BJF	1955	Gruppehugst	11,7	
4h	COF	1965	Gruppehugst	0,96	
4j	MOS		Eksothugst	0,27	
4k	SKF	1960	Eksothugst	0,09	
4l	SGR	1960	Ankertræhugst	0,29	
4m	EG	1950	Solitærhugst	1,16	
4n	ALØ	1995	Eksothugst	1,17	Evt. gruppehugst af COF i bevoksningens vestlige del.
5c	BJF	1960	Gruppehugst	3,82	
5c	BJF	1960	Rydning	0,54	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
5d	BIR	1985	Eksothugst	3,58	Evt. ringning af store eksoter.
5d	BIR	1985	Rydning	0,27	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes. Eventuelt ringning af store eksoter.
5f	SKF	1960	Eksothugst	0,94	Hjemmehørende arter og ØSF skånes.
5g	BJF	1965	Gruppehugst	0,51	
5h	ALØ	1975	Eksothugst	0,17	
5k	COF	1965	Gruppehugst	0,5	
5l	SGR	1960	Ankertræhugst	0,22	
7a	BJF	1950	Gruppehugst	14,3	SGR-holm i NV = afdrift aht. frøspredning? (JB=11/12). Kan også delvist konverteres til NUT Hede afh. af målsætning? Skåne BJF på knolde, konvertere (m. planterør) i lavninger. BJF-fredskov? Stor mikrovariation i terræn = knusning uegnet. Højt grundvand.
7a	BJF	1950	Rydning	2,51	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
8a	BJF	1950	Gruppehugst	8,51	Kan også delvist konverteres til NUT Hede afh. af målsætning? Skåne BJF på knolde, konvertere (m. planterør) i lavninger. BJF-fredskov? Stor mikrovariation i terræn = knusning uegnet. Højt grundvandspejl i lavninger.

Litra	Træart	Årgang	Hugstform	Areal (ha)	Kommentar
8a	BJF	1950	Rydning	1,06	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
8b	BJF	1978	Gruppehugst	3,78	Mindre areal med egekrat suppleres med modificeret eksot-hugst, hvor enkeltræer friskæres.
9a	BJF	1898	Gruppehugst	5,53	
9b	COF	1964	Gruppehugst	0,5	
9c	SKF	1980	Eksot-hugst	3,35	Kombineres med solitærhugst: Eksoter (COF, SGR, RGR, m.v.) fjernes, mens hjemmehørende arter samt ÆGR og ØSF skånes.
9d	SKF	1961	Eksot-hugst	0,56	25% af stamtallet fældes (50%) eller ringes (50%). Fokus på ØSF og SGR. Hjemmehørende arter og ÆGR skånes.
9d	SKF	1961	Eksot-hugst	0,38	
10a	COF	1981	Gruppehugst	4,39	Bevoksningen er i begyndende opløsning, så ustabile træer fjernes. Centralt parti med COF + FBF afdrives/ryddes. Øst herfor ankertræhugst i SGR/RGR (om muligt hugges for RGR). ÆGR-dellitra, samt spredte ÆGR og evt. hjemmehørende arter samt skånes. Der etableres derved et antal små og store lys-brønde, svarende til 20-30% af arealet.
10a	COF	1981	Rydning	2,93	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
10b	EG	1981	Diverse	1,62	Friskæring af spredte EG og SKF. Der hugges for COF/BJF fremfor SGR. Modificeret eksot-hugst. Glansbladet hæg (invasiv art) nedskæres. Der underplantes evt. med buske.
10c	COF	1966	Afdrift	1,2	Bevoksningen er i begyndende opløsning. Evt. rydning.
10c	COF	1966	Gruppehugst	0,38	
11a	BJF	1901	Gruppehugst	4,04	Lysåbent potentiale. Frøbærende SGR ringes for at hindre frøspredning.
11a	BJF	1901	Rydning	0,93	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
11c	COF	1959	Gruppehugst	0,47	Gruppehugst skal understøtte lystilgang til underplantet, hegnet BØG.
11c	COF	1959	Gruppehugst	0,29	
11e	SKF	1985	Eksot-hugst	1,1	Kombination med solitærhugst.
12a	COF	1966	Gruppehugst	5,19	
12b	SGR	1959	Ankertræhugst	2,74	Dominerende og undertrykte træer skånes, svag hugst i de medherskende mhp. underplantning.
12c	EG	1981	Solitærhugst	1,14	Primært EG og BIR. Eksot-hugst af alt højere end 1m. Stor SGR ringes.
12e	EG	1962	Solitærhugst	1,12	
12f	BIR	1975	Eksot-hugst	0,35	Store eksoter (f.eks. ØSF) ringes.
13a	SKF	1981	Eksot-hugst	4,08	Kombination med solitærhugst. Eksoter (COF, SGR, RGR, m.v.) fjernes. Hjemmehørende arter samt ÆGR og ØSF skånes.
13a	SKF	1981	Eksot-hugst	2,29	25% af stamtallet fældes (50%) eller ringes (50%). Fokus på ØSF og SGR. Hjemmehørende arter og ÆGR skånes.

Litra	Træart	Årgang	Hugstform	Areal (ha)	Kommentar
13b	COF	1965	Gruppehugst	2,94	SKF, tørst og andre hjemmehørende arter skånes.
13b	COF	1965	Rydning	0,47	Konverteres til skoveng. SKF, tørst og andre hjemmehørende arter skånes.
13c	SKF	1919	Eksothugst	1,08	
13d	COF	1974	Rydning	0,44	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
13d	COF	1974	Gruppehugst	0,42	
13e	BIR	1975	Eksothugst	0,39	
14a	BJF	1933	Gruppehugst	3,79	
14a	BJF	1933	Rydning	0,28	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
14c	SKF	1933	Eksothugst	0,71	Underplantet med BØG i østlig halvdel. 25% af eksoterne i overetagen fældes (50%) eller ringes (50%), dog ingen fældning eller ringning nærmere end 25 m fra Vesterlundvej.
15a	BJF	1901	Gruppehugst	8,6	
15a	BJF	1901	Rydning	0,39	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
15b	COF	1959	Afdrift	1,54	Ved evt. oprydning af stormfald efterlades alle højstubbe.
15c	FBF	1950	Gruppehugst	1,17	
15c	FBF	1950	Rydning	0,28	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
16a	EG	1979	Eksothugst	13,53	BJF, COF, SGR m.v. skæres ned og efterlades på arealet. Hjemmehørende arter (EG, SKF m.v.) skånes.
16a	EG	1979	Rydning	1,81	Konverteres til skoveng. Hjemmehørende arter (EG, SKF m.v.) skånes.
16b	COF	1959	Gruppehugst	0,22	
16d	SKF	1985	Rydning	0,16	Konverteres til skoveng. Eventuelle hjemmehørende arter skånes.
16d	SKF	1985	Eksothugst	0,01	Kombination med solitærhugst.

9.6 Høringsnotat vedrørende indkomne forslag til Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn, drifts- og plejeplan 2016 – 2030

9.6.1 Baggrund

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse gennemfører gennem drifts- og plejeplaner en 15-årig planlægning for Forsvarsministeriets arealer.

Der er tradition for, at forslag til drifts- og plejeplaner efter den interne bearbejdning forelægges til ekstern høring blandt myndigheder, organisationer og øvrige interesserede. Denne proces blev for nærværende drifts- og plejeplan for Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn igangsat, jf. høringsskrivelse af d. 13.10 2016, hvor høringmaterialet (drifts- og plejeplan med tilhørende kort) var vedlagt. Høringsperioden er fastsat til den 13.10 2016 til den 11.11 2016.

I nedenstående tabel fremgår det hvilke interessenter, som er blevet hørt, samt hvilke høringssvar der er modtaget inden for høringsfristens udløb:

Institution	Høringssvar
Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning	
Slots- og Kulturstyrelsen	✓
Naturstyrelsen Blåvandshuk	
Varde Kommune	
Ringkøbing Skjern kommune	
Danmarks Naturfredningsforening	
WWF – Verdens Naturfond	
Dansk Ornitologisk Forening	
Danmarks Jægerforbund	
Friluftsrådet	
Dyrenes Beskyttelse	
Verdens Skove	
Entomologisk Fagudvalg	
Dansk Pattedyrforening	

Høringssvaret kan ses i Bilag 9.6 i dets fulde ordlyd.

Relevante høringssvar er indarbejdet i de pågældende kapitler i nærværende drifts- og plejeplan og beskrives temavist i det følgende. En eventuel indarbejdelse af høringssvar foretages uden yderligere formel høring.

9.6.2 Gennemgang af temaer

I de følgende afsnit gennemgås de indkomne høringssvar. Der refereres først til høringssvaret – i visse tilfælde med konkrete citater. Derefter foretages en sammenfattende vurdering (*kursiv*) og til slut beskrives beslutningen om opfølgning (**fed**).

Generelt

Efter ekstern høring af drifts- og plejeplan for Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn er der kun indsendt et enkelt høringssvar. Høringssvaret er indsendt af Slots- og Kulturstyrelsen og bemærkningerne omhandler overordnet set forslag til strukturelle ændringer.

Det vurderes, at drifts- og plejeplanen 2016-2030 for Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn som helhed accepteres af de hørte instanser.

Naturbeskyttelse

Slots- og Kulturarvsstyrelsen gør opmærksom på, at de finder det misvisende at hensynet til fortidsminderne er beskrevet sammen med hensynet til naturbeskyttelsen. Hensynet til fortidsminder bør således have et selvstændigt afsnit.

De påpeger endvidere at beskyttelsesniveaut listet som middel på figur 4.4 er misvisende, og det bør fremstå som højt.

I forbindelse med udarbejdelse af drifts- og plejeplaner gældende for Forsvarsministeriets arealer, arbejder man inden for en kapitelstruktur og en vægtning af følgende elementer:

1. Militæranvendelse, 2. Naturbeskyttelse og 3. Publikumshensyn.

Status for de enkelte elementer gennemgås i drifts- og plejeplanen efter denne struktur. Strukturen går igen i samtlige af Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner.

Med udgangspunkt i kapitelstrukturen findes det mest logisk at beskrive status for fortidsminder på terrænet under afsnittet om naturbeskyttelse.

Figur 4.4 s. 28 har til hensigt at vise det overordnede beskyttelsesniveau for naturværdier, hvor både nationale og internationale naturbeskyttelse vises. Hvorvidt der er tale om højt eller lavt beskyttelsesniveau bør ikke betragtes som lovgivningens relevans, men nærmere den tyngde, som international lovgivning har holdt op imod dansk lovgivning.

Der foretages ingen ændringer.

9.7 Høringssvar

Slots- og Kulturstyrelsen

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelsen
Arsenalvej 55
9800 Hjørring

H.C. Andersens Boulevard 2
1553 København V
Telefon 33 95 42 00

post@slks.dk
www.slks.dk

26. oktober 2016

Bemærkninger til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses driftsplan for Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn sagsnr.: 2016/008424

Slots- og Kulturstyrelsen har ingen konkrete bemærkninger driftsplanen i forhold til fortidsminderne.

Der findes inden for arealet ingen beskyttede fortidsminder jf. museumsloven Kap 8 a, og der er gjort opmærksom på et beskyttet sten- og jorddige og hensynet til fortidsminder under jorden jf. museumslovens § 27 stk. 2, er præciseret.

Slots- og Kulturstyrelsen finder det er misvisende, at hensynet til fortidsminderne er beskrevet sammen med hensynet til naturbeskyttelsen. Hensynet til fortidsminderne bør have et selvstændigt afsnit.

Slots- og Kulturstyrelsen finder den grafiske illustration af niveauerne for naturbeskyttelse på Forsvarets arealer er forkert (Figur 4.4 side 28). Her er beskyttelsesniveauet vedr. fortidsminderne listet som middel. Fortidsminderne er beskyttet af forholdsregler i museumsloven. Beskyttelsen af fortidsminderne bør fremstå rettelig som højt.

Venlig hilsen

Marie Walther
Konsulent og arkæolog
Fortidsminder
max@slks.dk
33 74 52 14

Forsvar for naturen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark.

Sammenlagt forvalter Forsvarsministeriet 33.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse.

Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturområder.

I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvarsministeriet udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvarsministeriet en passende afvejning mellem militære uddannelsesmæssige behov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarsministeriets naturforvaltning kan findes på www.Forsvaret.dk.

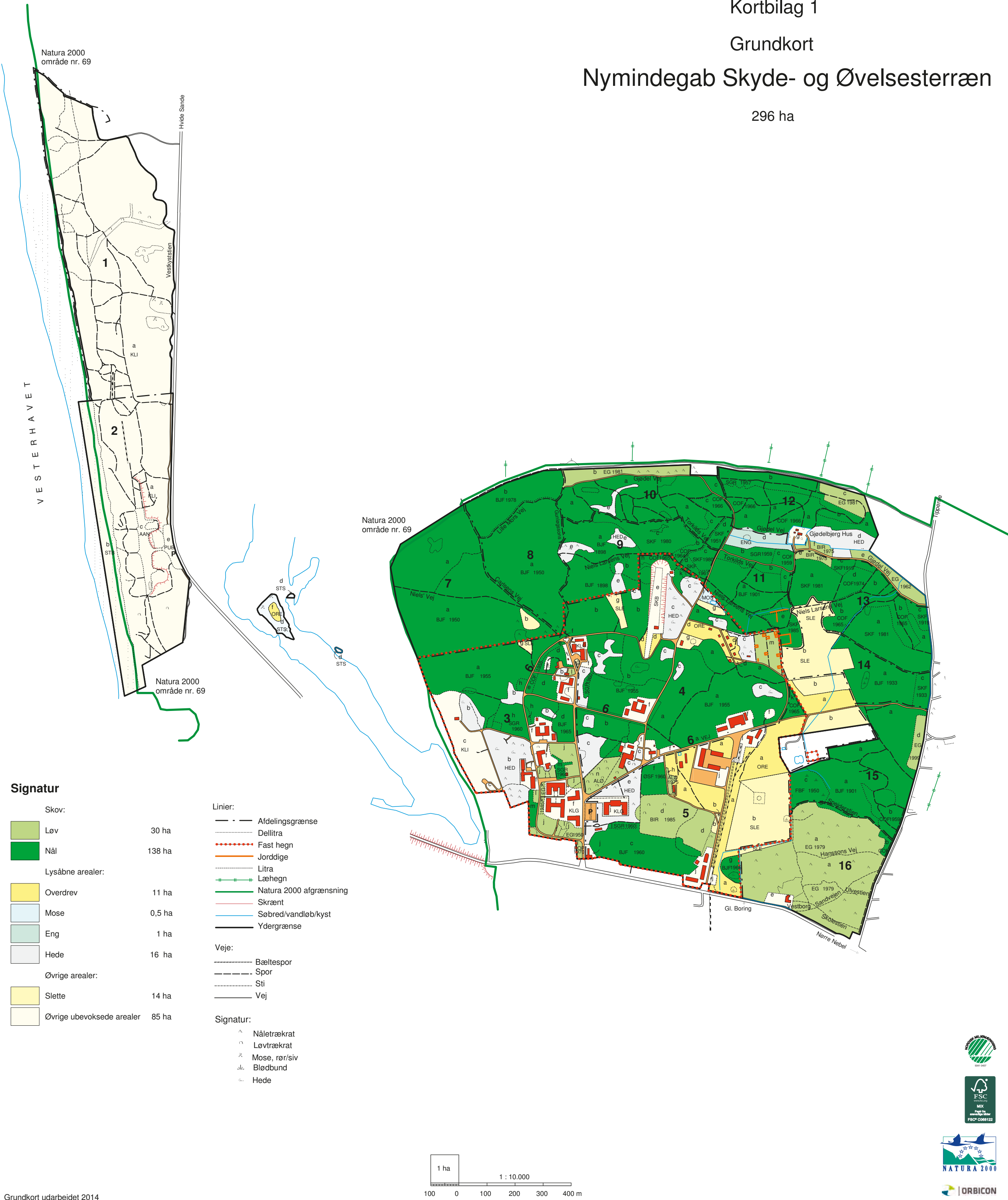

Kortbilag 1

Grundkort

Nymindegab Skyde- og Øvelsesterræn

296 ha

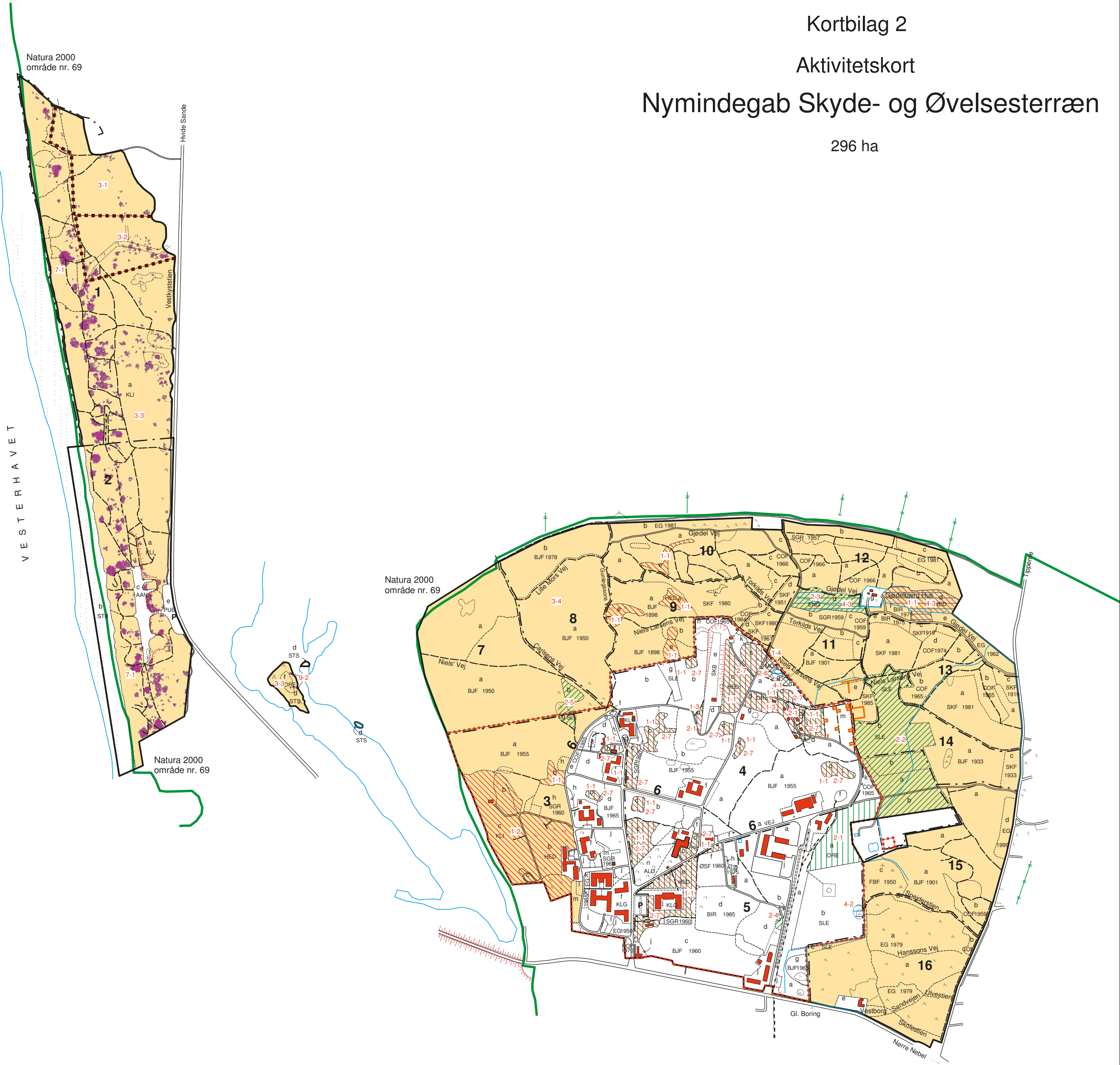

Kortbilag 2

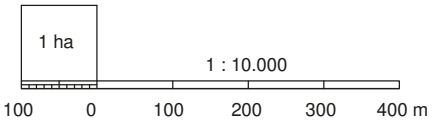
Aktivitetskort

Nymindesgab Skyde- og Øvelsesterræn

296 ha

- Signatur**
- Delvis rydning
 - Slåning
 - Slåning med opsamling
 - Rynket rose
 - Afgræsning
 - Hydrologi
 - Fast hegn
 - Græsningsfold
 - 1-1 AktivitetsID

Natur- og skovudviklingstypekort

Nymindeskab Skyde- og Øvelsesterræn

296 ha

